BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
29 C
9

9. H. 16.

M

PETRI DANIELIS HUETII,

Episcopi Abrincensis,

CENSURA PHILOSOPHIÆ CARTESIANÆ.

EDITIO NUPERRIME aucta & emendata.

BIBLIOTECA
ROMA



BONONIÆ, M.DCC.XXIII.

Typis Lælii a Vulpe.

SUPERIORUM PERMISSU.

ANTECESSIO.

CUM Philoſophiam Carteſianam ad cenſuram meam revocare inſtituiſsem ante annos aliquot, ea præfatus eram, quibus non contumelias modo ſectæ hujus, ſed & offenſionem vitare me poſſe ſperabam. Prę me enim tuleram, non ſponte a me ſuſceptum id eſſe ſcribendi argumentum, ſed coactum impulſu ſummi viri Montauſerii, cujus magna erat imprimis apud me & gravis auctoritas. Præterea in ipſius argumenti tractatione ea adhibita erat a me modeſtia, atque moderatio, ut ſi a reſpondendo temperare ſibi non poſſet factio illa, quantumvis ſuperba, atque procax, pari tamen jure, modoque mecum acturam putarem. Verum evenit multo aliter. Nam &

BIBLIOTECA ... ROMA

in Germania, & in Hollandia, & in Frisia, & plus hic etiam in Gallia, in circulis, in scholis, in disputationibus publicis studiosorum, in prælectionibus Magistrorum, dictis, scriptis, carminibus famosis appetitus sum. Quidam etiam ex hoc grege cordati viri, veteri mecum necessitudine conjuncti, non temperarunt sibi, quin se totos ab amicitia nostra averterent, mallentque amicum ejurare, quam susceptam opinionem. Quæ quamvis ingrata erant, ferebam tamen æquo animo, quippe nullius mihi culpæ conscius. Nam cum hanc mihi scribendi materiam sumerem, in medio palmam omnibus positam esse credebam, qui tractarent Philosophiam; iniquos fore, qui licere sibi vellent veterum sectas contemnere, mihi novam hanc repudia-

re fas esse nollent; atque etiam eo iniquiores, si convitiis pugnare mallent, quàm rationibus. Non enim comparatæ adversum me scriptiones illę, quas apud exteros circumferri acceperam, flagrante hoc bello, ad me poterant pervenire; nec porro perventuras sperabam. Jam itaque defunctum me putabam hujus controversiæ molestia, cùm ecce longo post tempore Cartesianæ Philosophiæ defensorem se fert, vir in hac palæstra diu subactus, & inter suos celebris grandi opere nuperrime edito, quo totam doctrinæ hujus descriptionem, ac seriem complexus est. Is, sive gregalium suorum persuasu & inductu, sive suopte ingenio, patrocinium in se recepit sectæ hujus, Censuramque nostram palam confutare instituit. Tolerassem hoc vero sine querela, si

pro eo ac debuerat, loci, ac dignitatis noſtræ rationem habuiſſet, nec præter omnem urbanitatis, atque etiam humanitatis morem, ea in me jactaſſet, quæ magiſtratus potius animadverſione, quàm noſtra reſponſione digna eſſent. Verum hæc condonamus homini nimis Philoſopho, ac Carteſiano presertim, hoc eſt, Phyſicæ Philoſophiæ, quam Moralis ſtudioſiori. Quod ſpectat ad opus ipſum, ut nulli alii prodiiſſent hujus ſectæ fœtus, qui prodierunt quamplurimi, unde æſtimari ea poſſet, vel ex uno hoc certo libro, ſi quis attente introſpexerit, qui ſit hominum illorum captus, quod ingenium, quæ eruditio, quæ in ratiocinando facultas, quæ ſententiarum, ac verborum cohærentia, facile licet cognoſcere. Quod ſi tantum nobis abs

re nostra fuisset otii, ut singula possemus persequi, res abijsset in immensum; verum exclusi temporis angustiis, & ad graviora revocati, cùm recuderetur opus nostrum, intactis reliquis, quę objecta nobis fuerant argumentis, in primo hęsimus capite, quo totius Cartesianæ molis fundamenta continentur. His enim emotis, quod factum a nobis est, nisi nostra nos fallunt, reliqua corruere necesse est. Quæ ne quis a me gratis jactari existimet, quam multa flagitia in libello hoc commiserit nuperus ille Cartesianæ disciplinæ vindex, ex pauculis illis existimare promtum est, quę hic damus in antecessum. Ordiamur a discrepantia sententiarum, & verborum. Cùm alibi sæpe, tum præcipue in responsione ad sectionem nonam primi capitis, *Pag. 35.*

queritur cogitationem, qua aliquid mens percipit, actionem a me haberi & appellari, cùm nihil aliud ſit, quàm affectio.
Pag. 23. At paulo tamen ſuperius diſerte hæc ſcripſit: *Cùm ajo, ego cogito, ſcio me agere; ſcio enim idem eſſe agere & cogitare; ſcio*
Pag. 44. *me agere cùm cogito.* Tum alio loco, *Actio*, inquit, *qua cognoſcimus nos rem bonam, vel malam judicaſſe, pertinet ad*
Pag. 49. & ſeq. & pag. 25. *mentem.* In reſponſione ad ſectionem undecimam ejuſdem capitis, negat ratiocinationem ineſſe in his verbis, *Ego cogito, ergo ſum*; cum tamen hoc ipſo loco verba hæc ratiocinationem appellet, eorumque concluſionem nobis lumine naturali cognitam eſſe dicat, & propoſitum fuiſſe Carteſio, enunciatum hoc demonſtrare, *Ego ſum.* Item alibi, *Optime*,
Pag. 13. 14. 15. inquit, *ratiocinatur Carteſius*,

cùm ait, *Ego cogito*, *ergo ſum*, in eoque argumento haberi fatetur præmiſſas, ut vocant, propoſitiones, & conſequentiam, atque id eſſe enthymema, quo ſyllogiſmus continetur. Et rurſum tradit Carteſium ita diſſerentem, *Ego cogito*, *ergo ſum*, uti Analyſi ad cognoſcendam ſuam *exiſtentiam*. Quid aliud eſt autem Analyſis, quam ratiocinationis quoddam genus? Alias Philoſophi hujus noxas prodamus. *Circulum* vocant Dialectici, ſive *petitionem principii*, vitioſam hanc ratiocinationem, qua quæſitum ſumitur pro conceſſo, ſive ut Græci loquuntur, λαμβάνεται τὸ ἐν ἀρχῇ. Valde familiarem eam eſſe Carteſio probat Cenſura noſtra, ut minime mirum ſit hoc duce in eam diſcipulos ipſius impegiſſe. Cùm quæreretur, an certum Pag.25.

nobis ſit nos exiſtere, quod dubium viſum fuerat Democrito & Academicis, demonſtrare id conatus fuerat Carteſius hoc argumento, *Ego cogito, ergo ſum*. Nos oſtendebamus incertum probari per incertius, nec quidquam ex hac ratiocinatione colligi. Reſpondet Carteſianus noſter ad ſectionem undecimam primi capitis, eam non eſſe ratiocinationem, quippe cujus concluſio ex ſe nota
Pag. 49. ſit, ea nimirum, *Ergo ſum*.
50. 51. In quo ſumit quæſitum pro conceſſo, nempe an certum ſit Carteſio, ſe exiſtere. Cùm fidem luminis naturalis dubiam haberi jubeat in ipſo aditu Carteſiana Philoſophia, quod falli ſæpe nos contingat in rebus clariſſimis, Geometraſque ipſos ſæpe fallat lumen naturale, in eo tamen falli nos negat novitius
Reſponſ. ad ille ſcriptor, *Quidquid cogi-*

tat, *est*: *ego cogito*, *ergo sum*; quippe hoc mihi cognitum esse lumine naturali, cujus fides dubia non est. Quid est autem circulus, si hoc non est? Ecce tibi jocularem aliam hominis ejusdem ratiocinationem. Scire non possum me esse, quin & sciam me non semper falli a Deo: scire autem non possum me non semper falli a Deo, quin sciam me esse. En cor Zenodoti: en jecur Cratetis. Strictim hæc delibamus. Nunc sectæ hujus inscitiam declaremus exemplis aliquot. Cùm Cartesianam dubitationem similem esse scribit nuperus Philosophus, dubitationis Socraticæ, Platonicæ, & Carneadeę; & quid a dubitatione Scepticorum differat, definire audet; in eo, ut & in aliis plerisque, veteris Philosophiæ plane imperitum se prodit. At asper-

cap. 1. sect. 12. pag. 60.

Respons. ad cap. 1. sect. 12. pag. 66.

Respons. ad cap. 1. sect. 1. pag. 4.

nari ſe ajunt rancida hæc veterum deliria: aſpernentur verò, dummodo ne fingant ſe ſcire, quæ neſciunt. An & aſpernantur Carteſii ipſius Philoſophiam, quam defendunt? incredibile ſane eſt & tamen veriſſimum, pleraque ejus capita hunc Philoſophiæ Carteſianæ propagatorem ignoraſſe: cùm jactare nihilominus ſoleant Carteſiani, ſolos ſe Carteſii mentem tenere. Unicum dabimus exemplum, quod eſſe poſſit inſtar omnium millium. Scripſeram placitum eſſe Carteſio, ea facere Deum poſſe, quæ repugnent; puta rem ſimul eſſe & non eſſe; totum non eſſe majus ſua parte. Contradicit ille Scriptor, negatque id umquam vel ſenſiſſe, vel ſcripſiſſe Carteſium. At clariſſime tamen & liquidiſſime traditum id ab eo extat in Epiſtola ad Mo-

Cart. Epiſt. tom. 1.

rum, aliisque Epistolis, & in Responsionibus ad sextas Objectiones. Jam verò quam supinus error est, lumen cum visione confundere? factum id tamen est ab auctore nostro. Nam comparare mentem oculo, cogitationem visioni, rem cogitatam rei visæ, quod factum a me est, hoccine verò est cogitationem lumini comparare, quod factum a me asseverat istud Cartesianarum partium columen? Quam absurdum vero quod addit, tria inesse in lumine, oculum, qui videat, actionem, per quam oculus videat, rem visam ab oculo? Itane, mi homo? Cùm initio rerum dixit Deus, *Fiat lux, & facta est lux*, an simul procreavit oculos, qui lucem viderent, de quibus siluerit Moses? Quàm ineptum est, quod ait, argumentum hoc, *Ego cogito, er-*

Resp. ad Epist. 67. *Resp. ad sext. Objecti. sect.* 6. 8.

Resp. ad cap. 1. *sect.* 9. *p.* 35. 36.

Responſ. ad cap. 1. ſect. 7. pag. 25. & ad ſect. 11. pag. 50.

go *ſum*, ſimplex eſſe axioma; atque item propoſitionem hanc, *Ego ſum*, axioma eſſe, quod non egeat demonſtratione? At nos audiveramus in ſcholis, axioma eſſe propoſitionem quamdam univerſalem, ex ſe cognitam, cujuſmodi ſunt Axiomata Euclidis. An verò propoſitio iſthæc, *Ego ſum*, eſt univerſalis, quæ ad me unum pertinet? An ex ſe cognita eſt, quam in dubium revocavit Democritus, & quam tanto conatu probare inſtituit Carteſius? Nec me fugit Dialecticis Græcis dictum eſse ἀξίωμα, plenam, ac perfectam verborum ſententiam, quæ neceſſario vera ſit, aut falſa. Sed hoc nihil ad ea, de quibus diſputat his locis nuperus Philoſophus, ut res ipſa loquitur, & verba ejus declarant. Mitto puerilem hunc errorem, *Criterium*

vocabulum esse Latinum. Nam Græcę, Latinęque linguę imperitia gloriantur Cartesiani. Itaque dum nostra Gallice reddit ille, vix me, meaque in ipsius verbis agnosco. Velut cum argumenti conclusionem, quam nullam esse dixeram, falsam interpretatur. Quasi nihil differant, conclusio nulla, & conclusio falsa. Argumenti hujus, Omne animal est vivens, Petrus est sanctus, ergo Petrus est vivens, conclusio nulla est; & tamen falsa non est. Dixeram significationem quamdam enuntiato suo affictam fuisse a Cartesio: significationem fictam, nec naturalem interpretatur ille. Sciret verò aliud esse fingere, aliud affingere; sciret præterea enuntiato contineri posse significationem, non naturalem, sed translatam, neque tamen fictam. Cum capi-

Respons. ad cap. 2. sect. 1. pag. 76. 77.

Respons. ad cap. 1. sect. 9. pag. 32.

Resp. ibid.

te sexto sententiam Cartesii de ortu mundi hujus aspectabilis exponerem, dixi materiam primi elementi continuato motu tenujorem magis magisque fieri, *neque ullum esse molituræ hujus, ac trituræ modum*. Hæc ille sic interpretatus est, *nullam ipsis superesse vel molem certam, vel figuram*. Nam qui legitimum cum iis habere congressum, & sermonem queas, qui te non intelligant? Minuta ista sunt, præ ut graviora afferam, quæ non per inscitiam, sed data opera perperam ab eo interpolata, truncata, conficta sunt, ut per fas & nefas serviret causæ: cujusmodi illud est, quod scripseram: *Cùm fluxa sit autem & infirma hominum memoria, ad aliud lemma facile referri potest consecutio, quam ad id, unde profecta est*. Ac ne quis in distinctione rerum ve-

Censur. Philos. Cartes. cap. 1. sect. 9.

terum & recentiorum cavillaretur, quod oblivioni minus obnoxiæ ſint recentiores, quàm veteres, continuo ſubjeceram: *Simile quid nobis in quotidiana familiaris ſermonis conſuetudine uſuvenire ſolet, cum aliquantum dicendo progreſſi, unde ductæ ſint concluſiones, in quibus hæremus, & quorſum referendæ, non ſatis meminimus.* Ne ſibi diſtinctionem illam, quam dixi, quantumvis inanem, eripi pateretur, totum hoc comma in interpretatione ſua prætermiſit. Inſignis & illa eſt diſſimulatio, cùm memorabilem Thomæ locum ſupprimit, quo decernitur, *alium eſſe actum, quo intellectus intelligit lapidem; alium, quo intelligit ſe intelligere lapidem.* Quippe negaverat Carteſius, aliam eſſe cogitationem, qua cogito me eſſe, aliam, qua cogito me id

Reſponſ. ad cap. 1. ſect. 9. pag. 31. 36. 37.

Reſponſ. ad cap. 1. ſect. 10. p. 41.

Thom. part. 1. qu. 87. art. 3. ad ſecundum.

te sexto sententiam Cartesii de ortu mundi hujus aspectabilis exponerem, dixi materiam primi elementi continuato motu tenujorem magis magisque fieri, *neque ullum esse molituræ hujus, ac trituræ modum*. Hæc ille sic interpretatus est, *nullam ipsis superesse vel molem certam, vel figuram*. Nam qui legitimum cum iis habere congressum, & sermonem queas, qui te non intelligant? Minuta ista sunt, præ ut graviora afferam, quæ non per inscitiam, sed data opera perperam ab eo interpolata, truncata, conficta sunt, ut per fas & nefas serviret causæ: cujusmodi illud est, quod scripseram: *Cùm fluxa sit autem & infirma hominum memoria, ad aliud lemma facile referri potest consecutio, quam ad id, unde profecta est*. Ac ne quis in distinctione rerum ve-

Censur. Philos. Cartes. cap. 1. sect. 9.

terum & recentiorum cavillaretur, quod oblivioni minus obnoxiæ ſint recentiores, quàm veteres, continuo ſubjeceram: *Simile quid nobis in quotidiana familiaris ſermonis conſuetudine uſuvenire ſolet, cum aliquantum dicendo progreſſi, unde ductæ ſint concluſiones, in quibus hæremus, & quorſum referendæ, non ſatis meminimus*. Ne ſibi diſtinctionem illam, quam dixi, quantumvis inanem, eripi pateretur, totum hoc comma in interpretatione ſua prætermiſit. Inſignis & illa eſt diſſimulatio, cùm memorabilem Thomæ locum ſupprimit, quo decernitur, *alium eſſe actum, quo intellectus intelligit lapidem; alium, quo intelligit ſe intelligere lapidem*. Quippe negaverat Carteſius, aliam eſſe cogitationem, qua cogito me eſſe, aliam, qua cogito me id

Reſponſ. ad cap. 1. ſect. 9. pag. 31. 36. 37.

Reſponſ. ad cap. 1. ſect. 10. p. 41.

Thom. part. 1. qu. 87. art. 3. ad ſecundum.

cogitare. Cùm ceteroquin Thomæ patrocinium libenter asciscat schola Cartesiana. Quid quod nequiter, & dolo malo falsitatis nos insimulat, quod an virum philosophum atque probum deceat, ipse existimet. Dixi Cartesium docuisse, Deum errorum nostrorum auctorem fingi non posse, etiamsi erroribus obnoxios nos effecerit. Locum adnotavi ad oram, nempe, *Partem primam Principiorum, sectionem vigesimam nonam, & sequentes*. Quid ad hæc animadversor ille noster? *Minime*, inquit, *hæc extant in sectione hac vigesima nona*. Cur de sequentibus, quas itidem ut vigesimam nonam indicavi, siles, ò bone vir, & in responsione tua, & in interpretatione verborum nostrorum? Nempe calumnię tuæ latebram queris, dum temere nos falsitatis

Respons. ad cap. 1. sect. 12. pag. 57. 22.

accusas: quippe hæc plane scripta extant in sectione tricesima sexta Cartesii, quę una sane est ex his, quæ sequuntur vigesimam nonam. En tibi verba ipsa Cartesii, *Neque tamen ullo modo Deus errorum nostrorum auctor fingi potest, propterea quod nobis intellectum non dedit omniscium.* Hujusmodi vernilibus technis se tuetur caussa Cartesianorum. Ita fallaciis, & falsitatibus ad veritatem grassantur. Damus hic & aliam exquisitioris notæ. Positum erat in quæstione, an istæ propositiones, *Ego cogito, ergo sum*, nobis cognitæ essent *per simplicem*, uti vocant *visionem*, an per ratiocinationem. Quę cum defendere se posse desperaret Philosophus iste, a quæstione hac ad aliam callide nos traducere conatus est; istam videlicet, an nostra nobis ex seipsa

Respons. ad cap. 1. sect. 11. pag. 48. & seq.

cognita ſit *exiſtentia*. Quę longe utique diverſa ſunt. Ac primum verba noſtra falſa interpretatione pervertit. Nam cum ita ſcripſiſſem: *Carteſius, ejuſque aſſectatores, ut duo hæc, Ego cogito, ergo ſum, quæ facile divelli poſſe proſpiciebant, firmius adſtringerent, dicere auſi ſunt, nobis hæc eſſe, non per ratiocinationem cognita, ſed per ſimplicem viſionem*. Ita hęc ab interprete noſtro depravata ſunt: *Carteſius, ejuſque aßectatores, cum duas haſce propoſitiones, Ego cogito, ergo ſum, facile divelli poße proſpicerent, dixerunt nos noſtram exiſtentiam non per ratiocinationem cognoſcere, ſed per ſimplicem viſionem*. Diſputamus de duabus hiſce propoſitionibus, *Ego cogito, ergo ſum*: avocat nos ille ad diſputationem de noſtra *exiſtentia*. Mox iſta ſubjecimus; *Si*

totum istud, Ego cogito, ergo sum, meram esse ratiocinationem docuero, nec per simplicem visionem nosci posse, incertum hoc esse utique probavero; falli vero, vel fallere, qui ratiocinationem negant esse ratiocinationem. Quæ in sincera hac interpretatione adulteravit: *Si duas hasce propositiones, Ego cogito, ergo sum, meram esse ratiocinationem docuero, nec eam, quæ his continetur veritatem, per simplicem visionem nosci posse, incertum hoc esse & dubium simul probavero.* Quærebam ego, an duæ istę propositiones nobis per simplicem visionem sint cognitæ: quærit ille in sua interpretatione, non de propositionibus ipsis, sed de veritate, quæ iis continetur, de nostra nimirum *existentia.* Pergit deinde in eadem ludificatione: nam cum ista addidissem: *Nescire se pro-*

fitetur Cartesius in aditu Philosophiæ suæ, an sit. Ut autem ad rei hujus ignotæ notitiam perveniat, quærit aliquid, quod sibi sine ulla dubitatione cognitum sit. Id esse vult, Ego cogito. Quæ postrema ita interpolavit: *Quærit existentiam rei, de qua dubitare non possit.* Monueram postmodum Lectorem, liquido apparere in secunda Cartesii Meditatione, progressionem mentis per cognitionem cogitationis suæ, ad perceptionem rei prius incognitæ, nempe se esse; ac proinde ratiocinationem esse istud, *Ego cogito, ergo sum.* Hæc una litura ipse induxit. Rebus ita demum ad struendam fraudem paratis, quasi id ageretur inter nos, an nostra *existentia*, non autem argumentum illud, *Ego cogito, ergo sum*, per simplicem visionem, non per ratiocinationem

ſit cognita , exultat deinde in quæſtionis hujus tractatione , minimeque ad ipſam pertinere oſtendit, quæ in eam a nobis neutiquam allata ſunt, ſed in quæſtionem de hoc argumento, *Ego cogito, ergo ſum*. Plura afferre poſſem hujuſmodi, ſed hæc profecto ſunt ſatis; unde intelligi poſſit , quid veri ex Carteſiana Philoſophia , quid ſani, quid ſinceri ſit expectandum. Frons ſpecioſa, fateor, magnifici aditus, ſplendida promiſſa. Opinionum emendatio, medicina errorum, veritatis adeptio. Figmenta in receſſu, ſomnia, aut ſi quid ſomniis inanius eſt: ſumma liberalium diſciplinarum imperitia, atque imprimis veteris Philoſophiæ, ob idque affectata ejus deſpectio; quam ſi cognoſcerent, quantum eos puderet ſuæ! Tricę in diſputando, fallacię, oſ-

fuciæ, omnia ad pompam & ostentationem composita; nec esse, sed videri. Ad hunc nostrum adversarium quod attinet, si isthac animadversione non resipiscat, de illo certe jam finem faciam dicendi mihi, cumque sperandum non sit, ut dediscat senex, quæ tot annos didicit & docuit, superest ut ipsum demum

Discipularum inter jubeam plorare cathedras.

INDEX

PARTIUM LIBRI HUJUS.

PRÆFATIO

CAPUT PRIMUM.

CAPUT SECUNDUM.

Expenditur Cartesii sententia de Criterio.

CAPUT TERTIUM.

Expenditur Cartesii sententia de mente humana.

CAPUT QUARTUM.

Expenditur Cartesii sententia de *existentia* Dei.

CAPUT QUINTUM.

Expenditur Cartesii sententia de corpore & vacuo.

CAPUT SEXTUM.

Expenditur Cartesii sententia de ortu mundi hujus aspectabilis.

CAPUT SEPTIMUM.

Expenditur Cartesii sententia de caussa gravitatis corporum terrestrium.

CAPUT OCTAVUM.

Expenditur generatim Cartesiana Philosophia.

V. D. Jo. Chrysostomus Piazza Barnabita, & in Ecclesia Metropolitana Bononiæ Pœnitentiarius pro Eminentissimo, & Reverendissimo Domino D. Cardinali Jacobo Boncompagno Archiepiscopo, & Principe S. R. I.

die 19. Februarii 1723.

Reimprimatur

F. V. M. Mazzoleni Inquisitor Gen. Bononiæ.

CENSURA PHILOSOPHIÆ CARTESIANÆ.

Ad Illustrissimum
& Excellentissimum Ducem
CAROLUM SAMMAURÆUM
MONTAUSERIUM,
Franciæ Parem.

PRÆFATIO.

I. Exordium. II. Libri argumentum. III. Idem tenebitur ordo disputationis, quem secutus est Cartesius, quoad ejus fieri poterit.

I. QUÆSIVISTI ex me sæpenumero ILLUSTRISSIME DUX, quid sentirem de Cartesiana Philosophia, quæ ita placuit huic ætati, hominumque etiam acutissimorum animos novitate sua ita cepit, ut præ ea pene jam absoleverint reliquæ Philosophorum disciplinæ. Cumque intellexisses parum omnino mi- *Exordium.*

hi eam probari, rogasti idemtidem argumenta sententiæ hujus, quæ ego pro re nata, sæpe breviter, fusius nonnumquam, candide semper exposui. Tunc vero pręcipue actum memini id esse inter nos, cum pro insigni sua pietate & sapientia Rex Christianissimus, vel scribendo, vel docendo propagari vetuit doctrinam hanc, ut pote lubricam ac noxiam; tuque mirareris audaciam factionis hujus, quæ velut per coitionem pugnaret adversus interdictum, nec a labe sua in vulgus spargenda abstineret. Tum enim aliquid nactus otii, idem contendebas acrius, meque res strictim delibantem ita lacessebas, vel contradicendo, vel interpellando, vel quæstiones ex quæstionibus serendo, ut caussam hanc, particulatim quidem, sed pene totam tamen extorseris. Multa assentiebare tu quidem, at hæc præcipue quæ attuleram, neminem majori apparatu & pompa a dubitatione Philosophiam suam exorsum esse, quam Cartesium; neminem tam confidenter, tamque affirmate & indubitanter de rebus obscurissimis & incertissimis, sibique plane ignotis asseverasse, sæpe levissima ratione reddita, aliquando & nulla: cumque Fidei, quæ a Deo proficiscitur, submittere deceat Philosophiam, quæ mentis humanæ fœtus est, hunc contra exegisse fidem ad Philosophiæ suæ præce-

pta: quod & plurimis notationibus ſane quam argutis confirmabas; mihique valde auctor eras ad ea colligenda argumenta quæ propoſueram, ſcriptiſque tradenda. Ego tergiverſari primum, & vehementius deinde inſtanti tibi multa opponere; tot paratos adverſarios, viros ſolertes, perpugnaces, vehementi partium illarum ſtudio incenſos; cujuſmodi fere amor eſt novitatis; impoſitum nobis recens onus, nataſque ex eo aſſiduas ſollicitudines, occupationes infinitas, gravioribus ſtudiis diſtractum animum, qui nec facile poſſet ad hæc leviora revocari; quæ mihi quondam aliam agenti vitam, aliam perſonam ſuſtinenti, non indecora fortaſſe viſa ſint, dum tempus tulit; nunc ſacris addicto parum conveniant. Tu pertendebas contra vel ob id ipſum rem ſuſcipiendam: ecquem enim magis decere tutelam ſanctæ Religionis, earumque doctrinarum oppugnationem, quibus illius violatur integritas, quam hominem pii ſacrique ordinis? pręſtitam hanc olim Fidei Chriſtianæ operam a ſanctis Eccleſiæ Patribus adverſus profanos Philoſophos, quorum auctoritas in rebus ad ſalutem æternam pertinentibus vel leviſſima erat, vel plane nulla; multo id præſtandum magis adverſus hominem Chriſtianum, cujus diſciplina Chriſti placitis contraria momenti eſt, & exempli graviſſimam

perniciem in posterum trahentis: adversariorum vero vel vim vel multitudinem, ei, qui veritatem tueatur, parum esse extimescendam. Alia ad hæc plurima cum adjecisses, pervicisti tandem, manusque dedi: quis enim omnium hominum est, cujus consiliis ac prudentiæ plus tribuam? qui auctoritate plus valere debeat apud me? Nec enim mihi ex prædicatione tantum hominum cognita sunt eximia in te, vel a natura, vel a studio, vel a fortuna collata ornamenta; magnus supra vulgus hominum dignitatis splendor, animus supra dignitatem, parta ingens ex bellicis laudibus gloria, experrectus vigor ingenii, exquisita disciplinarum omnium scientia, rara in hoc fastigio comitas & humanitas, profusa in omnes liberalitas, quæque virtutum omnium tuarum apex est sincera in Deum constansque pietas. Hæc mihi, inquam, non ex fama, ut cæteris, sed ex intima admissione, multorumque annorum usu perspecta, sæpe a me admirationem, amorem, si ita pateris, numquam non expresserunt. Præsertim cum maxima tua in me extent beneficia. Me enim hominem provincialem, & adhuc juvenem, nec quicquam de te meritum, patrocinio tuo complexus es, exornasti commendatione, benevolentia pene provocasti. Quorum memoria ut animo

infixa penitus hæret, insidetque meo; ita omnibus hominibus proditam, & in futurum tempus hic consignatam esse cupio: ut quam in me beneficus fuisti & benignus, tam me erga te gratum esse clarissimo monumento testatum sit. Nunc ea quæ apud te disputata sunt olim, quæque in hunc conclusi librum, æquo animo recognosce. Horum si te, uti tum existimatorem & judicem, sic nunc defensorem habuero, parum equidem moratus aliorum judicia, in tuo favore facillime acquiescam.

II. Age igitur, quando ita vis; Cartesianę Philosophię rimemur fundamenta, vitia persequamur; non omnia quidem, sed præcipua & capitalia: quibus exploratis & detectis, laborantis ædificii ruinam cavebimus. Dura sane provincia, atque etiam invidiosa. Fuit enim Cartesius auctor naturæ verique, neque meo judicio sordidus, quę laus fuit Pythagoræ; & suo, assectatorumque, locupletissimus & certissimus: priscis certe illis naturæ interpretibus æmulus, si non par quidem, at aliquibus certe, quorum magna existimatio est, non multo inferior. Is veteris Philosophiæ labes acute perspexit: quas cum non facile reparari posse crederet, novæ conditor esse maluit, quam veteris emendator. Multa ejus extant subtiliter cogitata, pervestigata sagaciter, solerter *Libri argumentum.*

inventa. Quod ſi huic ſuę hęſerunt noxæ, homo fuit; & ea ſcrutatus eſt, quorum notitiam longe ab hominum mentibus certo Dei conſilio remotam eſſe non ſatis intellexit. Et hæſerunt ſane plurimæ, dum præceps animus, nimiumque amator ac mirator ſui, culpas in aliis acute deprehenſas, turpiter in ſe concepit: foris oculatus, cæcus domi.

Idem tenebitur ordo diſputationis, quem ſecutus eſt Carteſius, quoad ejus fieri poterit.

III. Inſtitutæ adverſum hæc diſputationis non alius mihi tenendus videtur ordo, quàm quem ipſe ſecutus eſt: quippe cum conſertam doctrinę ſeriem, ex ſe aptam, ſibique connexam texere ſtuduerit, & quædam jecerit fundamenta, quibus univerſa Philoſophiæ ſuæ moles niteretur, ſcrutanda præcipue ea ſunt, & ad perpendiculum & normam exigenda: ut ſi parum iis conſentire deprehenſa ſint: a ruinoſo & caduco ædificio, uti mox dictum eſt, recedamus,

Caput Primum.

Expenditur Cartesii sententia de dubitatione, & de hac argumentatione, *Ego cogito, ergo sum.*

I. *Philosophiæ Cartesianæ fundamentum est dubitatio.* II. *Cur in dubitatione Philosophiæ suæ fundamentum posuerit Cartesius.* III. *Dubitandi propositum ante deserit Cartesius, quam teneat.* IV. *Primam veritatis notitiam in eo statuit, Ego cogito, ergo sum.* V. *In quo ponit ut concessum id quod quæritur.* VI. *Ex hoc enuntiato, Ego cogito, non certo colligi potest istud, Ergo sum.* VII. *Notio hæc, Ego cogito, Ergo sum, non est omnium prima.* VIII. *Sibi contradicit Cartesius, iis quæ lumine naturali nobis nota sunt, fidem aliquando tribuens, aliquando detrahens.* IX. *Enuntiato hoc, Ego cogito, aliud significatur quam quod vult Cartesius; ac proinde ducta ex eo conclusio, Ergo sum, nulla est.* X. *Cum quis cogitat de re aliqua, non eadem est idea rei hujus de qua cogitat, ac idea ipsius cogitationis.* XI. *Falsum est istud, Ego cogito, ergo sum, nobis cognitum esse per simplicem visionem, non per ratiocinationem.* XII. *Ex hoc dubitandi argumento, quod*

a Cartesio propositum est, nescire nos, annon ita comparati simus a Deo, vel a malo aliquo Genio, ut semper fallamur, refellitur istud, Ego cogito, ergo sum. XIII. *An verum sit, Deum nos fallere non posse in iis rebus, quas cognoscimus per simplicem visionem.* XIV. *Cartesius in exorsu Philosophiæ Academicos & Scepticos assectatus, statim errat, ut eos deserit.* XV. *Fatetur Cartesius nullam nos habere veritatis normam, nisi constet nos ita a Deo non esse factos, ut semper fallamur.*

Philosophiæ Cartesianæ fundamentum est dubitatio.

Vitruvius lib.3. c.3.

I. Philosophiȩ totius suȩ fundamentum Cartesius in dubitatione constituit. Fundamentum dico eo sensu, quo Vitruvius fundamenta appellat exinanita fossionibus & exhausta loca, ad excipiendas solidas substructiones. Nec vero leviter aut oscitanter dubitare nos jubet, sed ita, ut universa pro incertis, ac ne incertis quidem, sed omnino pro falsis habeamus, non modo quæcunque antehac incerta aut verisimilia, sed & quæ certissima nobis esse visa sunt; ne exceptis quidem illis principiis, quæ per se & lumine naturali nota esse dicuntur: cujusmodi sunt ea, Bina binis addita efficere quatuor, Totum esse majus sua parte, & Quæ uni alicui æqualia sunt, inter se esse æqualia; ac proinde legȩ hac quoque

comprehensis Geometrarum, quæ his notionibus nituntur, Theorematis. Corpora, quæ videmus, quæ tractamus, mundum universum nobis circumfusum, pro figmentis animi habenda esse sancit; ac nos ipsi quoque an simus, pro incerto putandum. Quam adeo late patentem dubitationem omnia omnino comprehendere manifestum est; adeo ut nihil prorsus certi sibi reliquum faciat animus, in quo possit consistere. Quæ cum inficiari audent nuperi sectæ hujus patroni, vel produnt magistri sui caussam, vel doctrinam ignorant. Quam sæpe enim, quam clare sancitum ab eo est, semel erui oportere a fundamentis & everti pristinas omnes opiniones, quantumlibet verisimiles, & pro falsis habere quæcunque certissima fuerant visa? Deinde cum revocari jubet in dubium, quidquid videbatur verissimum; dubia autem omnia pro falsis habere; annon verissima pro falsis haberi jubet?

Cur in dubitatione fundamentum Philosophiæ suæ posuerit Cartesius.

II. Caussas præcepti hujus istas affert Cartesius, quod sensus fallaces esse sæpe experiamur; quod plurima secundum quietem sentire videamur, quæ nusquam sunt; nec quę nobis in somnis apparent, internoscere possimus ab iis, quæ vigilantes sentimus; quod obscura sit & lubrica humana ratio; quod nesciamus denique, an tales nos fingere voluerit Deus, ut semper falleremur,

etiam in iis quæ nobis viderentur esse notissima. Animadvertendum diligenter & circumspiciendum, ista quid velint, quo pertineant; ne postquam nos, seque adeo ipsum intra has angustias concluserit Cartesius, atque his inscitiæ tenebris circumsepserit, nobis incautis & inscientibus erepere ipse conetur, & in apertum scientiæ lumen evadere. Dubitandum est, inquit, de omnibus, nulla omnino excepta re, ut vitentur errores, & ad veritatem perveniatur; quia sensus & ratio sæpe nos fallunt; hoc est (ne quis in vocabulorum usu vitilitiget) falso judicamus de iis quæ sensuum ope percepimus; & ratiocinandi facultate quę in nobis est male utimur; nec scimus, an tales nos Deus creaverit, ut semper fallamur. Ex hoc effato aditum sibi facit ad Philosophiam: hinc Meditationes suas, hinc Principia Philosophiæ exorsus est: hæc inculcat passim, hæc ingerit. Veram autem esse ac seriam dubitationem hanc, non fictitiam ac jocularem; ex rerum ipsarum arcessitam natura, non ex dubitandi tantum argumentis petitam, nec animi gratia adhibitam, ipsemet declarat Cartesius, seque non leviter & inconsiderate dubitare ait, sed serio, validisque & meditatis rationibus ad dubitandum esse adductum, & per multos annos in hac dubitatione perman-

Cart. Medit. 1. Resp. ad 5. Object.

ſiſſe. Nec aliam porro quam veram ac ſeriam dubitationem poſtulant argumenta dubitandi ab eo propoſita; velut viſorum ſimilitudo, quæ dormientium & vigilantium mentibus obverſantur; ac plane conſimilem dubitationis Scepticorum quæ vera & ſeria dubitatio fuit; *Cart. de Method. §. 3.* hoc tantum diſcrepantem, inquit Carteſius, Scepticæ doctrinæ valde inſcius, quod dubitationis Scepticæ unicus eſſet finis dubitatio, quæ & ad ipſa etiam vitæ munia pertineret; ſuæ vero finis eſſet indagatio veritatis. Quamobrem *Cart. de Meth. §. 4.* ne præſtantiſſima quidem ingenia dubitationem tollere poſſe affirmat, quæ oritur ex viſis dormentium & vigilantium, niſi Deum eſſe agnoſcant. Quod de fictitia dubitatione dictum ab homine ſano nemo autumet. Ergo cum dubitationem ſuam *metaphyſicam* & *hyperbolicam* appellat Carteſius, non *Cart. Medit. 3. & 6. Reſp. ad 3. & 7. Object.* fictitiam intellexit aut falſam, quod putant aut putare fingunt ejus aſſeclæ, in vocabulorum illorum ambiguitate latebram pertinacię pro more ſuo quęrentes, ſed quæ contineretur intra Metaphyſicæ fines, nec ad vitæ uſum adhiberetur: cum cæteroquin dubitatio fictitia, dubitatio non ſit, uti fatentur ipſi, nec uſui eſſe poſſit ad inquiſitionem veritatis; ſed opportuna tantum ad contradicendum; adeo ut ex uſu & commodo diſputantium dubitatio ſit, aut non ſit.

Dubitandi propositum ante deserit Cartesius, quam teneat.

III. In quibus id primum reprehensione dignum est, quod qui ad percipiendam veritatem dubitare de omnibus instituerat; ut melius dubitaret, res non modo pro incertis, sed omnino pro falsis habendas esse decrevit. Quod ejus proposito palam adversatur. Nam qui rem habet pro falsa, non plus de ea dubitat, quam qui habet pro vera: assentitur enim, credit, & affirmat esse falsam. Qui autem assentitur, credit, & affirmat, non dubitat; sed qui assensum retinet, & incertum habet an res vera sit, vel falsa. Nec Cartesium juvant, qui res ipsum *hypothetice* tantum falsas habuisse volunt: nam cum & *hypothetice* de iisdem dubitasse eum contendant, sequitur res easdem *hypothetice* falsas simul & dubias ipsum hoc est (ut omnis vocabulorum removeatur ambiguitas) res easdem simul posuisse falsas & dubias, & manifestam repugnantiam in iisdem rebus admisisse. Nam quod falsum ponimus, de eo simul dubitare non possumus falsumne sit, an verum.

Primam veritatis notitiam in eo statuit, Ego cogito, ergo sum.

IV. Mox deinde aliquam veritatis scintillam anxie quærens, hanc se reperisse primam putat; etiamsi semper fallatur, etiamsi dormiat semper & somniet, etiamsi a Deo ad perpetuam inscitiam & errores damnatus sit ab ipso ortu, quoniam tamen de iis omni-

bus cogitat, se esse necessario: quippe *repugnare*, (verba ejus hæc ipsa sunt) *ut putemus, id, quod cogitat, eo ipso tempore, quo cogitat, non existere:* primum hoc itaque, firmum, stabile, ac solidum veritatis omnis initium, & totius Philosophiæ fundamentum hoc esse, Ego cogito, ergo sum. Nunc hæc cujusmodi sint, videamus. *Princip. Philos. par. 1. §. 2.*

V. Aio primum a Cartesio poni, ut concessum, id, quod quæritur: quærit enim an sit, & merito; nam qui dubitare vult de omnibus, dubitare quoque debet, an sit, & de eo dubitare se professus est Democritus. Tum ut probet esse se, Ego cogito, inquit, sum igitur. Quid est vero illud, Ego? nempe res aliqua, quæ est. Quærit autem, an sit: & sumit se esse. Sumit igitur quæsitum pro concesso. Quid hoc est deinde, Ego cogito? hoc scilicet, Ego sum cogitans. Unde concinnatur hoc argumentum, Ego sum cogitans, ergo sum. Quod argumentum recidit in Chrysippeum illud, Si lucet, lucet: lucet autem: lucet igitur. Si sum, sum: sum autem: sum igitur. In quo sumo me esse, ut probem me esse, & admitto vitiosum illum in argumentando circulum. Respondent Cartesiani illud *Ego*, non esse rem, quę sit, sed rem, quæ cogitet; vel etiamsi sit, non adhiberi tamen a Cartesio, ut quæ sit, sed tan- *In quo ponit ut concessum, id, quod quæritur.*

tum ut quæ cogitet. At hæc quam infirma sint, cognoscitur ex natura enuntiatorum omnium, in quibus geminum esse terminum Dialectici docent; minorem, quem *Subjectum* appellant; majorem quem *Prædicatum*, sive *Attributum*; qui nisi diversi sint, vanam fore propositionem. Quorsum enim quis dicat, *Petrus est Petrus*? Nunc si hanc Cartesii propositionem *Ego cogito* explicemus, prodibit isthæc, *Ego sum cogitans*, in qua si illud *Ego* sit res tantum quæ cogitet, non res quæ sit, vanum erit illud enuntiatum, quippe cujus geminus terminus idem plane sit, nempe *Res cogitans est res cogitans*; nec inde sequetur quæsita conclusio, *Ergo sum*. Quod si pertendant Cartesiani propositionem hanc *Ego cogito*, non ita esse explicandam, *Res cogitans est res cogitans*, dicant necesse est hanc esse enuntiati hujus sententiam, *Ego cogitans sum cogitans*, in quo iterum prodit illud *Ego*, quo plane continetur notio rei quæ sit. In hoc præterea enuntiato, *Ego sum cogitans*, vocula ista *sum*, quæ copula est utriusque termini, furtim hic indicat rem quæ sit: cuicunque enim adjungatur rei, notionem ei tribuit *existentiæ*. Cum igitur priores illæ duæ voculæ, *Ego sum*, notionem *existentiæ* adjunctam habeant, frustra ad eam assequendam tertia illa *cogitans* adijcitur; quæ *medius terminus*

erit, ſi in ſyllogiſmi formam quadremus argumentum, *Quod eſt cogitans, eſt: Ego ſum cogitans: Ergo ſum*. Quippe ſi inde removeamus vocem *cogitans*, utpote ſupervacuam, ſupererit hæc ratiocinatio, *Quod eſt, eſt: Atqui ſum: Ergo ſum*: quæ plane gemina eſt Chryſippeæ hujus, *Si lucet, lucet: Lucet autem: Lucet igitur*. Præterea cum ait ſe cogitare, non modo ſumit ſe eſſe, ſed eſſe ſe rem agentem; in quo ſumit tanquam certa & confeſſa, & rem quæ ſit, & actionem rei hujus. Scimus autem extitiſſe viros acutos & doctos, qui Carteſio in argumenti hujus inventione glorianti reſponderint olim, nihilo certius eſſe illud, Ego cogito, ac cætera omnia, quæ ab eo pro falſis habita ſunt. Et recte ſane: nam qui dubitat an ſit, dubitare poteſt an cogitet. Atque id non alio præſidio defendere potuit Carteſius, quam quod ſibi ipſe eripuerat; lumine videlicet naturali, cui omnem omnino fidem detrahi juſſerat. Hinc expedire ſe putant Carteſiani, cum dicunt res nobis per cogitationem eſſe cognitas; cogitationem per ſeipſam. Quod longe ſecus eſt: nam cogitationem, perinde ut res cæteras, etiam quas cognoſcimus lumine naturali, non aliter cognoſcimus, quam cum mentem in eam retorquemus; hoc eſt, cum de ea cogitamus per novam cogitationem.

Aliud enim est, de Sole cogitare; aliud, cogitare, se de Sole cogitare. Prioris istius cogitationis Sol terminus est, posterioris prior illa cogitatio. Non autem ex priore elicitur isthæc conclusio, *Ergo sum*, sed ex posteriore. Atque hæc deinde uberius tractabuntur. Jam magistri sui præceptum illud, Ad cognoscendum verum detrahendam esse fidem lumini naturali, cum sic interpretantur, tantisper detrahendam ei fidem, dum expendantur denuo res per id cognitæ; ac ne hæ quidem, sed incertæ tantum & dubiæ, benigne sane nunc nobiscum agitur, cum tantus illo dubitationum Cartesianarum apparatus, tam exquisitæ meditationes, tam severa illa lex, qua omnia habere jubemur pro falsis, ad id tantum redit, ut rebus incertis ne credamus temere; quod jam ante & a vilibus magistellis, & ab ipsis quoque nutricibus didiceramus Quinetiam argumenti illius fundamentum hoc est, Qui cogitat, est: atque id præmitti debuit, ut argumentum legitimam hanc formam obtineret, Qui cogitat, est: ego cogito: sum igitur. En iterum promissum deserit Cartesius, fidemque fallit, & pro vero sumit id, quod non minus dubium est ac reliqua, quæ habenda duxit pro falsis. Adeo immemor est magnifici illius & generalis sui propositi, omnia habendi pro falsis. In quo proposi-

to ſi perſeveraſſet conſtanter, uti decebat Philoſophum, quando occurrit iſtud ad ejus animum, Ego cogito, id quoque cum reliquis omnibus pro falſo habuiſſet. Sin eximendum illud erat ex generali illa lege omnia habendi pro falſis, temeraria fuit & incauta illa lex; cui antequam ſubmitteret animum, judicare debuerat nihilne eſſet ex ea excipiendum.

Ex hoc enuntiato, Ego cogito, non certo colligi poteſt iſtud, Ergo ſum.

VI. Excuſſimus antecedens hoc enuntiatum, Ego cogito; videamus porro quid ex eo colligat Carteſius. Ergo ſum, inquit. Quid ſi negaverimus hoc ex illo concludi, unde ejus comprobandi argumenta depromet? Nempe ex regulis Dialecticæ: atqui omnia pro falſis haberi juſſit, ac idcirco regulas quoque Dialecticæ. Initio quidem, inquiunt Adverſarii, falſas habere ſe finxit cum cæteris omnibus, ſed veras demum comperit, poſtquam a ſe expenſæ ſunt. Primum quî ſcitis, ô boni viri, expenſas ab eo fuiſſe? Ego contra ſentio, parum omnino de iis cogitaſſe; paſſim enim Dialecticæ ſatis rudem ſe prodit. Expenderit vero & certas compererit; expenſæ quoque fuerunt ab Epicuro, & repudiatæ. Utri tandem habenda fides? Quid clarius hoc argumento, *Lucet, igitur dies eſt?* de connexione tamen geminæ hujus propoſitionis quanta contentio fuit Chryſippum inter, Philonem

& Diodorum? Præterea non ſibi ſoli philoſophabatur Carteſius, ſed mihi quoque & omnibus iis, in quorum manus ſcriptiones ejus venturæ eſſent; nec id obſcure præ ſe tulit. Quamobrem nec ſibi ſoli expendere debuit regulas Dialecticæ, ſed mihi quoque, cæteriſque veritatis ſtudioſis. Nec enim, opinor, poſtulatis a nobis, ut quæcunque expenſa fuiſſe dicetis a Carteſio, iis illico animum ſubijciamus. Quid ſi dicamus, etiamſi verum eſſe detur, eum eſſe qui cogitat, tamen eſſe quoque poſſe verum, eum non eſſe qui cogitat? Carteſii quippe ſententia eſt, efficere Deum poſſe, ut contraria & repugnantia enuntiata, vera ſimul eſſe poſſint. Unde ſequitur fieri poſſe, ut qui cogitat, ſit & non ſit. Quod ſi tam verum ſit, eum qui cogitat, non eſſe, quam eſſe, videat Carteſius ecquid certi argumentatione ſua poſſit efficere, ex qua tam contraria effici poſſunt. Inſtabit rurſum, ac repugnare dicet, id quod cogitat non eſſe cum cogitat. At nos quoque pari jure dicemus, repugnare id quod eſt, non eſſe cum eſt. Cum igitur hæc ſtare ſimul poſſe docuerit Carteſius, etiamſi repugnent; ſtare hæc quoque poſſunt, cogitare aliquem & non eſſe. Hanc doctoris ſui ſententiam abnormem licet & deliram, agnovere vetuſtiores Carteſiani; & deſeruere quidam, plures defen-

dere: recentiores velut falſo ipſi affictam ab eo abjudicavere. Nempe puduit eos ineptiæ hujus: in re aperta veritati repugnare non puduit; cum Carteſium id ſenſiſſe negarunt, quod compluribus locis clariſſime traditum ab eo eſt. Velut cum ad Morum ſcribit, quidquid ſibi videtur poſſe fieri, Deum facere poſſe; nec negare ſe tamen, quin ea quoque Deus facere poſſit, quæ ſibi repugnare videntur. Sciſcit paſſim in Epiſtolis, Deum eſſentiæ rerum creatarum, itidem ut *exiſtentiæ*, auctorem eſſe; enuntiata æternæ veritatis, cujuſmodi illud eſt, *Totum eſt majus ſua parte*, non eſſe neceſſarias, habita Dei ratione; res idcirco eſſe veras aut poſſibiles, quod ita Deo viſum ſit; efficere denique Deum poſſe, ut res ſecum pugnantes ſimul extent. Quæ cum os eorum opprimant, qui hæc a Carteſio fuiſſe prodita negare auſi ſunt, eo confugerunt tandem ut dicerent, id ſi ab eo propoſitum eſt, ex eo eſſe genere figmentorum, quæ extra metas rationis abeunt. At quandoquidem hæc & ſerio, & crebro dicta ſunt ab eo, & argumentis roborata, cum adverſus acutiſſimos viros doctrinam ſuam defenderet; non ut figmenta, ſed ut meditata dogmata, & ex intimo Philoſophiæ ſuæ penu depromta protuliſſe judicamus. Fatetur is quidem animo percipi hæc non poſſe:

Cart. Epiſt. to. 1. *Epiſt.* 67. 110. 112. 115. *to.* 2. *Epiſt.* 15. 16. 104. *to.* 3. *Epiſt.* 65. *Reſp. ad* 6. *Object.*

quod alterum ejus flagitium est: cum unum hoc sit ex primariis hujus doctrinæ principiis, ea tantum pro veris esse admittenda, quorum clara est in nobis & distincta idea; hoc est, quæ clare & distincte percipimus.

Notio hæc, Ego cogito, ergo sum, non est omnium prima.

VII. Huc accedit, quod propositioni huic (sic enim appellatur à Cartesio) Ego cogito, ergo sum, quam omnium primam esse putat, aliæ plurimæ præverti debuerunt: nec eæ solum, quas ipse vidit, velut hæc, Quidquid cogitat, est; sed ista quoque, quæ anterior est & simplicior, Quidquid agit, est. Nec id quidem scire possumus, quin prius noverimus, quid sit agere, quid esse. Ut noscamus autem, quid sit agere, noscendum est, quid sit agens, quæ caussa, qui modus, qui finis agendi. Rursum ut noscamus, quid sit esse, noscendum est, quid sit id, quod est, quæ caussa cur sit, quomodo sit, quo fine sit. Præterea regulas Dialecticæ perspectas eum habere necesse sit, quisquis ex his sumtionibus, Qui cogitat, est; Ego cogito, colligi certo putat conclusionem istam, Ergo sum. Respondet Cartesius, quæcunque antecedunt notioni huic, Ego cogito, ergo sum, lumine naturali esse cognita: at ego contra hæc longe ignotissima esse pertendo. At aliter se expediunt Cartesiani: præcise enim negant propositionem hanc, Quidquid cogitat est, his

præverti debere, Ego cogito, Ergo ſum; auctoritatem dictatoris ſui palam aſpernantes, qui cum cætera revocaret in dubium, id unum admitteret, Ego cogito, Ergo ſum, ſubjecit rationem hanc, velut opinionis ſuæ fundamentum, pugnare hæc inter ſe, id, quod cogitat, eo ipſo tempore, quo cogitat, non eſſe. Poſtmodum etiam ſcribit conceptis verbis, ſe non negare, quin antequam ſciamus, nos cogitare, ac proinde eſſe, ſcire debeamus, fieri non poſſe, ut quod cogitat non ſit. Hoc autem nituntur argumento Carteſiani, ex propoſitionibus ſingularibus educi propoſitiones univerſales; ideoque ex his propoſitionibus, Ego cogito, Ergo ſum, prodire iſtam, Quidquid cogitat eſt. Fatemur nos utrique ſic cognoſci ea, quæ cognoſcuntur per inductionem: velut illud, Omnis homo eſt animal, quia nullus unquam viſus fuit homo, qui non eſſet animal: ſecus ea, quæ ex ſeipſis, & lumine naturali cognoſcuntur; quale hoc eſt, Totum eſt majus ſua parte. Hæc in Scholis cognoſci dicuntur *a priori*, iſta *a poſteriori*. Cognoſcitur autem illud ex ſeipſo & lumine naturali, Quidquid cogitat eſt, ipſo auctore Carteſio. Nec proinde ex iſtis prodiit, Ego cogito, Ergo ſum. Cum utuntur autem exemplo trianguli, cujus ideam generalem ex ſingularibus triangulorum ideis natam vo-

Carteſ. Princ. part. 1. §. 7.

Carteſ. Princ. part. 1. §. 10.

Carteſ. Princ. part. 1. §. 10.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

sunt; doctrinæ quam profitentur, vel immemores sunt, vel inconsulti. Nam *Cartes. Epist. 10.2.* inter innatas in nobis ideas, ponit Cartesius ideam trianguli. Instant vero, &, *Epist. 297.* Mens, inquiunt, ut noscat omne id esse quod cogitat, cogitet necesse est; cogitare autem non potest, quin noscat se cogitare; nec noscere potest se cogitare, quin noscat se esse: ante igitur noscit se cogitare, seque esse, quam noscat omne id esse quod cogitat. Nos vero concedimus mentem ante cogitare, quam cogitet se cogitare; ante cogitare se cogitare, quam ex eo quod cogitat concludat se esse; ante concludere se esse ex eo quod cogitat, quam cogitaverit omne id esse quod cogitat; at non antequam id sciverit. Sciebat quippe omne id esse quod cogitat, antequam cogitaret se idcirco esse quod cogitaret, at de eo non cogitabat. Ergo effatum hoc, Quidquid cogitat est, hac ratiocinatione prius erat notitia, posterius cogitatione. Nam cum veritas quæritur per Analysin, uti hic factum est a Cartesio, mens utitur notionibus quæ penes se extant, tanquam gradibus jam paratis, quibus ad veritatem perveniat. Cum ex notitia propositionis hujus Ego cogito, ascendere volo ad notitiam illius, Ergo sum, utor notione hac mihi jam parta per lumen naturale, Quidquid cogitat est, tanquam gradu. Cum

in tertia sua Meditatione *existentiam* Dei investigaret Cartesius per Analysin, sic tanquam gradu usus est notione quæ in mente sua jam ante extabat, rei cujusdam æternæ, infinitæ, omnipotentis; item altera hac, quam in mente sua per lumen naturale impressam fuisse ait, Tantum in caussa tota & efficiente inesse debere, quantum in caussæ hujus effectu. Quod nisi jam ante parati essent illi gradus, frustra mens ad superiora niteretur.

Sibi contradicit Cartesius, iis quæ lumine naturali nobis nota sunt, fidem aliquando tribuens, aliquando detrahens.

VIII. Miramini porro inconstantiam Cartesii. Dubitandum esse statuit de rebus omnibus, etiam de iis quæ nobis per se lumine naturali nota sunt; ne exceptis quidem Theorematis Mathematicis; nec iis quoque principiis, quibus illa nituntur; velut isto, Totum est majus sua parte. Mox tamen multa passim admitti jubet, idcirco tantum quod lumine naturali nota sint. Certissimum & sine ulla dubitatione fatendum esse definit, se esse, quia cogitat; hoc uno argumento, *quod repugnet id quod cogitat, tum cum cogitat, non esse*. Quid aliud vero est *repugnare*, quam adversari lumini naturali, & falsitatem manifestam ac per se notam implicare? Ergo quæ adversantur lumini naturali, & quorum falsitas per se nobis nota est, sine ulla dubitatione repudiari jubet Cartesius, ut falsa; quæ vero consentiunt lumini na-

turali, & quorum veritas per se nobis nota est, sine ulla dubitatione admitti, ut vera. Quæro autem, annon tam lumini naturali consentiat, tamque per se nobis notum sit; Totum esse majus sua parte, quam eum, qui cogitat esse? Cur ergo credam eum, qui cogitat esse, idcirco quod lumine naturali id mihi notum sit; non credam totum esse majus sua parte, quod mihi lumine naturali æque notum est? Quid vero est sibi contradicere, in seque incurrere, si hoc non est? Hic hæreret sane Cartesius: nam quid in re tam aperta caussari possit homo pudens? Non ita Cartesiani, gens procax, & ad quidvis defendendum projecta. Dubitandum sibi esse statuebat Cartesius, inquiunt, de rebus lumine naturali cognitis, antequam eas expendisset; postquam vero sunt a se exploratæ, de iisdem desiit dubitare. Hic ergo adhiberi volunt pervulgatam in Scholis distinctionem. Cartesium fatentur dubitasse & non dubitasse de iisdem rebus *in sensu diviso*; dubitasse nempe, antequam eas expendisset; non dubitasse, postquam a se expensæ sunt. Negant dubitasse & non dubitasse de iis rebus *in sensu composito*, eodem nempe tempore: pugnantia hęc esse, non illa. Primum, quî scitis, ô boni viri, hæc nusquam a Cartesio fuisse expensa, cum ea tanquam falsa re-

pu-

pudiavit; expenſa deinde ab eo fuiſſe, cum ea admiſit tanquam vera. Qui ſcitis ſatis hæc ab eo expenſa fuiſſe? Expenderit vero; an inquiſitio iſthęc Carteſii, norma eſt Philoſophiæ? Expendit axiomata Geometrica, & vera eſſe comperit: expenderunt alii, item docti, & tanquam dubia rejecerunt. Velut pronuntiatum illud, quo nititur Geometria, Quæ ſunt ęqualia rei alicui, inter ſe æqualia ſunt, exploravit Carteſius, & verum eſſe deprehendit: exploravit Carneades, vir Carteſio nulla re inferior, in multis vel potius omnibus longe ſuperior, & incertum eſſe deprehendit. Adde Carteſium hanc habuiſse cauſsam, cur dubitaret de rebus lumine naturali cognitis, quam tollere non potuit quantumvis attenta ejus inquiſitio. Cauſsa hæc erat, quod ignoraret, annon ea eſſet natura mentis humanæ, ut falleretur in iis etiam rebus, quæ videntur eſſe certiſſimæ. Quantumlibet ergo veras & lumini naturali conſentaneas res ipſi oſtenderit ſua inquiſitio, conſtabat adhuc illa dubitationis cauſſa, annon mens humana pro ſua conditione, quæ mutari non poteſt, falleretur in iis rebus. Docuit prętерea conceptis verbis Carteſius, nullam in ſe ineſſe facultatem ad deprehendum verum, cui tantum habeat fidei, ac lumini naturali. Poſtquam igi- *Cart. Medit. 3.*

tur lumini huic detraxit fidem, nihil in eo superfuit amplius, cujus ope ad veri notitiam perveniret; non ars, non studium, non inquisitio, futilia ad assequendum verum præ lumine naturali præsidia. Denique cum passim tradat, non ante se deprehendisse, certam esse fidem luminis naturalis, nec fallere id nos posse, quam postquam agnovit Deum esse, nec eum esse fallacem; quidquid ex ejus inquisitione verum ei visum est, priusquam cognovisset Deum esse, pro incerto habere debuit. Nondum autem cognoverat esse Deum, cum prima hæc Philosophiæ suæ poneret fundamenta, & fidem luminis naturalis exploraret, ut ex ejus Meditationibus licet intelligere. Vana est ergo hæc Cartesianorum responsio.

Enuntiato hoc, Ego cogito, aliud significatur, quam quod vult Cartesius; ac proinde ducta ex eo conclusio nulla est.

IX. Ajo rursum in hoc lemmate, Ego cogito, inesse ambiguitatem, atque aliud significari, quam quod intelligi vult Cartesius; ideoque nullam esse consecutionem hanc, Ergo sum, ut pote ductam ex significatione, quam enuntiato suo affingit Cartesius, non quæ eo reipsa continetur. Tribus rebus constat omnis cogitatio; mente cogitante, re menti cogitanti objecta, mentis cogitantis actione in rem objectam. Actionem dico; etsi non me fugit cogitationis nomen extendere Cartesium ad omnes motus, quibus mens,

Cartes. Princ. part. 1. cap. 9.

vel movetur per ſe, vel aliunde afficitur. Sed quantum pertinet ad hanc diſputationem, perinde eſt: nam cum afficitur, tria itidem neceſſaria ſunt; mens affecta, res mentem afficiens, affectio ipſa. Neque cauſſa eſt, cur hic vitilitigent Carteſiani, quod ſpectetur hic a me cogitatio, quatenus actio eſt, non quatenus affectio: quippe, inquiunt, decrevit Carteſius cogitationem eſſe actionem, non affectionem; quod unum hic quęritur. Nempe mera hęc tergiverſatio eſt; nec enim id quæritur in præſentia; ſed an tribus rebus conſtet omnis cogitatio. Quæratur tamen, ut volunt, an cogitatio ſit actio, vel affectio. Carteſius, inquiunt, cogitationem decrevit eſſe affectionem, non actionem. Quaſi regula veri ſit opinio Carteſii. Quam multi, quam præclari Philoſophi cogitationem ſenſerunt eſſe actionem? Quotus quiſque Dialecticorum eſt, qui de mentis operationibus non diſſerat? operationes vero quid aliud ſunt quam actiones? Verum quid multa? Gentis hujus mores agnoſcite; qui dum Carteſium defendunt, ſententiam ejus, vel diſſimulant, quod perverſitatis eſt; vel ignorant, quod ſocordiæ. Sic enim ille: *Cogitatio, tum pro re cogitante, tum pro iſtius rei actione accipi poteſt. Nego autem rem cogitantem alio præter ſe ipſam objecto indigere, ad* *Carteſ. Reſp. ad Gaſſend.*

suam actionem exercendam. Deinde: *Cogitationis vox indiscriminatim pro omni animæ operatione accipitur*. Et in Principiis duos esse tradit cogitandi modos, operationem intellectus, & operationem voluntatis. Quibus consentanea reperies in libris Cartesianorum. Quamobrem cogitationem, vel ut actionem spectare, vel ut affectionem, jus nobis fasque est. Commodior autem nobis erit in præsentia cogitationis notio, quatenus actio est. Igitur ut cogitem de Sole, necesse est mentem meam esse, quæ cogitet, actionem mentis meæ, qua cogitet, rem menti meæ objectam, nempe Solem, de quo mens cogitet. Cum ait igitur Cartesius, Ego cogito, quænam res menti ejus objecta est, de qua cogitet? nempe ejus cogitatio. Cogitatio autem illa, non hæc ipsa cogitatio est, qua mens ejus nunc cogitat: nam si id esset, eadem esset actio, ac finis, seu terminus, in quem actio dirigitur; & actio illa in se ipsam retorqueretur; quod perabsurdum est, & adversarium lumini naturali, ad quod tam sæpe provocat Cartesius. Nisi alio fortasse utatur lumine naturali, ac reliquum vulgus hominum. Igitur cogitatio, qua nunc cogito, alia est, ac cogitatio, de qua cogito: & enuntiatum hoc, Ego cogito, si evolvas, latere hoc in eo deprehendes, Ego cogito de cogita-

Cart. Princip. part. 1. §. 32.

tione mea, quatenus cogitatio est; cujus non alia significatio est, quam istius, Ego cogito me cogitare. Ac ne ista quidem locutio vitio caret, aliter enim accipienda est, ac dicitur, & tantumdem valet, ac si dicerem, Ego cogito me cogitasse: nam ut oculi, sic humana mens unicam tantum rem eodem tempore directe potest intueri. Itaque ut cogitem me cogitare, duplex adhibenda est cogitatio, quarum alia reflecti debet in aliam, posterior in priorem, præsens in præteritam; ita ut prior menti objecta sit, in quam mens intendatur, posterior, per quam mens intendatur in priorem; sive, ut paucis complectar, prior cogitatio erit finis, sive terminus posterioris; posterior erit actio mentis, qua mens dirigatur in priorem. Repugnat enim utrumque effici per unicam actionem: quippe res una, & eadem in se ageret, quod nemo homo, vel primis Philosophiæ rudimentis imbutus dixerit. Quidni vero, inquiunt, mens de cogitatione sua cogitet una eademque cogitatione; cum Angelus, juxta Thomam, per suam formam, quæ est sua substantia, seipsum intelligat? At responsionem subministrat ipse Thomas, plurimum nempe mentem Angelicam differre ab humana; quippe *intellectum Angelicum non esse suum intelligere, sed primum objectum sui intelligere*

Thom. par. 1. qu. 56. a. 1. & q. 87. a. 3.

esse ejus essentiam; at intellectum humanum nec esse suum intelligere, nec sui intelligere esse objectum primum ipsam ejus essentiam, sed aliquid extrinsecum, scilicet naturam materialis rei. Statuit itaque mentem humanam de rebus plurimis, sub una, & eadem idea comprehensis, cogitare posse, *per modum unius*, hoc est *per unam speciem intelligibilem*; non vero de rebus plurimis, comprehensis sub variis ideis, *per modum multorum*, hoc est *per plures species intelligibiles*; *& quæcunque intellectus per multas species intelligit, non simul intelligere.* Ac concludit demum fieri non posse, ut *idem intellectus simul perficiatur diversis speciebus intelligibilibus, ad intelligendum diversa in actu; sicut nec unum corpus potest simul diversis figuris figurari; & alium esse actum, quo intellectus intelligit lapidem; & alium esse actum, quo intelligit se intelligere lapidem.* Idem alibi docet *id, quod primo cognoscitur ab intellectu humano esse objectum extrinsecum; & secundario cognosci ipsum actum, quo cognoscitur objectum; & per actum cognosci ipsum intellectum.* Quæ si referuntur ad quæstionem propositam, videbimus Cartesium primo actu cogitare de Sole sibi objecto; secundo actu cogitare de hac cogitatione Solis; tertio actu de mente sua, quæ cogitet. Atque hæc fulcit Thomas auctoritate Aristotelis, quæ pa-

Thom. par. 1. q. 12. a. 10. & qu. 85. a. 4.

Thom. par. 1. qu. 87. a. 3.

Aristot. de

rum valet apud Carteſianos. Hujus ſci- *anim. l. 2. c. 4. & Topic. l. 2. c. 4.*
tum eſt, *Objecta præcognoſci actibus, & actus potentiis*; item, plurimum intereſſe ſcientiam inter & cogitationem; ſcire multa nos poſſe, de una tantum re nos poſſe cogitare. Contradicit Carteſius cum ſua Schola, ſtatuitque cogitationem *non alio præter ſeipſam objecto indigere*; fieri id per eam, quam vocant, *mentis abſtractionem*; abſtracta ſcilicet mente & deflexa a re cogitata, nempe Sole, ad ſuam cogitationem; quippe quæ ex cognitione ſuæ cogitationis educat cognitionem *exiſtentiæ* ſuæ, non ex cognitione Solis; nec enim dici, Sol exiſtit, Ergo ſum; ſed, Ego cogito, Ergo ſum: divulſa igitur cogitatione a re cogitata, a Sole nimirum, ſolam permanere cogitationem, ſine ulla re objecta; quod perinde eſt, ut ſi dicant deſtrui & interire cogitationem hanc. Nam cum agnoſcant poſitam eſſe naturam cogitationis in applicatione rei cogitantis ad rem cogitatam, ſublata re cogitata, perire cogitationem neceſsæ eſt. Quæ ſi pereat, retorqueri in ſeipſam, & reflecti non poterit. Urgent tamen adverſarii, progreſsuras in immenſum cogitationes, ſi ad cogitandum de prima cogitatione neceſsario requiritur altera cogitatio; & tertia ad cogitandum de ſecunda, atque ita in infinitum. Sed hæc ex Thoma petita a Tho- *Thom. p. 1.*

q. 87. a. 3. & q. 86. a. 2. ma ipso diluuntur: fatetur enim cogitationes progressuras in infinitum, & mentem humanam infinitam esse, nempe *in potentia*, non *in actu*. Certum igitur omnino est, secundæ cogitationi Cartesii rem aliquam esse objectam, cogitationem scilicet præteritam; quæ cum antea esset cogitatio, sit nunc res cogitata. Unde colligitur mancum esse, & imperfectum hoc Cartesii enuntiatum, Ego cogito; atque hunc ejus esse intellectum, Ego cogito me cogitare; seu potius, si emendate & accurate loqui velit, Ego cogito me cogitasse. Qui cogitat autem se cogitasse, memoria uti debet, ut meminerit se cogitasse. Ubicunque autem adhibetur memoria, illic inesse posse errorem ipsi fatentur adversarii: siquidem memoria, ut sciscebat Lacydes, opinio est; fallax est porro omnis opinio; nihilo enim certior sum me cogitasse, quam me ambulasse, me dormisse, me edisse. Hæc autem plane incerta sunt: incertum igitur me cogitasse. Quapropter nulla est, quæ inde cogitur conclusio, Ergo sum. Dicet fortasse Cartesius, etiamsi incertum sit me cogitasse, certum tamen esse me nunc cogitare me cogitasse; conclusionem autem duci, non ex eo quod cogitaverim, sed ex eo quod nunc cogitem me cogitasse; hoc est non ex cogitatione præterita, sed ex cogitatione præ-

ſenti. Nos vero negabimus, concluſionem hanc, Ergo ſum, duci ex cogitatione ipſa, quæ præſens eſt, & qua cogito me cogitaſse; ſed ex cogitatione præterita, qua cogitabam de Sole. Cum enim cogitarem de Sole, mens per alteram cogitationem reflexa eſt in primam iſtam, ex eaque eduxit concluſionem hanc, Ergo ſum. Nam ſi educeretur ex ſecunda cogitatione, educeretur utique per tertiam; neque ſolum eſſet dicendum, Ego cogito, nec, Ego cogito me cogitaſse; ſed, Ego cogito me cogitaſse me cogitaſse. Et ſecunda illa cogitatio perinde incerta foret, ut prima: ac proinde & educta ex hac concluſio. Demus tamen certum eſse me cogitaſse; at tum certe mea me fallere poteſt memoria, cum ajo, Ergo ſum: nam cum de concluſione hac cogito, cogitare deſii de enuntiato antecedente, Ego cogito; nec ex hoc illud pendere aliter ſcire poſsum, quam ope memoriæ. Quid ad hæc Carteſiana Schola? Fatemur, inquiunt, opus hic eſse memoria; at memoriam negamus ſemper eſse fallacem: fallax eſse poteſt, cum vetera recordamur; ſecus, cum recentia; tum enim fallere nos non poteſt. En vero ante auſtera illa & rigida Philoſophia, nunc manſuefacta, & ad vulgares opiniones accommodata: nam quæ res omnes primo habebat pro falſis, re-

diit statim in gratiam cum lumine naturali, & mox cum memoria ipsa & opinionibus; qui fons est errorum omnium. Atque id quidem in ipso aditu, & nondum positis fundamentis. Hæremus enim adhuc in lemmate hujus argumenti, Ego cogito, Ergo sum; quod initium est atque caput Cartesianæ Philosophiæ. Cæterum hic appello, non universos solum Philosophos, sed omne genus hominum, quorum nullus non sæpe expertus est, repentinum aliquem sonum, fremitum muscæ volantis, inopinum quidpiam oculis objectum, adeo cogitationes omnes præsentes & animo hærentes excutere, earumque ita obliterare vestigia, ut earum plane immemores hæreamus in medio sermone hiantes, nec interruptam orationem contexere possimus. Puderet certe Cartesium distinctionis hujus, qui in secunda Meditatione, cum veritatis rimaretur aditus, credendum sibi esse statuit, *nihil unquam extitisse eorum, quæ mendax memoria repræsentat*, nullo veterum & recentium discrimine. Et in quinta Meditatione, aliisque locis, dubitare se non posse ait, quin tres anguli trianguli sint æquales duobus rectis, quandiu in animo habet demonstrationem, qua id probatur; sed *statim atque* de eo cogitare desiit, quamvis eam a se clarissime perceptam recordetur, dubitare se tamen

poſse, an vera sit, nisi Dei minime fallacis notitiam habuerit, per quem certus fiat veracem eſſe, quam retinet perceptionis hujus memoriam. Nondum autem pervenimus ad diſputationem de *exiſtentia* Dei. Nondum igitur, juxta Cartesii placita, fides ulla habenda eſt memoriæ; non ſolum cum vetera recordamur, ſed etiam cum recentiſſima, *ſtatim atque mentis aciem ab iis deflexi-mus.* Cum fluxa sit autem & infirma hominum memoria, ad aliud lemma facile referri poteſt conſecutio, quam ad id, unde profecta eſt. Simile quid nobis in quotidiana familiaris ſermonis conſuetudine uſuvenire ſolet, cum aliquantum dicendo progreſſi, unde ductæ sint conſecutiones, in quibus hæremus, & quorſum referendæ, non ſatis meminimus. Connexio itaque gemini hujus enuntiati, Ego cogito, &, Ergo ſum, incerta eſt & fallax; ac nulla proinde argumentatio. Hue accedit, quod cum hoc argumentum, Ego cogito, ergo ſum, nitatur hoc pronuntiato, Quidquid cogitat, eo tempore, quo cogitat, eſt, ſequitur me, cum hoc colligo, Ergo ſum, ex iſto, Ego cogito, nihil aliud velle, quam me eſſe eo tempore, quo cogito. Atqui jam desiit cogitatio illa, cum dico, Ergo ſum: & aliud eſt tempus enuntiati antecedentis, Ego cogito, & aliud enuntiati conſequentis, Ergo

ſum. Vel igitur id ſibi vult iſta argumentatio, Ego cogito, ergo ero; vel iſtud, Ego cogitavi, ergo ſum: & pronuntiatum hoc, Quidquid cogitat, eo tempore, quo cogitat, eſt, unde Carteſius pendere vult argumentationem ſuam, nihil ad eam pertinet; atque ut ad eam utile ſit, ſic immutandum eſt, Quidquid cogitat, eo etiam tempore, quo non cogitat, eſt. Quæ omnia ita emendata, & immutata, uti eſſe debent, falſiſſima, ipſo fatente Carteſio, & ineptiſſima ſunt. Ac telum hoc caute ſe vitaſse putant Carteſiani, cum dicunt conſequens eſse in antecedente; & in illo, Ego cogito, ineſse iſtud, Ergo ſum, nullam ergo habendam rationem temporis, quippe quodcunque tempore ſubjungatur, Ergo ſum, tamen verum id fuiſse, cum dixi, Ego cogito. Acuti homines! Nam idcirco quod conſequens illud, Ergo ſum, eſt in illo antecedente, Ego cogito, efficitur eo temporis momento, quo dico, Ego cogito, verum eſse, Ergo ſum; nec tamen efficitur alio tempore verum eſse, Ergo ſum. Quemadmodum enim nulla erat hæc concluſio, Ergo ſum, antequam dictum ſit, Ego cogito; ita nulla eſt hæc concluſio, Ergo ſum, poſtquam dictum eſt, Ego cogito. Itaque attendenda hic eſt, non natura rerum, ſed progreſſio animi in cognoſcenda *exiſten-*

tia sui. Aliter enim se habent in natura membra argumenti hujus, Ego cogito, Ergo sum; sumptio nempe & consequens; aliter in mente Philosophi. In natura enim sunt simul, neque ullum interest discrimen temporis; in mente Philosophi, non item. Nam postquam is de eo cogitavit, Ego cogito, cognitione cogitationis suæ jam parta utitur tanquam gradu, ut ad cognitionem *existentiæ* suæ, nondum sibi partam progrediatur: & hoc gradu nixus pervenit demum ad illam cogitationem, Ergo sum. Quæ duæ cogitationes tempore sunt ita discretæ, ut post priorem editam cogitationem, nondum edita altera interire possit Philosophus. Clarissime hæc ostendunt Meditationes Cartesii, quarum series ita ab eo exponitur, non uti res ab eo meditatæ extant in natura, sed uti in ejus animo aliæ ex aliis natæ sunt; vel, ut ejus verbis utar, *non in ordine ad ipsam rei veritatem, sed duntaxat in ordine ad suam perceptionem*. *Præf. Medit.* At provenerunt nuperi Cartesiani, qui se ex his angustiis alia tentarunt expedire ratione. Hoc enim enuntiatum, Ego cogito, & illud, Ego sum, etiamsi diversis temporibus utrumque profertur, eodem tamen tempore extare ajunt in mente Philosophi; prius in intelligentia, quæ res percipit; posterius in voluntate, quæ judicia de iis

facit & affirmat. Longum esset, at non valde fortasse operosum, ostendere aliquando intelligentiam agere, aliquando affici voluntatem, secus ac decrevit Cartesius: nunc satis est, ex ipsis Cartesianæ doctrinæ principiis demonstrare sumptionem hanc, Ego cogito, non minus extare in voluntate, quam consequens illud, Ergo sum: & consequens istud, Ergo sum, non minus extare in intelligentia, quam sumptionem hanc, Ego cogito: & quamvis hoc extaret in voluntate tantum, ista in intelligentia, non hinc sequi utrumque extare simul in mente Philosophi. Nam si evolvatur enuntiati hujus, Ego cogito, significatio, idem erit ac, Ego sum cogitans: in quo cum reperiantur *subjectum* & *prædicatum*, uti loquuntur Dialectici, & copula utriusque, negari non potest hanc propositionem esse judicium seu, affirmationem. Quæ cum ex voluntate sola proficiscantur, ut pertendunt Cartesiani, plane dicendum est enuntiatum hoc, Ego cogito, perinde extare in voluntate, ut consequens, Ergo sum. Hoc ipsum vero consequens, Ego sum, hoc est, Ego sum existens, cum conflatum sit ex his ideis, Ego, &, existens, quæ perinde sunt in intelligentia, ut ideæ illæ, Ego, &, cogitans, quibus constat sumptio isthæc, Ego cogito, eo-

dem modo eſt in intelligentia utraque propoſitio. Tametsi autem ſumtio hæc, Ego cogito, extaret ſolum in intelligentia, & conſequens, Ergo ſum, in voluntate, non hinc tamen efficeretur eodem tempore extare utrumque in mente Philoſophi. Nam antequam hoc judicium, Ergo ſum, voluntas facere poſſit, neceſſe eſt intelligentiam ei exhibuiſse ideas, quæ his propoſitionibus continentur, Ego ſum cogitans, Ego ſum exiſtens; tum convenientiam idearum illarum, nempe ideæ Ego, cum idea, cogitans; item ideæ, Ego, cum idea, exiſtens. Et quoniam argumentum hoc, Ego ſum cogitans, Ergo ſum exiſtens, nititur enuntiato illo, Quidquid eſt cogitans, eſt exiſtens, neceſse quoque eſt, ut convenientiam idearum illarum, cogitans, &, exiſtens, voluntati repræſentaverit intelligentia. Ex trium illarum idearum convenientia, oriuntur tria voluntatis judicia, Quidquid eſt cogitans, eſt exiſtens, Ego ſum cogitans, Igitur ſum exiſtens. Et cum compertam nondum haberet convenientiam ideæ, Ego, cum idea, exiſtens, recurrit ad tertiam, nempe, cogitans; quam comparat primo cum idea, exiſtens; & deprehenſa utriuſque convenientia, prodit prior ſumtio, Quidquid eſt cogitans, eſt exiſtens: confert deinde ideam, Ego, cum idea, cogitans;

& postquam eas novit congruere, nascitur altera sumtio, Ego sum cogitans. Ex quibus demum efflorescit quæsita conclusio. Antequam igitur judicia hæc faceret voluntas, ideæ illæ tres extabant in intelligentia Philosophi. Ex his deinde per vices judicia fecit voluntas; nam primo ignorabat, an esset, cum sciret se cogitare, & quidquid cogitat, existere: quibus antecedentibus notionibus, quasi gradibus, usus est Philosophus, ut ad illam ascenderet, Ergo sum. Quæ cum ita se habeant, manifestum utique est, simul ista in mente Philosophi non extitisse, ac futile esse hoc Cartesianorum commentum.

Cum quis cogitat de re aliqua, non eadem est idea rei hujus de qua cogitat, ac idea ipsius cogitationis.

X. His opponunt præterea Cartesiani, quod & in eorum Cartesiique adeo ipsius libris legitur; cum quis cogitat, eo ipso tempore, quo cogitat, conscium esse suæ cogitationis, eamque sentire ac cognoscere; ut cum cogitat diem esse, non solum cogitare diem esse, sed & hanc ipsam cogitationem cognoscere; ita ut notitia cogitationis hujus eadem sit ac cogitatio ipsa, quæ secum sui conscientiam & perceptionem in animo imprimat, & idea cogitationis hujus non alia sit ab ipsa cogitatione. Sed hæc quam inania sint facile intelligitur. Latebram primum quærunt in confusione hac idearum toto genere discrepantium. Nam cum cogi-

to diem eſse, mens mea eſt principium cogitationis hujus; cogitatio eſt actio mentis; dies eſt finis cogitationis. At cum cogito me, cogitare diem eſſe, mutatur finis cogitationis; tunc enim finis cogitationis non idem eſt, qui erat, nempe, Dies eſt; ſed alius plane, nempe, Cogito, diem eſse. Mutato autem fine ſeu termino, mutari actionem neceſse eſt. Scitum quippe eſt Scholæ, *Actum habere ſpeciem ab objecto*. Igitur poſterior hæc cogitatio diverſa penitus eſt a priore, & perperam confunduntur. Nam qui dicunt cogitationem diei non differre a cognitione cogitationis diei, cum & iidem dicant cognoſci diem per cogitationem diei; cognoſci vero cogitationem diei per ſeipſam, pugnantia loquuntur. Diverſæ enim ſunt notiones rerum, cum res, circa quas verſantur hæ notiones, & illarum acquirendarum viæ diverſæ ſunt. Aliud eſt autem dies, aliud cogitatio diei; habetur notio diei per ideam diei, illa per ſeipſam, ut volunt Carteſiani. Diverſæ ſunt igitur notiones iſtæ. Huc adde, poſſe me cogitare de die, nec cogitare de cogitatione diei: ineptum eſt autem dicere, hæc eſse unum & idem, quorum unum poteſt eſſe sine alio. Adde etiam, quoniam in enuntiato hoc, Ego cogito, poſt comparationem *ſubjecti* Ego, cum *prædicato*, Cogito, & poſt conve-

nientiam utriusque agnitam, unum alteri tributum est, fieri id per *judicium*, quæ est secunda mentis operatio. Fieri autem non potest comparatio hæc, neque ulla hic agnosci convenientia, quam idearum. Nam cum idea habeatur *subjecti* illius *Ego*, si *prædicati cogito* idea non haberetur, comparare non posset Philosophus id, cujus in se extat idea, cum eo, cujus nullam habet ideam; nec proinde affirmare se cogitare. Sin vero ex seipsa nota ei esset hæc cogitatio, quidquid in ea cognoscit, ei quoque ex se notum esset: cognoscit autem in ea suam *existentiam:* sua ergo ei ex se ipsa nota esset *existentia*. Pari ergo jure dicere possit, Ego sum, Ergo cogito, ut dicit, Ego cogito, Ergo sum; neque magis dubitare debuit de *existentia* sua, quam de cogitatione sua. Quin etiam quem admodum dixit Cartesius, Ego cogito, Ergo sum, dicere quoque possum, *Cartesius cogitat, Ergo est*. Par est enim argumenti utriusque vis, par veritas. Atqui ex cogitatione Cartesii colligere non possum eum esse, quin cogitationis hujus Cartesianæ idea in me sit. Igitur ex sua cogitatione colligere itidem non potest Cartesius se esse, quin suæ quoque cogitationis idea in se sit. Nam quamvis cogitatio hæc sit Cartesii, mea vero non sit, eodem tamen modo spectatur ab utroque no-

ſtrum, eodem modo uſurpatur; nec aliam induit naturam, cum a me in argumentum adhibetur, aliam, cum ab eo. Cum enim nihil nisi per ideam ſentiri, noſci, percipi poſſit, ſentire non poſsum me cogitare de die, nisi per ideam cogitationis hujus. Ideam autem cogitationis, & ideam diei, qui eamdem dicere auſit, pari is jure dicat diem & cogitationem idem eſse. Carteſius ipſe audiatur ferens adverſum ſe ſententiam in libro de Methodo: *Eſt*, inquit, *alia actio mentis, per quam aliquid bonum vel malum eſſe judicamus, & alia, per quam nos ita judicaſſe agnoſcimus, atque una ſæpiſſime ſine alia reperitur*. Quod ſi judicium de bono & malo reperiri poteſt, ſine cognitione hujus judicii; cogitatio quoque, quæ habetur de Sole, reperiri poteſt ſine cognitione cogitationis hujus. Audiatur & Scholæ Princeps Thomas: *Alius eſt actus*, inquit, *quo intellectus intelligit lapidem; & alius eſt actus, quo intelligit ſe intelligere lapidem*. At hæc fregiſse ſe putant Carteſiani, cum ajunt noſcere ſe diem per ideam diei; at cogitationem diei noſcere ſe per ſeipſam, non per ideam; res quippe, quæ extra mentem noſtram ſunt, non aliter noſci, quam per ideas; quæ vero ſunt in mente noſtra, velut cogitationes, noſci per ſeipſas ſine ideis. Quæ, quam vana ſint, animad-

Thom. Summ. par. 1. qu. 87. art. 3. ad 2.

vertite. Noscimus mentem nostram, intelligentiam nostram, voluntatem nostram; & noscimus quidem ope idearum: hæc enim comparamus inter se, distinguimus, definimus; quæ sine affirmatione aut negatione fieri non possunt. Affirmatio autem & negatio non aliter fit, quam ideam cum idea comparando, earumque deprehensa convenientia, aut discrepantia. Quinetiam ideas sæpe nostras per ideas cognoscimus. Cum tria idearum genera distinxit Cartesius, naturalium, factitiarum, & adventitiarum, novit eas utique per earum ideas. Ideæ autem universales fiunt ex singularibus; ut & singulares nonnunquam ex universalibus. *Contendo ego*, inquit Cartesius, *esse in nobis ideas, non eorum tantummodo omnium, quæ sunt in nostra intelligentia; sed & eorum, quæ sunt in nostra voluntate; nec enim velle quicquam possumus, quin nos id velle sciamus; nec id possumus scire, quam per ideam*. At quæ his subijcit, valde absurda sunt, nempe ideam hanc eamdem esse ac ipsam actionem. Nam qui vult legere, hanc mentis suæ actionem cognoscit per ideam; cujus ideæ caussa est ipsa actio: ideam autem actionis cum actione confundere, caussam cum effectu confundere est. Alibi ideam mentis nostræ & ideam cogitationis ponit in numero idearum, quæ

Cart. Epist. to. 2. Epist. 53.

in nobis innatæ ſunt: & ideam definit, *Quidquid poteſt eſſe in mente noſtra.* Cui conſequens eſt, cogitationem Solis idea ſua non carere, per quam cognoſcitur, cum cognitio hæc ſit in mente noſtra. Sic & Thomas, cujus auctoritati multum videtur tribuere Carteſiana factio: *Intellectus noſter intelligit ſeipſum per ſpeciem intelligibilem.* Concedamus id tamen; nam & aliis quoque Philoſophis viſum eſt, cogitationem omnem adjunctum habere & comitem ſenſum quemdam & perceptionem ſui: ut cum volo ambulare, non ſolum volo ambulare, ſed volo & probo hanc voluntatem ambulandi. Quemadmodum cum oculis domum intueor, duplex fit viſio, altera directa, qua domum video; altera obliqua, qua vicinas arbores: ita cum cogito diem eſſe, duplicem ajunt eſſe cogitationem; directam alteram, quæ eſt diei; alteram obliquam ſive adjunctam & comitantem, quę eſt cogitationis diei. Carneades quoque, cum de Criterio diſſereret, dicebat ex re aſpectabili hominis oculis objecta exiſtere phantaſiam, quæ & ſui & rei aſpectabilis notionem in animo ſignaret; & lucis utebatur exemplo, quæ & ſeipſam & alias res aſpectabiles efficeret. Verum nihil inde, quod cauſsæ ſuæ proſit, colligent Carteſiani. Ut enim ex cognitione cogitationis meæ exprimam antecedens iſtud

Cart. Medit. 3. Epiſto. 2. Epiſt. 54.

Thom. par. 1. qu. 14. a. 2.

enuntiatum, Ego cogito, unde ducere possim hanc conclusionem, Ergo sum, non satis est, ut cognitio illa sit obliqua & adjuncta, ac proinde imperfecta; sed necesse omnino est, ut sit directa & perfecta: non satis est, si sentiam me cogitare, sed necesse est, ut cogitem me cogitare. Nisi enim attento animo & accurate perlustretur & percipiatur enuntiati cujuslibet natura, significatio, & intellectus; certo sciri haudquaquam potest latere in eo conclusionem, quæ inde eruenda est. Quamobrem reflecti debet animus & defigi in priorem hanc suam cogitationem. Prior autem illa cogitatio, erat mentis cogitantis actio in rem sibi objectam, de qua cogitabat; ea vero res objecta, finis erat, ut dixi, cogitationis: nunc autem actio illa fit finis novæ cogitationis, & mens in eam agit nova actione. Ruit itaque omnis hæc exceptio.

Falsum est istud, Ego cogito, ergo sum, *nobis cognitum esse per simplicem visionem, non per ratiocinationem.*

XI. At Cartesius, ejusque asseclatores, ut duo hæc, Ego cogito, ergo sum, quæ facile divelli posse prospiciebant, firmius adstringerent, & in unum conglutinarent, negare ausi sunt nobis hæc esse per ratiocinationem cognita, sed per simplicem, ut vocant, visionem. Quippe fatentur ratiocinationem omnem errori esse obnoxiam, cum memoria opus habeamus, cujus ope principiorum & sumtionum recor-

demur, unde conclusiones ducimus; memoria autem fallax sit & infida. Igitur si totum istud, *Ego cogito, ergo sum*, meram esse ratiocinationem docuero, nec per simplicem visionem nosci posse; incertum hoc esse & dubium utique probavero, falli vero, vel fallere, qui ratiocinationem negant esse ratiocinationem. Quæro ergo, quid sit ratiocinatio, sive argumentatio: annon actio mentis humanę, per quam ex principiis cognitis educitur conclusio, rem notam faciens, quæ antea erat incognita? Sive malimus uti verbis Thomæ Aquinatis, *Processio de uno intellecto ad aliud, ad veritatem intelligibilem cognoscendam*. Annon autem in gemini hujus enuntiati complexione totum hoc reperitur? Nescire enim se profitetur Cartesius in aditu Philosophiæ suæ, an sit. Ut autem ad rei hujus ignotæ notitiam perveniat, quærit aliquid, quod sibi sine ulla dubitatione cognitum sit. Id esse vult, *Ego cogito*; atque id ponit, ut principium exploratissimum. Ponit & illud, ut lumine naturali notissimum, *Quidquid cogitat, est*. Tum ex gemino hoc principio sibi cognito, *Quidquid cogitat, est; atqui ego cogito*, notitiam assecutum se ait rei quam ignorabat, nempe, *Ergo sum*. In qua conclusione *prædicatum*, ut vocant, adjungitur *subjecto*; nempe hoc *Sum*, illi *Ego*,

Thom. Summ. par. 1. *qu.* 79. *art.* 8.

per connexionem medii termini *Cogito*, qui præmissis sumtionibus intextus est. Quæ si quis perfectum conflare syllogismum negaverit, rudis ille sit Dialecticæ totius. Legatur secunda Cartesii Meditatio, manifesto apparebit progressio mentis per cognitionem cogitationis suæ, ad perceptionem rei prius incognitæ, nempe se esse. Ad id autem, quod ajunt Cartesiani, cum quæreret Cartesius, an existeret, de eo quidem ipsum non dubitasse, sed finxisse se dubitare, etsi hoc jam ipsis effugium præclusum est, dicemus tamen non hic disputari inter nos, quid de *existentia* sua senserit Cartesius; sed annon quærendam & probandam susceperit suam *existentiam*; atque hoc suscepto, annon per argumentationem, & ratiocinationem probare eam fategerit. Atqui hæc in prima sua & secunda Meditatione, & in suis Philosophiæ Principiis clarissime disputavit, magnoque molimine suam exquisivit *existentiam*, quam ex eo collegit demum, quod cogitaret. Insolens porro est & ineptum, quod addunt, pertinere ad naturam syllogismi, conclusionem ex se notam non esse; cum nota autem nobis ex se sit *existentia* nostra, argumentum illud Cartesii, quo eam probare instituit, argumentum non esse. Itane vero? si nota nobis ex se est nostra *existentia*, cur de sua dubitavit Democri-

tus, cur Academici de ſua? Nota enim ſit ex ſe concluſio, necne, oriatur modo ex vi propoſitionum, quas *præmiſſas* vocant, legitimum erit argumentum. Quid ex ſe notius, quam Axiomata Geometrarum? ea tamen demonſtrare tentavit Apollonius Pergæus: nec id feciſſet ſane, ſi in eo ludere ſe operam putaſſet. Nihil enim tam ex ſe notum eſt, quod non alicui Philoſopho dubium & ignotum eſſe poſſit. Annon per ſe notum eſt, æqualia eſſe inter ſe, quæ alteri æqualia ſunt? falſum id tamen, ac proinde ignotum Carneadi fuit, & demonſtratione eguit. At quod in eorumdem libris legitur, propoſitionem hanc, *Ego ſum*, atque argumentum etiam illud, *Ego cogito, Ergo ſum*, eſſe axiomata, ridiculum eſt & omnibus cachinnis dignum; ſummamque prodit ſectę hujus imperitiam. Axiomata enim appellari vulgo ſolent effata quædam univerſalia, immutabilis & ęternæ veritatis; qualia ſunt illa Geometrarum. Propoſitiones autem iſtæ, cum ſingulares ſint, & circa *individua* verſentur, mutabiles ſunt & incertæ, nihiloque magis Axiomata dici poſſunt, quàm quęvis alia propoſitio. Jam vero dum ex his nodis extricare ſe conatur Carteſius, in alios ſe laqueos inducit; negat enim, eum qui dixerit, *Ego cogito, Ergo ſum, exiſtentiam* ſuam ex ſua cogitatione per ratiocinationem deducere,

Cart. Reſp. ad 2. Object.

ſed tanquam rem ex ſe notam ſimplici mentis intuitu agnoſcere; quippe ſi *exiſtentiam* ſuam ex ſua cogitatione per ratiocinationem colligeret, jam ante notam habere debuiſſe propoſitionem iſtam, *Quidquid cogitat, eſt*; cum potius concludat Philoſophus id omne exiſtere, quod cogitat, ex eo, quod in ſe experiatur, non poſſe ſe cogitare, niſi exiſtat; hanc enim eſſe mentis noſtræ naturam, ut univerſales propoſitiones conflet ex ſingularibus. Quorum ſive pœnitens Carteſius, ſive oblitus, contraria omnia in libris Principiorum attulit; nempe antequam quis ſciat, idcirco ſe eſse, quod cogitet, huic eſſe ſciendum, fieri non poſse, quin id omne ſit, quod cogitet; Propterea que certum hoc eſſe, *Ego cogito, Ergo ſum, quod repugnet, ut putemus id, quod cogitat, eo ipſo tempore, quo cogitat, non exiſtere.* Non igitur univerſale illud, *Quidquid cogitat, eſt*, ex ſingulari hoc efflorescit, *Ego cogito, Ergo ſum*, neque illo poſterius eſt; ſed è contrario hoc ſingulare tanquam fundamento nititur hoc univerſali. Traditum præterea ab eo eſt in Epiſtolis, innatas in nobis eſſe ideas, quæ æterna illa & immutabilia nobis effata repræſentant. Cujuſmodi, cum ſit illud, *Quidquid cogitat, eſt*, id cognoſcimus ex natura noſtra, non ex aliis notio-

Carteſ. Princ. part. 1. §. 10.

Carteſ. Princ. part. 1. §. 7.

Carteſ. Epiſt. to. 2. Epiſt. 54.

nibus derivatum habemus. Quæ cum ita ſint, inconſiderate agunt Carteſiani, qui ideo, quod enuntiatum hoc, *Quidquid cogitat, eſt*, ex natura noſtra cognoſcimus, & per ſimplicem viſionem, reliquas quoque hujus argumenti partes, *Ego cogito*, *Ergo ſum*, eodem modo nobis eſſe cognitas volunt. Major enim propoſitio iſthæc, *Quidquid cogitat, eſt*, effatum eſt immutabilis & æternæ veritatis. Minor autem propoſitio, *Ego cogito*, temporalis eſt, mutabilis & incerta. Ac proinde & ipſa concluſio. Qui ergo res tam diſcrepantis naturæ, tam diverſæ, uno mentis & ſimplici intuitu ſpectari poſſint? Huc adde abſurdum illud, ſi utrumque hoc, *Ego cogito*, &, *Ergo ſum*, per ſimplicem viſionem cognoſcuntur, hoc eſt per unicam mentis actionem; cognoſcuntur ſimul, eodemque modo, & eodem tempore; ita ut cognitio unius non pendeat ex cognitione alterius. Quæ, ſi ita ſint, non magis, nec prius cognoſcitur, *Ego cogito*, quam, *Ergo ſum*; ac proinde ex hoc pronuntiato, *Ego ſum*, tam recte colligi poteſt iſtud, *Ergo cogito*; quam ex hoc, *Ego cogito*, colligit illud Carteſius, *Ergo ſum*. Quod ſi iſtud vero, *Ergo ſum*, pendet ex hoc, *Ego cogito*, atque inde educitur; ante in hoc intendenda mens eſt, quam in illud, ut ex cognito incognitum edu-

catur. Unde sequitur cognitionem pronuntiati hujus, *Ergo sum*, posteriorem esse cognitione illius, *Ego cogito*. Tametsi enim hæc temporibus discreta non sunt suapte natura, sed existant simul; at discreta certe sunt in mente Philosophi, ut jam adnotavimus. Primum enim sciebat id omne esse, quod cogitat; agnoscit deinde se cogitare; ac denique se esse. Nec proinde unica est cognitio simplexve visio utriusque.

Ex hoc dubitandi argumento, quod a Cartesio propositum est, Nescire nos annon ita comparati simus a Deo, vel a malo aliquo Genio ut semper fallamur, refellitur istud, Ego cogito, ergo sum.

XII. Scrutemur stirpes omnes argumenti hujus, & eruamus. Dixi Cartesium aliam quoque habuisse caussam, cur a dubitatione initium philosophandi sumeret; nempe quod ignoremus, annon ita simus facti a Deo, ut semper fallamur, etiam in iis rebus, quæ nobis videntur esse notissimæ; quo in numero ponit, non Theoremata solum Geometrarum, sed eorumdem quoque principia. Nec jam ipsi movemus litem, quod figmentum ponit auribus Christianis inusitatum, Deum nos posse semper fallere, cum sciamus Deum bonum esse, perfectum, veracem, veritatem ipsam, nosque ab ortu facere lucis suæ participes. Quippe id agnovit variis locis Cartesius ipse, scripsitque Deum esse *summe veracem & datorem omnis luminis; ac propterea plane repugnare, ut nos fallat, sive ut proprie*

Cartes. Princ. part. 1. c. 29.

& positive sit caussa errorum. Alibi quoque non Deum, sed malum aliquem Genium valde potentem fingere mavult, animis nostris insidiantem, perpetuoque nobis offundentem tenebras & errores. Sed utrivis caussam hanc assignet, meminerimus nos philosophari, & ipsum veritatis studium sive Philosophiam cujuslibet rei quantumvis absonæ fingendæ dare licentiam. Ex hac ergo lege adeo patente & generali, ita nos esse comparatos, ut semper fallamur, cum nihil omnino exceptum sit, & nihil mihi sit adeo notum, quod non hujusmodi admonitio mihi falsitatis suspectum reddat; quidquid deinceps ad credendum mihi proponet Cartesius, id merito reijciam, si priore ejus, ac generali præcepto stare velim. En vero idem dubitandi auctor, repente mutatus ab illo cunctatore Cartesio, ac velut jam factus certior non ita se conditum a Deo, vel a malo aliquo Genio delusum, ut semper fallatur, affirmate & asseveranter pronuntiat se cogitare, ac ideo se esse, unico hoc persuasus argumento, quod repugnet id, quod cogitat, eo ipso tempore, quo cogitat, non esse; propterea que notionem hanc, *Ego cogito, Ergo sum*, omnium esse primam atque certissimam. Tum qui de omnibus omnino rebus dubitare decreverat, perfracto semel

Cart. Medit. 1. & 2.

hoc repagulo, quod ipſe objecerat ſibi, jam quæcumque animo perſpicue videre ſibi videtur, quæcumque lumine naturali nota ſibi eſſe fingit, veriſſima eſſe conſtanter affirmat & ſtatuit. Quomodo vero qui neſcire ſe ait, annon ita ſit compoſitus a Deo, ut ſemper fallatur, ſcire poteſt ſe non falli, cum putat ſe eſse, ſe cogitare; cum aliqua inter ſe pugnare exiſtimat; cum animo ſe perſpicue videre arbitratur quippiam; cum lumine naturali videtur ei aliquid notiſſimum? Unde id reſcire potuit, quod mox ignorabat? Quanam exceptione diſſolvit hoc argumentum, quod mox tantum apud eum valebat; quodque tanti eſt, ut eximii quidam viri de grege Carteſianorum ingenue confeſſi ſint, nulla ratione convinci eos poſſe, quicunque obſtinate contenderint, hanc eſse naturam hominis, ut ſemper fallatur? Quod ſi ex hac inſcitiæ humanæ lege ea eximi jubet Carteſius, quæ lumine naturali cognita ſunt, & Philoſopho cuidam dicenti falſum eſſe poſse hoc enuntiatum, *Ego cogito*, nihil aliud habuit, quod reſponderet, ut dixi ſupra, quam id eſſe lumine naturali cognitum, admittat neceſse eſt principia omnia Arithmeticæ & Geometriæ; velut iſta, Duo tribus addita efficere quinque, &, Si æqualibus æqualia addas, quæ inde exurgent, fore

æqualia, de quibus tamen dubitare ſtatuerat. Hæc porro ſi cum cæteris Mathematicorum principiis admiſeris, admittes quoque ducta ex iis Theoremata, ac totam proinde Geometriam. At fatetur Carteſius, & negari certe non poteſt, ſæpe in eo peccari. Jam ergo erroribus feneſtra aperta eſt, & vaneſcit omnis ille dubitandi apparatus, in ipſo Philoſophiæ ingreſſu ab eo inſtructus. Præterea ſi ea eſt natura hominis, ut in rebus clariſſimis fallatur, cum lumen naturale ſit hujus ipſius naturæ facultas, quantumvis perſpicuas nobis & manifeſtas res faciat, legi huic naturæ nihilominus erit obnoxium, qua fit, ut in rebus clariſſimis homo fallatur: nec Carteſii ratiocinationes quantumvis acutæ naturam ejus fallacem, & inſidioſam mutabunt. Videat nunc, quo ſe vertat Carteſius: nam ſi dicere pergit, neſcire ſe, annon ita ſe habeat, ut ſemper fallatur, agnoſcat falli ſe poſſe in eo, *Ego cogito, ergo ſum*; ac proinde primum hoc non eſſe & certiſſimum Philoſophiæ fundamentum; vel ſi id admitti jubeat cum reliquis, quæ lumine naturali cognita ſunt, jam nihil eſſe ab erroribus tutum. Concurrant Carteſiani omnes & capita conferant, nunquam inde ſe expedient; atque hoc everriculum eſt argutiarum omnium Carteſii, quæ ab hoc aditu in

ejus Philosophiam irrepserunt. Equidem cui tertiam ejus Meditationem legerem, mirari satis non poteram repugnantiam & dissensionem ratiocinationum. Quotiescunque, inquit, occurrit ad animum infinita Dei potentia, fateri cogor perfacile illi esse efficere, ut fallar, etiam in iis, quæ mihi videntur esse certissima. Mox subijcit, Quotiescunque attendo ad eas res, quæ mihi videntur esse certissimæ, tum erumpo in has voces, Fallat me Deus, quantum potest, nunquam tamen efficiet, ut fallar, cum credo me esse, quia cogito, & duo tribus addita esse quinque; & cum fidem adjungo similibus pronuntiatis, quę non possunt sine manifesta repugnantia non esse vera. Annon vides, Cartesi, annon sentis manifestam horum ipsorum, quæ dicis, repugnantiam? quæ perinde sunt, ut si diceres, Nihil est, in quo errare non possim; Multa sunt, in quibus errare non possum: item, Nescio, annon fallar in rebus valde perspicuis; Scio me non falli in rebus valde perspicuis. At hic quoque recurrunt Cartesiani ad solemnem suam responsionem; non dubitasse quidem Cartesium, sed tantisper finxisse se dubitare, annon ejus esset naturæ, ut semper falleretur, quoad expendisset propositas sibi caussas de eo dubitandi; quibus expensis si infirmas & invalidas repe-

riſſet, uti factum eſt, conſtitutum ſibi fuiſſe jam amplius de eo non dubitare: dubitaſſe itaque eum & non dubitaſſe de re eadem *in ſenſu diviſo*; nimirum dubitaſse antequam removiſſet cauſsas dubitandi, & veritatem perſpexiſſet; non dubitaſſe, poſtquam ſibi perſpecta veritas eſt, & ſublatæ cauſsæ dubitandi: negant vero dubitaſſe eum & non dubitaſſe de re eadem *in ſenſu compoſito*, ſimul nempe & eodem tempore. Ego vero Carteſium ajo etiam *in ſenſu compoſito* dubitaſſe & non dubitaſſe de re eadem, & pugnantia animo finxiſſe. Nam quo tempore dubitavit; annon ejus eſſet naturæ, ut ſemper falleretur, ſi hoc ipſo tempore decrevit de eo aliquando non dubitare; neceſſe eſt de eo ſimul eum dubitaſſe & non dubitaſſe. Dubitavit enim, annon ejus eſſet naturæ, ut ſemper falleretur, cum de eo ſibi dubitandum eſſe agnovit propter argumenta ab eo propoſita in aditu Philoſophiæ: ſimul etiam non dubitavit, annon ejus eſſet naturæ, ut ſemper falleretur, cum decrevit de eo non amplius dubitare poſt expenſa hæc argumenta. Nam qui deſinit dubitare, an ejus ſit naturæ, ut ſemper fallatur, jam certus eſt ſe eſſe, vel non eſſe ejus naturæ, ut ſemper fallatur: qui vero dubitat, an ejus ſit naturæ, ut ſemper fallatur, certus non eſt ſe ejus eſſe, vel

non esse naturæ, ut semper fallatur. Uno igitur & eodem tempore certus fuit Cartesius, & certus non fuit se ejus esse naturæ, ut semper falleretur, hoc est, de eo dubitavit & non dubitavit. Quę manifesto sibi adversantur. Quemadmodum si quis fingat naturam humanam ratione præditam non esse, ut id fingendo occasionem sibi præbeat, rationes comminiscendi, quibus eam ratione præditam esse probet; is profecto pugnantia sibi finget, sibique ipsi contradicet: simul enim ponet naturam humanam ratione præditam non esse, talem eam esse fingens; & ratione præditam esse, rationes afferre statuens, quibus eam ratione præditam esse demonstret. Ajo denique frustra dici a Cartesianis, hanc habuisse rationem Cartesium, quam volunt, cur dubitandi legem proponeret. Nam cum argumenta afferret, cur a dubitatione suam ordiretur Philosophiam, multa quidem & gravia proposuit; neutiquam vero istud, quod proferunt, ut sibi caussa esset ea ipsa explorandi. Minime quoque ad tempus dubitare se dixit; sed ea e contrario proposuit argumenta dubitandi, quæ nulla unquam ratione elui possint. Quoniam autem meminit nondum sublatum esse propositum a se superius dubitandi argumentum, id nunc facere aggreditur. A Deo, inquit, ita factus es-

ſe non poſſum, ut ſemper fallar; nam id ſi eſſet, Deus eſſet deceptor; nullam autem habeo cauſsam, cur exiſtimem Deum eſſe deceptorem; contra vero, cum ſit ſumme bonus & ſumme perfectus, fallere me non poteſt. Si mecum Chriſtiana religione imbuto agis, Carteſi, habebis utique non repugnantem, fateborque Deum ſumme veracem & perfectum nolle me ſemper fallere. Verum pugnamus hic ratione, non Fide; ex Philoſophiæ principiis, non Theologiæ. Finge te itaque agere cum priſco aliquo Philoſopho: ſic ille tecum diſputabit. Si neſcis, Carteſi, annon ſemper fallaris, neſcis quoque, annon fallaris, cum ais: Si ita a Deo factus eſſem, ut ſemper fallerer, Deus eſſet deceptor: & in eo ſane fallieris, nam is eſt deceptor, cujus dictis facta abludunt, & aliud præſtat, ac pollicitus eſt; Deus autem homini pollicitus non eſt, fore eum ita a natura comparatum, ut in rebus perſpicuis nunquam fallatur. Jam ergo qui de peſpicuis dubitare te velle dixeras, ne dubitas quidem de falſis, Addet præterea is, quem fingimus, Philoſophus, neſcire te, annon fallaris, cum ais: Deus, quod ſit ſumme bonus, me non poteſt fallere; nec te ſcire, inquam, certo, quid ſit Deus, quid poſſit, quid velit: deinde aliud eſſe, nos fallere, *& proprie ac poſitive eſſe*

caussam errorum; aliud vero, sinere nos falli: quemadmodum aliud est hominem occidere; aliud impendenti morti, de qua tamen sæpius monueris, non eripere. Addet etiam, ut Deus fallax dici non potest, quod tales nos effecerit, ut aliquando fallamur; nihilo magis fallacem dici posse, etiamsi tales nos effecisset, ut semper falleremur: imo vero, cum crebro nos prolabi in errores sciamus, si pii esse volumus, imbecillitatem nostram expertos demississime de nobis debere sentire; quantumque Deo, qui summe ac semper verax est, inferiores simus subjectissime agnoscere; & ab inscitia nostra ad laudem Dei, non ad querelas & criminationes excitari; atque ita ad ejus gloriam conditos esse nos arbitrari. Docuisti ipse tu, inquiet, Cartesi, Deum errorum nostrorum auctorem fingi non posse; etiamsi intellectum nostrum intra certos sciendi & cognoscendi limites concluserit, nosque erroribus obnoxios effecerit; imo gratias illi habendas esse de bonis, quæ nobis largitus est; minime expostulandum, quod non quæcunque largiri poterat, largitus sit; liberam quippe ejus esse in nos potestatem. Cur Deus autem verax & beneficus habebitur, si tales nos effecerit, ut sæpe fallamur? deceptor contra, si semper fallamur? Annon tales nos fingere potuit, ut nun-

Cartes. Princ. part. 1. §. 29. & sequent. Medit. 4.

quam falleremur? at quamvis id omne nobis non tribuerit, quod poterat tribuere, fateris tamen nullo nos id jure queri posse; quo jure vero fallaciæ eum argues, si omnino id nobis denegavit; quod denegare potuit? Annon tam libera fuit ejus potestas, ut omnem, quam ut aliquam nobis veritatis notitiam eriperet? Quam inane præterea est, quod ais, te caussam non habere, cur ita te factum a Deo existimes, ut semper fallaris! annon falleris aliquando? qui vero ita factus est, ut aliquando fallatur, annon suspicari potest se ita esse factum, ut semper fallatur? annon fateris ipse, Cartesi, tam fieri posse ut semper, quam ut aliquando fallamur? fallimur autem sæpissime. Annon scis ipse, imprudentem esse, qui nimis iis confidat, quæ nos vel semel deceperunt? quam sæpe autem fallit nos nostra ratio? Sic tecum aget, inquam Philosophus ille. Subjungit deinde Cartesius, ne quidem adhuc se satis scire, An Deus sit aliquis; nedum an ab eo falli possit; ac propterea hæc sibi postmodum disquirenda proponit. Quænam vero hæc est in argumentando perversitas? Ignorare se primum dixit, annon a Deo ita sit conditus, ut semper fallatur; ac propterea sibi de omnibus esse dubitandum: tum quasi exploratum habeat, se a Deo ita non

Cartes. Princ. part. 1. §. 4. & 5.

esse conditum, ut semper fallatur, sumit quæsitum pro concesso, & multa esse docet, de quibus non liceat dubitare; ac iis deinde sine dubitatione admissis demonstrare conatur Deum esse; ac demum talem se a Deo non esse creatum, ut semper fallatur. Nonne proposito primum hoc dubitandi argumento, quod nesciat, annon ita a Deo sit factus, ut semper fallatur, tollere illud debuit, antequam ulterius progrederetur? & demonstrato hoc, se a Deo non esse ita factum, ut fallatur in rebus lumine naturali cognitis, probare deinde cognitum sibi esse lumine naturali, se cogitare; ac demum sibi cognitum esse lumine eodem, se esse, quia cogitet? Contra vero vitiosum illum admisit ratiocinationis circulum, Incertum est lumen naturale, cum ignorem, annon ejus sim naturæ, ut semper fallar: Non fallor cum dico, *Ego cogito, Ergo sum*, cum certum sit lumen naturale.

An verum sit, Deum nos fallere non posse in iis rebus, quas cognoscimus per simplicem visionem.

XIII. Hinc extricare se posse putarunt recentiores quidam Cartesianæ doctrinæ patroni, cum dicerent Deum, etiamsi fingatur fallax, non tamen fallere nos posse in iis rebus, quas cognoscimus per simplicem, ut vocant, visionem, non per ratiocinationem: cujusmodi est illud, Bina binis adjuncta efficere quatuor; & cujusmodi illud quo-

que eſſe volunt, Me eſse, quia cogito. Primum, cur ſentiant falli nos non poſse in iis, quæ cognoſcimus per ſimplicem viſionem, rationem afferunt nullam. Imperioſi homines, qui hic & alias ſæpe opinationes ſuas edunt, tanquam reſponſa e tripode, & pronis animis accipi volunt: præpoſteri etiam, qui eam tueri ſe poſſe putant Philoſophiam, cujus fundamentum dubitationes ſint, figmenta faſtigium. Pyrrhones in aditu, in exitu meri Pythagoræ. Nam qui omnia juſſerunt haberi pro falſis, cur effatum hoc pro vero admitti ſine argumento poſtulare audent? Pari ſupercilio, nullo allato argumento definiunt cognoſci enuntiatum iſtud, *Ego cogito, ergo ſum*, per ſimplicem viſionem, non per ratiocinationem; quod falſiſſimum eſſe demonſtravimus. At recentiores nonnulli Carteſiani, prioribus illis ſuccenturiati, opinionem illam fulcire conati ſunt hoc argumento, ſi ea, quæ ſibi per ſimplicem viſionem cognita ſunt, falſa eſse poſsent, futurum, ut nihilum eſset cauſa archetypa ſuarum idearum: quod fieri omnino non poſse autumant. Qua locutione captioſa, & obſcura id tantum ſibi volunt, ideas ſuas ſine cauſsa archetypa eſse non poſse. Quod, an conſentiat cum decretis Carteſii, videamus. Tria is ponit idearum genera, earum, quæ in

nobis innatæ sunt, adventitiarum, & factitiarum; eas autem, quæ in nobis sunt innatæ, a rebus externis proficisci negat. Id si sit, harum certe idearum caussa nulla archetypa est. Nam si caussa illa dicatur esse in Deo, caussæ quoque archetypæ falsarum idearum in Deo esse dicentur; cum efficere Deus possit, ex sententia Cartesii, ut res falsæ veræ sint. Rerum certe multarum ideas nascentibus nobis inserere potuit Deus, quæ nusquam extiterunt; nec propterea fallax esset; quippe si res illas judicaremus extare, ipsi nos falleremus. Præterea quænam dicetur esse caussa archetypa puncti Geometrici? Cum dubitaret Democritus, atque ipse etiam Cartesius, an extaret aliquid, tum in se utique agnoverunt multarum rerum ideas, quarum nullam extare fingebant caussam archetypam. Nec impune interim ferre Cartesianos sinamus, quod cognoscere se ajunt per simplicem visionem, bis bina esse quatuor; quæ propositio est; sive, uti vocant, *judicium*, quod fit per secundam mentis operationem; in qua cum *prædicatum* adjungatur *subjecto*, ut ea cognoscatur, tria in ea cognoscenda sunt, *prædicatum* nempe, & *subjectum*, & utriusque connexio. Quod autem multiplex est, cognosci non potest per simplicem visionem. Verum qui idem de

tertia mentis operatione, ſive ratiocinatione aſſeverare auſi ſunt, mirum ſi hoc & de ſecunda ſenſerunt? Nec id temere: argumentationem hanc, *Ego cogito, Ergo ſum*, ex tertio ordine operationum mentis revocant ad ſecundum, ne memoriæ lapſibus obnoxia ſit; nunc ex ſecundo ordine detrudunt in primum, ut eam *judiciorum* ſive opinionum erroribus ſubducant. Quod ajunt deinde fingi non poſſe a Deo hujuſmodi hominem, qui veritatem nullo modo agnoſcat; etſi hoc ego homo Chriſtianus fateor perlibenter, at quo tandem pacto conſentire id poteſt pervulgato huic Carteſianę Philoſophiæ decreto, Efficere Deum poſſe, ut duo & duo non ſint quatuor, & ut repugnantia effata ſimul vera eſſe poſſint? Fingamus enim Deum id effeciſſe, quod efficere poſse ajunt, & bis bina non efficere quatuor; tum certe fallar, cum cognoſcam, ſive per ſimplicem viſionem, ſive quocunque alio modo, duo duobus addita eſſe quatuor. Fingamus quoque Deum effeciſse, ut qui cogitat non ſit, vel ut non cogitet, cum cogitat, fallar profecto, cum dicam, *Ego cogito, ergo ſum*. Efficere igitur Deus poteſt, ut fallar in iis, quæ cognoſco per ſimplicem viſionem, quandoquidem efficere poteſt, ut falſa ſint, quæ per ſimplicem viſionem vera eſse co-

gnosco. Denique quomodo hæc consentiunt, & isti Philosophiæ ejusdem præcepto, quo jubemur habere pro falsis principia omnia Geometriæ, ac propterea & istud: Totum est majus sua parte? Cum enim pronuntiatum istud, Duo duobus addita efficiunt quatuor, pendeat ex universali hoc effato, Totum est æquale omnibus suis partibus simul sumtis; atque id porro conjunctum sit & copulatum alteri huic, Totum est majus sua parte; quonam argumento falsum habebo postremum hoc; prius vero ita certum esse credam, ut in eo ne a Deo quidem falli possim? Videtis inconstantiam & dissensionem fastidiosæ illius Philosophiæ, quæ certam se jactat reperisse viam veritatis.

Cartesius in exorsu Philosophiæ Academicos & Scepticos assectatus, statim errat, ut eos deserit.

XIV. Ergo cum scribit Cartesius in Methodo se Philosophiam primum capessentem, & a dubitationibus exordiendum esse censentem, dubitandum non esse decrevisse more Scepticorum, *qui dubitant*, inquit, *ut dubitent, & præter incertitudinem nihil quærunt*, sed dubitationes suas repressisse & fixisse in certissima principii hujus notitia, *Ego cogito, ergo sum*: cum, inquam, hæc scribit, in eo errare incipit, quo incipit discrepare a Scepticis. Hi enim & ille viderunt esse dubitandum; at dubitare ille tum desiit, cum erat maxime dubitandum; in hoc videlicet prin-

cipio, quod non minus incertum eſt, ac reliqua omnia quibus adductus erat ad dubitandum; hi dubitare pergunt in eodem illo principio, de quo vel maxime dubitandum eſſe vident: haudquaquam certe dubitantes, ut dubitent; quod minime inſimulaſset Carteſius, ſi rationes eorum diligentius perſpexiſset; ſed ideo dubitantes, quod nihil ipſis ſatis liquido, ſatiſve certo percipi poſse videatur. Scirent vero Carteſiani ultimum Scepticæ Philoſophiæ finem non eſſe dubitationem, ſed animi tranquillitatem in iis, quæ pendent ex opinione, conſtantiam in iis, quæ vitari non poſſunt: dubitationem vero, hoc eſt ἐποχὴν, finem quoque eſse, ſed proximum; unde oritur tranquillitas animi & conſtantia, in quibus conquieſcebant, ſic tanquam in fine ultimo: in ἐποχῇ vero tantiſper hęrebant, quoad quęſitę tranquillitatis & conſtantię compotes eſsent. Scirent etiam fruſtra Scepticis obijci a Carteſio, eos ἐποχῇ ſua tanquam compede conſtrictos, pericula ac mortem ipſam non vitaſſe. Reipſa factum id ab iis cenſuit vulgus, quod ex eorum doctrina conſequi adverſarii cauſsabantur, & ex Antigoni Caryſtii fide proditum hoc eſt a Diogene Laërtio, in opere tumultuario atque rudi, neque poſtremis curis perpolito, in quod ſine delectu congeſtum eſt, quidquid

vel excepit ex rumoribus vulgi, vel in veterum scriptis obvium habuit. Tantum autem ab hac insania abfuerunt Sceptici, ut potius ex sectæ suæ instituto deberent obsequi legibus, moribusque receptis, & communi vitæ usui. Quæ clarissime explicata sunt a Sexto Empirico. Scirent preterea Cartesiani, non solam hanc nec præcipuam habuisse Scepticos assensionis retinendæ caussam, quam afferunt ac derident; nempe quod aliquando reperiri possint rationes dissentiendi, iis rationibus contrariæ, quæ nunc ad assentiendum nos impellunt. Longe plures habuerunt Sceptici caussas dubitandi, ex quibus prodierunt decem modi ἐποχῆς, quos commenti sunt vetustiores; tum quinque alii deinde sunt excogitati; & alii postmodum duo; & octo demum, quibus recentiores usi sunt adversus Dogmaticos. Scirent quoque vel hanc ipsam ἐποχῆς caussam, quam ludibrio habent, probam esse atque rectam. Annon enim magistra ætate, experientia, studio, meditatione sapientiores fiunt homines, emendatis infantiæ opinionibus, erroribus depositis? Scirent etiam longe aliud esse, fontem ultimum dubitationis habere dubitationem ipsam, quod Scepticis tribuit Cartesius; aliud dubitare, ne novis repertis rationibus temerariæ assensionis aliquando

nos pœniteat. Scirent denique falli ſe vehementer, cum putant negare non poſse Scepticos, evidens eſſe hoc argumentum, *Ego cogito, Ergo ſum*; cum e contrario unum hoc ſit e præcipuis Scepticæ doctrinæ capitibus, nihil eſſe evidens. Vel inde ergo intelligat ſuperba illa gens Carteſianorum, contemnere ſolita veterum doctrinam, unam ſuam mirari, & ſua inſcitia gloriari, quam ſint præpoſteri & imprudentes, cum ea ſcire videri volunt, quæ neſciunt; ſibique multo eſse conducibilius remittere aliquid de hoc faſtu, & ad antiquæ Philoſophiæ ſtudia demittere animum, quam ex turpi ignorantia dedecus ſibi conſciſcere.

Fatetur Carteſius nullam nos habere veritatis normam, niſi conſtet nos ita a Deo non eſſe factos, ut ſemper fallamur.

XV. Quorum doctrinam convellere dum nititur Carteſius, valide ſane confirmat hoc argumento, quod excuſsimus, neſcire nos, annon ita a Deo facti ſimus, ut ſemper fallamur. Huic enim argumento cum unicam illam habuerit contradictionem, quam opponeret, ſi ita eſſemus a Deo facti, ut ſemper falleremur, Deum fore deceptorem; nec eam reliquæ ejus doctrinæ conſentaneam eſse oſtenderimus, manifeſtum eſt nihil Scepticorum & Academicorum ſectæ conducibilius afferri potuiſse. Fatentur enim Carteſiani omnes, ipſeque adeo Cartesius, nisi conſtet nos ita a Deo non eſse factos, ut

ſemper fallamur, ſcire nos non poſſe, an certa ſint Theoremata Geometrarum, an ulla extet materia rerum, reſve ullæ materia concretæ, & an mundus iſte aſpectabilis revera extet, uti extare videtur, & nullam denique nos habere normam veritatis; ac ne ſomnia quidem a rebus veris internoſci poſse: quæ mere Sceptica ſunt. Nam quod ajunt Carteſium dubitationem ſimulaſſe, Scepticos revera dubitaſſe, poſtremum hoc fatemur, prius illud nullo argumento approbant. Qua enim nota diſcerni poſſit ſimulata illa dubitatio Carteſii a vera dubitatione Scepticorum? Philoſophantur Sceptici itidem, ut Carteſius, veritatem, inquirunt utrique, utrique errores vitant, vitari eos per dubitationem utrique cenſent, ideoque dubitationem utrique profitentur. Verum cum urgentur utrique ab adverſariis, Carteſius in manifeſta inconſtantia & opinionum diſcrepantia deprehenſus, ſuſceptam ejurat dubitationem, & poſtquam ejus commodis ad Philoſophiam ſuam abuſus eſt, ſimulationem ſimulat, ne ſinceræ dubitationis noxas præſtare cogatur; quod Philoſophico candore indiguum eſt. At egregie contra ſibi conſtant Sceptici; dubitationem ſuam per dubitationem defendunt, nec diſcedunt a ſuis principiis; cum iiſdem artibus, ac Carteſiani, ſimulatione eadem, ac

pari jure cauſsam ſuam tueri poſsent. Ex his porro exoritur alia diſputatio de norma, quam ad veritatem explorandam adhiberi juſſit Carteſius. Quæ veritatis explorandæ norma, ſi exploretur ipſa ad normam judicii, prava & tortuoſa eſſe deprehendetur, Atque id ſane, ut faciamus poſtulat ordo inſtitutæ diſputationis.

Caput Secundum.

Expenditur Cartesii sententia de Criterio.

I. *Perversam Criterii quærendi viam insistit Cartesius.* II. *In eo quærendo parum sibi constat.* III. *Et in eo quoque assignando.* IV. *Distinguit claram & distinctam Perceptionem a Lumine naturali, & a Perspicuitate generaliter sumta, & a Notitia rei ex re ipsa hausta.* V. *Lumen naturale Cartesii non est certum Criterium.* VI. *Neque clara ejus & distincta Perceptio.* VII. *Quid sit idea, juxta Cartesium.* VIII. *Refelluntur argumenta, quibus probare conatus est Cartesius, claram & distinctam Perceptionem esse certum Criterium.* IX. *Argumentis oppugnatur hoc Criterium. Primum argumentum.* X. *Secundum argumentum.* XI. *Tertium argumentum.* XII. *Quartum argumentum.* XIII. *Quintum argumentum.* XIV. *Neque Perspicuitas, neque Notitia rerum a rebus ipsis hausta, sunt certa Criteria.* XV. *Refelluntur præcepta veri cognoscendi a Cartesio tradita.* XVI. *Inanis est, quam ad percipiendum verum adhiberi volunt Cartesiani, Attentio.* XVII. *Cartesius dubitans*

in exorſu Philoſophiæ ſuæ, confidens in progreſſu. XVIII. *Quam ejus confidentiam Carteſiani ſuperarunt.*

I. ANTEQUAM ſuam de Criterio, ſive de norma veritatis ſententiam proponeret Carteſius, nonnulla pręmiſſa ſunt ab eo, quę ſunt hujuſmodi, ut iis inſtructi, & præmuniti nullum deinceps Criterium poſſimus admittere. Primum enim nos monuit de omnibus omnino rebus eſſe dubitandum; quod in magna opinionum pravitate verſemur ab ipſo ortu, & errorem ſuxerimus cum lacte nutricis; quod ſæpe nos a ſenſibus, & ratione noſtra falli experiamur; & quod neſciamus, an ita fortaſſe nos finxerit Deus, ut ſemper fallamur, etiam in rebus notiſſimis. Deinde poſtquam nos in magnam de rebus omnibus dubitationem adduxit, ac pro falſis etiam habere eas nos voluit, multa ſtatim nos jubet admittere, tanquam nulli dubitationi obnoxia, & ex hac generali dubitandi lege excepta; vel quaſi ex craſſiſſimis inſcitię tenebris de repente in clariſſimam evaſerimus lucem veritatis. Talia ſunt iſta, Nos cogitare; Ex eo quod cogitemus, ſequi nos eſſe; Mentem a corpore eſſe diſtinctam; Mentem noſtram nobis eſſe notiorem, quam corpus; Deum eſſe; Deum fore fallacem ſi ſem-

Perverſam Criterii quærendi viam inſiſtit Carteſius.

per fallamur, aliaque plurima hujusmodi. Atque his demum positis, concludit non posse nos semper falli; imo numquam falsum pro vero a nobis admissum iri, si iis tantum assentiamur, quæ clare & distincte percipiemus. Is philosophandi ordo quam sit perversus, manifestum est: nam si quæcumque sub sensus & rationem cadunt, falsitatis suspecta nobis esse debent, antequam iis assentiamur, eluenda primum hæc est suspicio falsitatis, quod fieri minime potest, nisi adhibita veritatis norma. Quî enim certior fiam de rei veritate, nisi scivero prius, quid sit veritas, quæ sit nota veritatis, quis character, quod criterium, quo internosci possit a falsitate? Omni igitur assensioni præverti debuit inquisitio normę hujus. Ut enim quisquis ædificium extruere parat, regulam prius adornat & perpendiculum: ita antequam nobile hoc Philosophiæ, quæ tota in veritate percipienda versatur, ædificium moliare, comparanda tibi primum est norma veritatis, ad quam exigas quidquid in hanc structuram admittes. Contra vero Cartesius, postquam ad veritatis normam revocanda esse omnia docuit, quærere hanc normam tantisper differt, multaque interim sine ea admittit, in quibus eam demum reperiri putat. Atque ita ad ædificii sui legem normam parat, non

ad normæ legem ædificium. Respondent Cartesiani, ipsam normam veritatis, argumentum nempe istud, *Ego cogito, Ergo sum*, esse veritatem; proptereaque admittere debuisse Cartesium veritatem hanc, qua veritatis continetur norma, antequam norma hac uteretur; falli igitur qui putant aliud esse normam veritatis, ac ipsam veritatem, cum nihil aliud sit norma isthæc, quam veritas ipsa ex se nota. Quo nihil absurdius dici potest. In omni enim enuntiato manifeste vero tria necessario insunt, enuntiatum ipsum, veritas enuntiati, & character, seu nota veritatis. Quæ tria omnino distincta sunt. Nam cum in enuntiato falsitas inesse possit, ut veritas, & unum idemque enuntiatum aliquando verum sit, aliquando falsum, manifestum est falsitatem & veritatem ab enuntiato distinctam esse, ut qualitates a *subiecto*. Character item veritatis aliud est, ac veritas ipsa, eoque discernitur a falsitate, ut nota rei aliud est, ac res notata. Tria hæc tamen confundunt Cartesiani. Demus enim verum esse hoc argumentum, *Ego cogito, Ergo sum*, in quo tria enuntiata continentur, & veritatem ejus per se notam esse; aliud certe est veritas hujus argumenti, ac argumentum ipsum; veritas autem argumenti hujus, undecumque tandem cognita sit, cognita cer-

te esse debet per characterem suum, sive criterium, hoc est per certas notas, quibus internoscatur a falsitate. Nam cum quæratur inter nos character ille veritatis, pro eo perperam subijciunt nobis Cartesiani veritatem ipsam; imo pro veritate enuntiatum ipsum, in quo veritas reperitur. Quo jure autem tribuetur id huic enuntiato, sive argumento, *Ego cogito, Ergo sum*; non isti enuntiato, *Totum est majus sua parte*, cæterisque enuntiatis, quorum veritas per se cognita est? Cur potius veritas enuntiati hujus, *Ego cogito, Ergo sum*, norma erit veritatis enuntiati istius, *Totum est majus sua parte*; quam ex veritate postremi hujus æstimabitur veritas prioris illius? Imo vero, cum nihil habeant commune enuntiata hæc duo, quomodo alterius veritas ex veritate alterius spectari poterit? Deinde, si veritas omnis, sive per se nota sit, sive per aliud, charactere hoc veritatis insignita esse debet, quo a falsitate internoscatur, hic vero character veritas ipsa est, profecto secundaria hæc veritas suum quoque ipsa characterem veritatis gerit, hoc est veritatem: atque ita res abibit in infinitum. Minime sane peccatum in eo est a Cartesio; nam cum investigaret criterium veritatis in Libro de Methodo, diserte docet se perspecta veritate enuntiati hujus, *Ego*

Cartes. de Method. §. 4.

cogito, *Ergo ſum*, quæsiviſse, in quo posita eſset veritas illa; cumque agnoviſset non ex alia nota a ſe deprehenſam eam eſse, quam ex inſigni ejus perſpicuitate, *credidiſſe ſe pro regula generali ſumere poſſe, omne id, quod valde dilucide & diſtincte concipiebat, verum eſſe.* Non enuntiatum, non veritatem enuntiati criterium eſse vult & normam veritatis, ſed perſpicuitatem.

II. Tam parum vero sibi conſtat, ut in eodem libro Principiorum, in eadem libri parte, in quo hunc philoſophandi ordinem inſtituerat, aliiſque prꝺterea locis, diverſas plane veritatis indagandæ leges ferat. Depoſitis enim primum anteceptis opinionibus, ad notiones nobis insitas attendere nos jubet, eaſque duntaxat pro veris admittere, quas clare & diſtincte percipimus; quo facto, ſtatim agnitum iri ait, nos eſſe, ut pote qui cogitamus; tum eſse Deum, & nos ab illo pendere; & ex hac Dei cognitione, cæterarum rerum, quarum Deus cauſsa eſt, duci notitiam. Quę legibus ſupra traditis, quam congruant, cognoſcite. Sic argumentatus fuerat Carteſius in aditu operis, Ego cogito, ergo ſum: Ideam Dei menti impreſſam habeo, ergo Deus eſt: Deus non poteſt me fallere, ergo quæ clare & diſtincte percipio vera ſunt. Nunc invertit argumentationem, & ſic

In eo quærendo parum ſibi conſtat: Carteſ. Princ. part. 1. §. 75. De Method. §. 2.

disputat, Quæ clare & distincte percipio vera sunt, Clare & distincte percipio me cogitare, & eum, qui cogitat necessario esse, ergo sum. Clare & distincte percipio, me ideam Dei menti impressam habere, ergo Deus est. Ex eo, quod clara & distincta perceptio vera sit, colligit se esse, atque item Deum: mox tamen ex eo, quod sit, atque item ex eo, quod sit Deus, collegerat claram & distinctam perceptionem veram esse. In quo disputat per modum διάλληλον; sive circulum. Ut si dicat, Petrus est homo, Ergo Petrus est animal rationale, cum prius dixerit, Petrus est animal rationale, Ergo Petrus est homo. Ad ea perfaceta est Cartesianorum responsio; nullum hic inesse circulum, sed geminum solummodo argumentandi modum; priorem, quem vocant Analysin; posteriorem, Synthesin. Quæ confidenter dicta animos puerorum permovere possunt; non eorum, quibus perspecta sit Analyseos & Syntheseos ratio. Analysin appellant Philosophi, progressum animi a veritate singulari cognita ad universalem incognitam: Synthesin, progressum animi a veritate universali cognita ad singularem incognitam. Priore usus est Cartesius, cum a cognitione cogitationis suæ ascendit ad cognitionem suæ *existentiæ*, ab hac ad il-

lam diſtinctionis animi & corporis; inde ad Dei *exiſtentiam*; quo ultimo gradu nixus eo tandem pervenit, ut cognoſceret quidquid clare & diſtincte a ſe percipitur, id eſſe verum. Viderimus nunc, an per Syntheſin ordinem hunc invertat, an pervertat. Statuit ante omnia id eſſe verum, quod clare & diſtincte a nobis percipitur; quo poſito, futurum, ut cognoſcamus nos eſſe, quia cogitamus; tum deinde Deum eſſe. At cum Syntheſis a veritate universali cognita deſcendat ad ſingularem incognitam, propoſitio iſthæc, *Quidquid clare & diſtincte a nobis percipitur, verum eſt*, debet eſſe veritas univerſalis cognita: iſta vero, *Deus eſt*, debet eſſe ſingularis incognita. Contra vero ſcribit in Libro de Methodo: *Hoc ipſum, quod pro regula aſſumpſi, nempe illa omnia, quæ clare & diſtincte concipimus, vera eſſe, non aliam ob cauſam ſunt certa, quam quia Deus exiſtit.* Et in quinta Meditatione: *Plane video omnis ſcientiæ certitudinem & veritatem ab una veri Dei cognitione pendere, adeo ut priuſquam illam noſſem, nihil de ulla alia re perfecte ſcire potuerim.* Cum ergo ex agnitione Dei veritatem enuntiati hujus pendere velit, *Quidquid clare & diſtincte percipitur, verum eſt*, nullaque cognitio cognitioni huic præverti poſſit, notiorem eſſe Deum, quam pro-

Cart. de Method. §. 4.

positionem hanc necesse est. Non ergo a veritate universali nota ad singularem incognitam descendit, quod ratio Syntheseos postulabat, nec proinde Synthesi usus est. Res exemplis clarior fiet. Qui rustico monstrat viam, qua ex ipsius pago Lutetiam itur, idem propemodum facit, ac qui utitur Analysi, ex singulari cognito hominem deducens ad universale incognitum. Qui homini Parisino monstrat viam, qua Lutetiâ itur ad hunc pagum, idem facit, ac qui utitur Synthesi, qua ex universali cognito itur ad singulare incognitum. Utraque ratione via hæc monstrari potest; quippe sive itione, sive reditione eadem calcanda est via; tamque commode Lutetiâ ad pagum iri potest, quam ex pago Lutetiam. At si magnarum aliquarum ædium loca omnia quispiam alteri monstrare velit, ex atrio primum in œcum deducet hominem, ex œco in cubiculum, ex cubiculo in secretius conclave: minime vero ex intimo hoc conclavi primum in cubiculum; inde in œcum, ex œco in atrium; quippe prius adeundum est atrium, cæteraque ordine loca, quam veniatur ad intimum conclave. Nugantur etiam Cartesiani, cum hic normam veritatis, sive Criterium, confundi putant cum Analysi & Synthesi, quæ viæ sunt veritatis cognoscendæ.

Quæritur enim, an non ratiocinationis circulum admiserit Cartesius, cum investigaret normam veritatis: quod ab eo peccatum esse pertendimus; sive Analysin adhibuerit, sive, ut volunt, Synthesin. In quo sane nulla est Analyseos & Syntheseos cum norma veritatis confusio.

III. Nunc exploratis viis, quibus ad Criterium ire instituit, si investigemus ejus sententiam super ipso Criterio, ex cujus cognitione pendet omnis Philosophia, rem itidem inconstanter ab eo disputatam reperiemus, obscure etiam & confuse; non ea firmitate & accuratione, quam rei dignitas postulabat. Postquam enim in tradendis Philosophiæ principiis demonstrasse sibi visus est, nos ita non esse comparatos, ut semper fallamur, inde colligit certum esse, numquam nos falsum pro vero admissuros, si iis tantum assentiemur, quæ clare & distincte percipiemus: tum deinde in reliquo opere, aliisque scriptionibus, claram illam & distinctam perceptionem adhibet, velut certissimam ac unicam veritatis normam: ex qua etiam Dei potentiam existimat. Attamen antequam ex Dei notitia normam hanc conflavisset, multa admittenda esse censuerat; idcirco quod lumine naturali, & perspicue, & per se nota essent. En alia igitur Cartesii Criteria,

Et in eo quoque assignando.

Cartes. Princ. part. 1. §. 43.

Lumen naturale, Perſpicuitas, & Notitia rei ex ipſa re hauſta. Sed & aliis præterea, ac diverſis pro tempore utitur Criteriis, quæ nunc prætereo.

Diſtinguit claram & diſtinctam Perceptionem a Lumine naturali, & a Perſpicuitate generaliter ſumta, & a Notitia rei ex re ipſa hauſta.

Carteſ. *Princ. part.* 1. §. 30.

IV. Hinc manifeſtum eſt cenſuiſse Carteſium Perceptionem hanc claram & diſtinctam, aliud quid eſſe, ac Lumen naturale: nam ex hoc Lumine naturali multa colligit, antequam decreverit & probaverit pro veris ea eſſe habenda, quæ clare & diſtincte percipimus. Sed & ea aperte diſtinguit, cum docet Lumen naturale rem nullam attingere, quæ non ſit vera, quatenus ab hoc Lumine attingitur; hoc eſt, quatenus clare ac diſtincte percipitur. Ex quibus efficitur, Lumen naturale id eſſe, quod rem objectam attingit; Perceptionem vero claram, & diſtinctam eſſe actionem, qua res a Lumine naturali attingitur. Quaſi Lumen naturale ſit Criterium per quod; clara vero & diſtincta Perceptio, Criterium ſecundum quod. At Carteſii aſſeclæ quidam, ſive Dictatoris ſui mentem non viderint, ſive viſam non probarint, & deſerere auſi ſint, Lumen naturale a clara & diſtincta Perceptione non diſtinxerunt. Perſpicuitatem autem proponere videtur tanquam generale quippiam, quod in rebus omnibus, quas cognoſcimus ineſſe debeat, ut pro veris haberi mereantur; ſive per Lumen

naturale cognoscantur a nobis, sive per claram & distinctam Perceptionem, sive per ratiocinationem, sive per sensus, sive alio quocunque modo. Notitia vero rerum a rebus ipsis hausta, quam pro regula veritatis habet Cartesius, est ipsa hæc Perspicuitas, rebus iis tantum inhærens, quas Lumine naturali cognoscimus, quatenus eas cognoscimus. Sic Cartesii mentem commode interpretari nos posse putamus, in re obscura, nec satis explicata conjecturis, & suspicionibus utentes. Attentio vero, quam adeo necessariam esse ad percipiendum verum totis libris prædicant Cartesiani, est affectio animi, rem illam unam, quam cognoscere vult, sepositis cæteris, acriter intuentis.

V. Nunc ista sigillatim expendamus. Lumen naturale definit Cartesius, *Facultatem cognoscendi a Deo nobis datam*: unde sequitur, ea nobis esse cognita Lumine naturali, quæcunque cognoscimus per facultatem cognoscendi a Deo nobis datam. Quidquid autem cognoscimus, id cognoscimus per facultatem cognoscendi a Deo nobis datam. Quidquid igitur cognoscimus, id cognoscimus Lumine naturali. Quod valde absurdum est. Deinde qua nota distinguam Lumen illud naturale, a lumine non naturali? sive Lumen directum na-

Lumen naturale Cartesii non est certum Criterium: *Cart. Princip. part.* 1. §. 30.

turæ, a lumine obliquo vel reflexo artis? aut Lumen illud purum naturæ, a lumine impuro erroris? An quod primo mentis intuitu omnes homines vident & fatentur esse verum, id Lumine naturali cognitum esse dicent? Quî sciam vero primo mentis intuitu id videre homines? quî sciam id videre & fateri omnes homines? an aliquid tanto consensu ab hominibus receptum est ad hanc diem, ut a nullo repudiatum sit? quid homini notius est, quam se esse? quam se esse hominem? at dubitabat Democritus, an esset; dubitabat Socrates, an esset homo: quid exploratius est, quam totum esse majus sua parte, quam reliqua principia Geometrarum? at ea tamen multi revocarunt in dubium, & Cartesius ipse pro falsis habere ea nos jussit. Demus tamen facile discerni ab omni alia cognitione cognitionem per Lumen naturæ haustam; quonam argumento scire possum vera esse, quæ Lumine naturali cognoscimus? Deus, inquit, esset deceptor. At pergit hebeti hoc telo pugnare, quod jam toties retudimus. Denique cum scitum sit Cartesii, Deum efficere posse, ut bis bina non sint quatuor, si fingamus Deum id effecisse, quod potest efficere, fallax erit Lumen naturale, quo cognosco bis bina esse quatuor. Certum igitur Criterium

Cartesius Princ. part. 1. §. 5. *&* 13.

hoc else non potest, quod potest esse falsum.

Neque clara ejus & distincta Perceptio.

VI. Fide detracta Lumini huic naturali, fide quoque caret clara & distincta Perceptio: nam Perceptioni huic fidem conciliat Cartesius ex multis pronuntiatis, quæ Lumine naturali nota esse vult; imo ex Lumine ipso naturali. Ait enim *omnium animis a natura impressum esse, ut quoties aliquid clare percipimus, ei sponte assentiamur, & nullo modo possimus dubitare, quin sit verum.* Cum igitur fallere nos possit Lumen naturale, fallere utique nos potest clara & distincta Perceptio. Sed propius tamen inspiciamus istud Criterium.

Cart. Princip. part. 1. §. 43. 44. De Meth. §. 4.

Quid sit Idea juxta Cartesium.

VII. Rem nos clare & distincte tum percipere vult Cartesius, cum claram ejus & distinctam ideam in animo habemus. Ideæ nomen etsi sæpissime usurpat, quid eo tamen significetur, licet a multis rogatus, nunquam aperte explicavit: ut non satis claram & distinctam ideæ ideam visus sit habuisse. Ideas Stoici appellabant ἐννοήματα, sive mentis nostræ perceptiones. Platonicorum ideas nunc quidem prætermitto. At vulgus Philosophorum primam tantum mentis perceptionem, quæ *Apprehensio* dicitur in Scholis, Ideæ nomine afficit. Hanc significationem nonnumquam retinet Cartesius, & ideam vult esse actionem mentis, quâ ad rerum

imagines se applicat, sive modum quemdam cogitandi; nonnunquam vero Ideam ait esse imaginem rei ipsius, non in phantasia, sed in animo signatam, atque huic proprie nomen Ideæ convenire. Ideas autem illas, sive imagines rerum, trifariam partitur; ut aliæ sint adventitiæ, qualis est Idea Solis, quæ Sole conspecto in mentem admissa est; aliæ factitiæ, qualis est Idea Sirenis, Centauri, Chimæræ; aliæ innatæ, sive naturales, qualis est Idea Dei, mentis, cogitationis, veritatis, trianguli, numeri, aliarumque rerum hujusmodi. At alibi non imagines solum rerum singularum, sed comparationem quoque imaginum illarum, quæ secunda mentis operatio est, & Judicium vulgo nominatur, Ideam vocat. Nonnunquam etiam idem ait, se vocabulum tribuere iis omnibus, quæ in mente habere possumus; ac proinde & ratiocinationi, quæ tertia mentis actio est. Ideam autem claram vocat, quæ menti attentæ præsens est & aperta: ut ea clare videre nos dicimus, quæ præsto sunt oculo recta intuenti, eumque valide & aperte movent; distinctam vero, quæ ab omni alia re ita sejuncta est, ut nihil in se contineat aliud, quam quod clare in ea percipitur. Cum igitur Idearum nomine significari velit Cartesius, non imagines solum

rerum menti impressas, imaginumve illarum perceptionem, quâ constat prima mentis operatio; sed comparationem quoque imaginum illarum, quâ constat secunda; atque etiam collationem comparationum illarum, sive ratiocinationem, quâ tertia; eo tandem redit ejus sententia, ut normam veritatis esse velit quamcunque operationem mentis, atque imagines etiam rerum menti impressas; modo iis adjuncta sit perspicuitas, sejunctæ vero sint ideæ aliarum rerum omnium ab idea rei, quæ in mente est. Atque hanc normam tam certam, tam fidam esse ait, ut quidquid ipsi consentiat, falsum esse omnino non possit, ac plane repugnet id non esse verum.

Refelluntur argumenta, quibus probare conatus est Cartesius, claram & distinctam Perceptionem esse certum Criterium.

VIII. Hæc quibus argumentis approbet, si quæras, idem illud reperies, quo & Lumini naturali fidem facere conatus est; nempe a Deo esse perspicuitatem & nitorem Ideæ adjunctum; quæ si fallerent, Deum fore fallacem. Cujus argumenti futilitatem toties jam convictam iterum demonstrare supervacaneum est. Huic deinde subjungit istud, eam esse naturæ legem omnium animis impressam, ut sponte assentiamur iis, quæ clare percipimus, & nullo modo dubitemus, quin ea vera sint. Ita fidem facit claræ & distinctæ Perceptioni per Lumen naturale, incerto

videlicet per incertum. Rursus in dissertatione de Methodo, postquam gradus recensuit, per quos ad argumenti hujus, *Ego cogito, ergo sum*; notitiam pervenit, addit observasse se deinde non aliam ob caussam id verum sibi videri, quam quod sibi verum clarissime videatur; ac proinde hinc certam illam & constantem, ac generalem conflasse se regulam, verum id esse quidquid dilucide & distincte a se percipitur. Nos vero inde conflare possumus regulam hanc alteram, longe ista certiorem, Non temere iis esse assentiendum, quæ clare nobis & distincte videmur percipere; cum argumentum istud, *Ego cogito, ergo sum*, quod vir acutus Cartesius clare & distincte percepisse sibi visus est, inane tamen & incertum esse probaverimus.

Argumentis oppugnatur hoc Criterium. Primum argumentum.

IX. Nunc vero quam multa absurda ex Criterio hoc sequantur, perfacile est ostendere. Constat primum ex ideis veris, alias aliis mihi videri clariores & magis distinctas; ac proinde ideas aliquas, etiamsi veræ sint, aliquid habere obscuritatis & confusionis. Deest enim ipsis ea claritas ac nitor, qua claritas ac nitor ipsarum a claritate & nitore aliarum idearum superatur. Ubi autem deest claritas ac nitor, illic inesse obscuritatem & confusionem necesse est. Constat quoque ex ideis falsis esse

aliquas, quæ nonnihil habeant perspicuitatis & nitoris. Constat denique ex ideis nonnullis, quæ æquali claritate & nitore quibusdam hominibus prędite videntur, esse aliquas, quæ non æqualiter a cæteris hominibus percipiantur, sed alias ab aliis clarius & distinctius: quemadmodum alius alio clarius videt: quæ Cartesii comparatio est. Neque hoc ipse inficiabitur Cartesius, cum doceat ne Axiomata quidem, quæ Communes notiones appellantur, æque ab omnibus percipi. Quoniam igitur claritas ac nitor cum falsitate; obscuritas contra & confusio cum veritate reperiri possunt, sequitur claritatem, ac nitorem esse non posse normam veritatis. Quod si dicas, non omnem claritatem, ac nitorem, sed nitorem eum, qui sit illustris & splendidus, esse veritatis normam, quæro quemnam claritatis ac nitoris gradum obtinere debeat idea, ut assensione digna haberi possit. Nam si summum gradum dicas, multæ ideæ veræ non habebuntur pro veris; nempe eæ, in quibus aliquid inesse diximus obscuritatis & nitoris. Deinde cum nihil adeo verum sit, ut ab omnibus verum habeatur, nulla idea est adeo clara & distincta, ut non in ea obscuritatis quippiam, & confusionis aliquibus inesse videatur: quapropter nulla idea summum habebit perspicuitatis & nito-

Cart. Princip. part. 1. §.45. & 50.

ris gradum, unde nec ulli assensus erit adjungendus. Quod si in idea inesse non potest tantum perspicuitatis, ac nitoris, quin aliquid ad id adjici possit; tantum certe decedere non potest dubitationis, quin ejus supersit pars aliqua: prout enim crescunt perspicuitas, ac nitor, ita decrescit dubitatio; ac vicissim crescit dubitatio pro modo obscuritatis. Quamdiu autem supererit vel tantillum dubitationis, tamdiu in incerto erit veritas illa, tam certo nobis tamque affirmate ostentata & promissa.

Secundum argumentum.

X. Præterea si idearum perspicuitas, ac nitor certa veritatis norma est, quodcunque verum visum est Cartesio, id clare & distincte ab eo perceptum esse debuit. Quædam autem pro veris habuit, quæ non satis a se percepta esse confessus est, velut particularum materiæ divisionem; nonnulla, quæ pro falsis ab eo subinde agnita sunt; non pauca, quæ ab ejus gregalibus in perspicua item, & distincta Perceptione Criterium ponentibus; plura etiam, quæ ab aliis reprehensa & convicta sunt. Cartesiani quoque diffident inter se, & eadem utentes veritatis norma contrarias & pugnantes sententias tuentur. Vel igitur aliqua clare & distincte percipiunt, quæ falsa sunt; unde sequitur claram & distinctam Perceptionem non esse certum veritatis Criterium; vel nor-

mam hanc ad omnes opiniones suas explorandas non adhibent, nec eam proinde habent pro certo & necessario Criterio; quare nec eorum doctrina admittenda est, utpote ad certam aliquam normam veritatis accurate non exacta: imo vero, nec satis scimus, an hæc ipsa eorum de Criterio sententia clare & distincte ab iis percepta sit.

XI. Traditum quoque est a Cartesio in Meditationibus, in quibus totius Philosophiæ suæ arcem constituit, se ita esse factum a natura, ut quamdiu clare, ac distincte aliquid percipit esse verum, non possit non credere id esse verum; & continuo tamen subijcit, posse se credere ita se a natura esse factum, ut interdum in iis fallatur, quæ clare & distincte percipit. At manifesto pugnant hæc inter se. Nam si ita est factus a natura, ut non possit non assentiri iis, quæ clare & distincte percipit; quomodo potest credere se ita a natura esse factum, ut interdum in iis fallatur, quæ clare ac distincte percipit? id enim si credit, caussam habebit, cur de iis dubitet, quæ clare & distincte percipit. Quod si de iis dubitet, desinet utique iis asentiri. Sin desinere potest iis asentiri, non ita factus est a natura, ut non possit iis non asentiri. Huc adde, quod si ita a natura factus est, ut cum clare ac distincte percipit *Tertium argumentum.*

aliquid esse verum, non possit non credere id esse verum; cum initio Philosophiæ suæ pro falso habere instituit quidquid sibi videbatur verissimum, rem supra naturæ suæ vires aggressus est: nam quod verissimum ei videbatur, id clare & distincte percipiebat; si quidem clara, & distincta Perceptio est norma veritatis. Quomodo autem pro falsis habere potuit, quæ non poterat non habere pro veris?

Quartum argumentum. XII. Valet hic quoque allatum jam supra a nobis argumentum: nempe cum doceat Cartesius, multoque asseverantius ipsius asseclę, Deum efficere posse, ut vera sint, quæ clarissima Perceptione nobis videntur esse falsa; puta, ut res eadem simul sit & non sit; ut duo duobus addita non sint quatuor, ut totum non sit majus sua parte; fieri quoque potest, ut clara & distincta Perceptio non sit norma veritatis. Minime autem habenda est norma veritatis, quę potest non esse norma veritatis: Igitur clara & distincta Perceptio non habenda est norma veritatis.

Quintum argumentum. XIII. Denique si quæram a Cartesio, unde certo scit bis bina esse quatuor, respondebit, id se certo scire verum esse, quia id clare & distincte percipit. At quæram iterum, unde certo scit, verum id esse, quod clare & distincte percipit: respondeat necesse est, certo

ſe ſcire verum id eſse, quod clare & diſtincte percipit, quia id clare & diſtincte percipit. Inſtabo rurſum, & quæram, unde certo ſcit, verum eſse, quod clare & diſtincte percipit, propterea quod clare & diſtincte percipit, id eſſe verum, quod clare & diſtincte percipit: non aliud utique reſpondere poterit, quam quod id ipſum clare & diſtincte percipit. Igitur vel clara & diſtincta Perceptio fidem habebit a ſe ipſa; atque ita admittetur circulus: vel clara & diſtincta Perceptio egebit alia clara & diſtincta Perceptione, a qua fidem habeat; atque ita fiet progreſsus in infinitum.

XIV. Quod si neque Lumen naturale, neque clara & diſtincta Perceptio, certa ſunt veritatis Criteria, hoc ipſo fidem amittit generalis illa Cartesii Perſpicuitas, quam comitem adjunctam eſse vult omnibus iis, quæ quovis modo cognoſcimus, ut pro veris habeantur. Nam si ſenſus, & mens, & mentis operationes, & claræ, ac diſtinctæ ideę, perceptioneſque rerum, & Lumen naturale, fallacia ſunt ad veritatem cognoſcendam inſtrumenta; quantamlibet eis Perſpicuitatem adjunxeris, haudquaquam certa fient. Ut si caducum parietem dealbaveris, haudquaquam effeceris firmiorem. Notitia vera rerum a rebus ipsis hauſta, cum ſpecies quędam

Neque Perſpicuitas, neque Notitia rerum a rebus ipſis hauſta, ſunt certa Criteria.

ſit Perſpicuitatis, nihilo Perſpicuitate ipſa certior haberi poteſt. Præſertim cum & Notitiam hujuſmodi a rebus ipſis hauſtam, & Perſpicuitatem, velut parum certa veritatis indicia, removenda eſſe nos Carteſius in ipſo Philoſophiæ veſtibulo monuerit.

Refelluntur præcepta veri cognoſcendi a Carteſio tradita.

XV. Jam ſi veritatis cognoſcendæ artem & rationem, ac præcepta a Carteſio in Diſſertatione de Methodo tradita perſequamur, lubrica quoque apparebunt, & incerta; quamvis ea jactet *Arithmetica certitudine non cedere*. Primum enim hoc eſt, Nihil eſſe pro vero admittendum, niſi quod certo & evidenter verum eſse cognoſcitur. In quo manifeſta eſt petitio principii; perinde enim illud eſt, ut ſi dicat, ad verum certo cognoſcendum, verum eſse certo cognoſcendum. Deinde, qui tandem certus eſse potero, me aliquid diſtincte percepiſse? nec enim difficultate id carere fatetur ipſe Carteſius. Preterea, unde ſcit, id eſse verum, quod certo & evidenter ei videtur eſse verum? multa enim doctrinæ ejus capita, quę certo & evidenter ipſi videntur eſſe vera, mihi certo & evidenter videntur eſse falſa. Utra tandem ex his perceptionibus certum erit veritatis Criterium? Secundo præcepto propoſitam quæſtionem jubet in tot partes dividi, quot poſtulat quæſita rei inveſtigatio:

in quo petitur iterum principium. Nam ut ſcias quamnam diviſionem poſtulet res quæſita, rem quæsitam debes cognoſcere. Igitur ad cognoſcendam rem quæsitam, diviſio partium inſtituenda eſt: ad inſtituendam autem partium diviſionem, res quæſita cognoſcenda eſt. Nec utilius eſt pręceptum tertium, quo a ſimpliciſſimis rebus ad compositas mentem progredi jubet, & a facilioribus ad difficiliores velut per gradus aſcendere. Nulla enim res eſt adeo simplex, cujus cognitio ex infinitis rebus non pendeat; nulla cognitu adeo facilis, quam noſcere te certo ſcire poſſis; nulla, in qua cognoſcenda, non ſumma sit ſemper & ineluctabilis difficultas. Quarta lex ſingulas quæſtionis partes tam attente perluſtrandas eſſe definit, ut certi simus nihil eſse prætermiſsum. Atqui, ut certus sim in divisione, & perluſtratione partium nihil eſse a me prætermiſſum, totum debeo cognoſcere: rurſum, ut totum cognoſcam, partes mihi cognoſcendæ ſunt. Atque ita recidimus in modum διάλληλον, qui ad veritatis cognitionem inutilis eſt & ineptus. Nec inficiari tamen velim, in his regulis ineſse aliquid utilitatis & commodi ad communem ſtudiorum & vitæ uſum. Nam quis eas in vulgarium diſciplinarum tractatione, quis in reconditioribus doctrinis, velut in Geometrica &

Arithmetica non adhibet? quis in quotidiana vitæ consuetudine, si modo vecors plane non sit & hebes, rem ignotam pro vera habet? quis pedaneus judex quæstionis perplexę & intricatę nodos omnes, non sigillatim, sed simul & una opera tentet dissolvere? quis magister de trivio discipulum docet verba tota legere, antequam facili simplicium literarum cognitione eum imbuerit? quis eum puerili hac doctrina informans, parte tantum elementorum cognita, voces integras recte lecturum spondeat? Pervagata hæc est, & tunicatæ plebis solo trita via. At ea iri ad certam veri notitiam, illud vero pernegamus.

Inanis est, quam ad percipiendum verum adhiberi volunt Cartesiani, Attentio.

XVI. Nec prætermittendus ille Cartesii & Cartesianorum mos est, cum ad conciliandam dogmatis suis fidem, mentem jubent, non anteceptis solum exui opinionibus, sed a sensuum etiam abduci consortio, totamque silentibus plane affectionibus (juxta usitatam ipsis loquendi formulam) in paradoxa sua defigi. Id si fiat, futurum asseverant, ut ideas nostras clare & distincte intueamur, ac veritatem certissime percipiamus; nec a se dissensurum quempiam, nisi qui componere nesciat animum, & attentione careat. Atque id tanti apud eos est, tanti apud nos esse volunt, ut unico hoc argumento sæpe defendant opiniones suas, & adversarios

rios

rios confutent: adeo ut Attentionem, velut certum Criterii Criterium obtrudant. Perspicuam quippe & distinctam Perceptionem, certam esse ajunt veritatis normam; certam vero claræ hujus & distinctæ Perceptionis normam esse Attentionem: quisquis enim fuerit attentus, res clare & distincte percepturum; quisquis vero res clare & distincte perceperit, fore compotem veritatis. Nempe hactenus arcanum illud orbis Philosophicus ignoraverat; ut res animo percipiatur, animum ad eam esse attendendum. Nempe nos ideo veritas hactenus fugerat, quod cum eam anquireremus, animo vago & omisso alias res ageremus. Quoad extitit tandem Cartesius, qui nos de revocando animo & intendendo commoneret. Facimus vero, ac libenter; & Philosophiam ejus acri & attento animo exploramus. Atque hujus diligentiæ is demum nobis fructus constat, quod eam explodendam judicamus; ipsos vero Cartesianos ad Attentionem, quam prædicant, excitandos; futurum quippe, ut si studio nostro par studium & curam adhibeant in philosophando, doctrinæ suæ labes continuo perspiciant; aliudque esse intelligant, visa inania sibi fingere, & peregrinantis animi erroribus obsequi, aliud mentem attendere; & Philosophum denique vel maxime id

Rom. 12. 3. decere, *Non plus sapere, quam oportet, sed sapere ad sobrietatem*, & animo extra metas rationis exspatianti moderari, ne forte nimia Attentio in somnia erumpat & deliria.

Cartesius dubitans in exorsu Philosophiæ suæ, confidens in progressu.

XVII. Ac mirabile profecto est, extitisse Philosophum, qui ad vitandos errores, & attingendam veritatem tam hæsitans fuerit, tam circumspectans, tamque dubitans in exorsu; tam confidens, tamque audax in progressu: ut qui palam addubitaverat, quid esset, an omnino esset, & pro falso habere nos voluerat duo tribus addita efficere quinque: mox idem a communi hominum opinione abhorrentes sententias pro imperio, & nullo argumento allato admitti jubeat; tantæque sit levitatis & inconstantiæ, ut qui principiis Mathematicis detraxerat fidem, statim probabilitati veritatem inesse pronuntiet. Sic enim ab eo traditum est, pluribus argumentis probabilibus vim inesse certissimi argumenti. Quod pronuntiatum, etsi in usum vitæ admittendum est, omnino tamen est a Philosophia reijciendum, tanquam errorum omnium fons & seminarium. Nam si in omni probabilitate inest incerti aliquid; in multis probabilibus argumentis plurimum inerit incerti. In quocunque autem argumento incerti inest aliquid, certissimum id esse omnino non potest. Eo

quoque progreſsus eſt, ut non mentis ſolum Perceptioni claræ & diſtinctæ, ſed recordationi etiam Perceptionis hujus fidem ſine cunctatione adjungendam ſciſceret; ſolenni hoc tantum argumento & jam confutato ductus, Deum, ſi res ſecus eſſet, fore deceptorem. Nam quid memoriâ fallacius? quam ſæpe promiſſam decoquit fidem? quam multa clare & diſtincte percipere nobis viſi ſumus in pueritia, quæ poſtquam adoleſcentes facti ſumus, recordabamur a nobis pueris clare & diſtincte fuiſſe percepta, quæque ſubinde falſa eſſe cognovimus? Denique eidem obſecutus argumento audet aſſeverare, quæcunque in ſomnis menti noſtræ clara eſſe videntur, ea omnino eſſe vera. At brumali nocte ſecundum quietem mihi clare videbar in horto roſas decerpere: in horto itaque nocte brumali roſas decerpſi. Nec mirum ſane qui objectis ſibi dormienti ſomniis tribuit fidem, eumdem ſomniis a ſe experrecto & vigilante confictis fidem a nobis tribui velle. Atque hæc quanquam ita ſint, tantam tamen opinionum ſuarum fiduciam ſumſit Carteſius, ut nihil a ſe pro vero admiſſum jactet, quod non certius & clarius ſit Epicherematis Geometrarum; ſuas opiniones adeo evidentes eſſe, ac certas, ut omnes diſputandi cauſſas deinceps ſint ſublaturæ, ſi modo recte intelligantur;

& res denique naturales non alias habere poſse ortus ſui cauſſas, quam quæ a ſe propositæ ſint. Quanquam poſtremum hoc nonnisi titubanter, admonita ſcilicet morſu veritatis conſcientia, aſſeverare auſus eſt.

Quam ejus confidentiam Carteſiani ſuperarunt.

XVIII. Atque hæc demum Cartesii confidentia in tam effrænem, tamque præcipitem temeritatem Cartesianos impulit, ut ex hoc grege grandiloqui nonnulli ſcribere non erubuerint, quidquid cognoſcunt, veriſſimum id eſse; & quidquid habent in mente, id omne extare extra mentem: quod & Cartesio ipsi alicubi excidit. Id autem eſt hujuſmodi, ut jam neſciam, quid sit desipere, si hoc desipere non eſt. Et præclare ſane nobiſcum ageretur, si intra inſaniam & deliria ſe continuiſſent: verum non Rationis ſolum, ſed Fidei quoque leges ſæpiſſime ab iis eſse violatas deinceps oſtendemus.

Caput Tertium.

Expenditur Carteſii ſententia de mente humana.

I. *Certiſſima dogmata de mente humana, deque Dei* exiſtentia, *incertis rationibus confirmare conatus eſt Carteſius:* II. *etſi ob veritatis aſſerendæ ſtudium laudandus eſt.* III. *Exponitur Carteſii ſententia de mente humana:* IV. *quæ & refellitur.* V. *Etiamſi diverſæ haberi poſſint ideæ rei cogitantis, & rei corporeæ, non hinc tamen efficitur res eſſe diverſas.* VI. *Falſum eſt, prius, certius, & clarius cognoſci mentem, quam corpus.* VII. *Falſum eſt, totam hominis naturam in eo poſitam eſſe, quod cogitat.* VIII. *Falſum eſt, animum ſentire res externas, non corpus.* IX. *Falſum eſt, eſſe aliquid in intellectu, quod non fuerit in ſenſu.* X. *Falſum eſt, in Conario præcipuam eſſe ſedem animi.*

I. Etsi ſufficere hæc poterant ad convellendam Carteſianam Philoſophiam, proptereaque fuſius a me tractata ſunt, dignum tamen eſt connexa quoque his capitibus membra perluſtrare, ut omnibus appareat ſimili

Certiſſima dogmata de mente humana deque Dei exiſtentia *in-*

certis rationibus confirmare conatus est Cartesius. vitio totum doctrinæ hujus corpus laborare. Id autem fiet a me, non continuata per omnes partes inquisitione & studio; sed strictim & leviter per quæstiones quasdam, quæ factionis hujus plausum imprimis meritæ sunt. Primæ ordine, & dignitate præcipuæ occurrunt eæ, quæ sunt de mente humana, & de Deo, Deique, ut vocant, *existentia*. In quibus adeo sibi placuit Cartesius, ut quæ super his a se excogitata sunt, certissimas esse demonstrationes, ac Geometricis ipsis certiores, gloriose, ac magnifice non semel prædicaverit; summisse vero ac reverenter ab ejus sectatoribus, sic tanquam Pythiæ responsa, excepta sint. Quibus tamen nihil esse futilius, nihil incertius candidis Lectoribus approbaturum me confido. Adeo ut, si exploratissima non esset, uti sane est, Dogmatum illorum notitia, merito verendum esset, ne apud incautos homines, vanis adeo probationibus a tanto viro allatis deterritos, in dubium vocaretur; quod & aliis argumentis longe certioribus, & sanctissimæ Fidei decretis, verum esse scimus.

Etsi ob veritatis asserendæ studium laudandus est. II. Nihilominus tamen, etsi eum sua opinio palam frustrata est, magna ei est tribuenda laus, ob studiose navatam in certissimis alioqui dogmatis asserendis & comprobandis operam, & ob ac-

commodatas utcunque in his argumentis, utinam æque in cæteris, ad Religionis Christianæ veritatem Philoſophiæ ſuæ rationes. Has, cujuſmodi ſint, inquiramus; ac illas primum, quæ ad mentem pertinent humanam.

Exponitur Carteſii ſententia de mente humana.

III. Poſtquam hanc argumentationem commentus eſt Carteſius, *Ego cogito, ergo ſum*, Archimedis punctum reperiſſe ſibi viſus eſt, unde terram loco dimovere poſſet. Hinc enim agniturum ſe ſperavit, & quæ eſſet natura mentis humanæ, & quid a corpore differat. Nam cum finxiſset primum falſa eſſe, quæcunque antea habuiſſet pro certis; & poſtmodum animadvertiſſet ſe cogitare, ac proinde ſe eſſe, ulterius philoſophando progreſſus eſt; & jam ſciens ſe eſſe, ſcire præterea voluit, quid eſſet. Quod cum quæreret, perſtitit in propoſito omnia habendi pro falſis. Perrexit itaque fingere nullum eſſe corpus, vel ſuum, vel alienum; nec ullum corporis motum, aut ſitum, aut figuram, aut reliqua ad corpus pertinentia; neque ullum omnino eſſe mundum, aut aliud quippiam. Quæ cum fingeret, deprehendit ſe, etiamſi cætera non eſſent, non poſse tamen non eſſe; quippe qui, hæc fingendo, cogitaret, ac cogitando, plane eſſet: contra vero, cum fingeret vera eſſe omnia hæc, quæ mox falſa eſſe finxerat, cor-

pus nempe ſuum, totamque adeo rerum univerſitatem, ſi tamen cogitare deſineret, cauſſam nullam eſſe, cur ceteris illis extantibus, ſe extare crederet. Atque his animadverſis, collegit demum ſe, hoc eſt mentem ſuam, mentiſque ſuæ naturam, a rebus corporeis & externis nullo modo pendere, nec quicquam habere cum iis cognationis; utpote quæ ſine iis eſſe poſſet; ac proinde ſe eſſe tantum rem cogitantem, ſuamque naturam in cogitatione ſolum eſse poſitam, nulla alia re indigentem, ut cogitet, non corpore, non loco, non motu, non porrectione, ſive, ut cum Carteſio loquar, *extenſione*. Hinc etiam intellexit, prius, facilius, ac certius a ſe perceptam eſſe mentis ſuæ naturam, quam naturam corporis: de corpore enim nondum ſe habere explorati quicquam; mentem vero ſuam ſibi certo jam eſse perſpectam. Nec priorem ſolum & certiorem, ſed clariorem quoque eſse hanc mentis ſuæ notitiam ex eo collegit, quod cum nullæ ſint nihili qualitates, ubicunque deprehenduntur qualitates aliquæ, illic neceſse ſit inveniri ſubſtantiam; atque eam hoc clarius cognoſci, quo plures in ea qualitates percipiuntur; plures autem in animo ſuo qualitates ſe percipere, quam in alia re qualibet; cum ex rei alterius cujuſcunque notitia habeatur notitia

mentis; at etiamsi nulla res extaret alia, mentis suæ notitiam habere se posse, res quippe cognosci non posse sine mente, mentem vero sine rebus aliis cognosci posse.

IV. Nunc fingite vobis coram hic adesse Epicuri de grege porcum aliquem, aut alium quempiam ex veteribus iis Philosophis, qui animos esse corpora, & cum corporibus interire falso censuerunt. Sic ille Cartesianam argumentationem excipiet. Quæret primum, dum cogitat, quid sit id, quod cogitat; quid sit id, per quod cogitat; quid sit ipsa cogitatio. Ac reperiet id, quod cogitat, esse hominem, hominem vero esse corpus animatum, sentiens, ratione utens; ubicunque est corpus hujusmodi, illic hominem esse; ubi non est, illinc hominem abesse; quamdiu corpus illud sponte movetur & vivit, tamdiu vivere hominem hunc; statim atque vivere desiit illud corpus, illico & hominem hunc emori. Cum autem animadvertat hominem ad omnia vitæ munia obeunda uti corpore; corpore stare, sedere, ambulare, flere, ridere, loqui; corpore nutriri; corpore sentire; corpore vigilare, dormire, somniare; corpore denique imaginari; inde generatim concludit hominem ad cogitandum corpore uti, & cogitationem esse effectionem, vel corporis, vel per cor- *Quæ refellitur.*

pus editam: cum præsertim male affecto & vitiato corpore debilitari rationis usum sæpe expertus sit; vigere contra, sano ac valente corpore. Nec jam quæritur, quodnam sit principium effectionum illarum, an vis aliqua interna, distincta a corpore, an temperatio corporis ipsius, ex æquabili partium, quibus constat, convenientia, & consensu efflorescens. Effectiones nunc corporis persequimur, non caussas effectionum. Contra vero insurgit Cartesius, & ante omnia finxisse se ait, falsa esse, quæ pro veris antea habuimus, nec ullum omnino extare corpus, nec ullum esse mundum; nullam ergo jam esse habendam rationem corporis: at quamvis homini corpus detrahamus, cogitationem detrahi non posse; atque hinc effici, hominem non posse non esse rem cogitantem, etiamsi possit non esse res corporea. Sed respondet Epicureus, accipere se conditionem; & se fingere cum Cartesio nullum extare corpus: verum si nullum extet corpus, nec ullam fore cogitationem, nec rem ullam, quæ cogitet. At, inquiet Cartesius, qui fingit nullum extare corpus, tamen cogitat. Cogitat, inquiet Epicureus, quia etiamsi fingat nullum extare corpus, extat tamen corpus aliquod, nam sine corpore non potest cogitare. Haudquaquam autem quærimus quid sit, sed

quid ſequatur ex hoc figmento, nullum extare corpus. Falſo autem uno poſito, falſa alia conſequi neceſſe eſt. Si fingas nullum eſse corpus, ſequetur nihil eſse, quod cogitet; nec cogitabit Carteſius, ſi corpore careat. Sin verum erit, eſse aliquid, quod cogitet, neceſſe erit extare corpus aliquod. Fingit igitur pugnantia Carteſius, cum fingit nullum eſse corpus; fingit enim per corpus, & ſine corpore fingere nihil poteſt. Idem igitur peccat, ac si diceret, ſe ratione cognoſcere, hominem ratione carere: nam qui ratione novit aliquid, ratione pollet. Ita si cogitatio nulla in homine eſse poteſt sine corpore, fingere non poteſt, ſe corpore carere sine corpore.

Etiamſi diverſæ haberi poſſint ideæ rei cogitantis, & rei corporeæ, non hinc tamen efficitur res eſſe diverſas.

V. Inſtat vero Epicureo Cartesius, nec jam diſputare ſe ait, sitne ipſe revera aliud quippiam, ac res cogitans, puta an sit res corporea; ſibi id in præſentia ſatis eſse, quod certum habeat ſe eſse rem cogitantem: quod si præterea sit res corporea, tamen rem illam cogitantem, sive mentem, plane diverſam eſse a re illa corporea, sive mente; quippe quarum diverſas penitus, ac diſtinctas ideas habeat: res autem eas eſse diſtinctas, quarum diverſæ habentur ideæ. At id negabit Epicureus noſter, & hoc utetur exemplo: Si aliquem, inquiet, loquentem audiam, re-

cte colligere potero, id, quod audio, rem esse loquentem; nulla interim ratione habita cæterarum rerum, quæ rei illi loquenti adjunctæ sunt, & per quas fit locutio; puta, linguæ, dentium, & corporis totius, ac animi etiam. Quamvis autem distinctas ideas habere possim, & rei loquentis, quatenus loquens est, & corporis, per quod fit locutio, quatenus corpus est, non effici tamen rem loquentem aliud esse, quam corpus. Rursum contra pertendit Cartesius, res eas, quas intelligo, tales fieri posse a Deo, quales a me intelliguntur; Deum itaque res eas separare & distinguere posse, quas animo distinguo & separo; quæcunque autem dividi possunt, quacunque tandem vi, sive divina, sive humana dividantur, esse diversas; ac rem proinde cogitantem, quæ mens est, diversam esse a corpore. Responsio in promptu est: minime nunc quæri, quid fieri possit, sed quid sit; an Cartesius cogitans, sive id, quod cogitat in Cartesio, aliud sit, ac corpus ipsum Cartesii, & corpore careat. Ait vero Epicureus, id, quod cogitat in Cartesio, esse corpus ipsum Cartesii; & cogitationem Cartesii esse actionem corporis Cartesii; pugnare autem hæc secum, actionem corporis esse sine corpore; quippe si sit sine corpore, non fore actionem corporis; res

autem ſecum pugnantes, ſeque mutuo tollentes simul eſse non poſse.

Falſum eſt, prius, certius, & clarius cognoſci mentem, quam corpus.

VI. Ex his facile jam exiſtimatur, verene ſuperioribus ſubjunxerit Carteſius, prius a ſe, certius, & clarius cognoſci mentem ſuam, quam corpus. Nam cum per cogitationem ad hanc notitiam pervenerit, cogitatio autem sit actio mentis per corpus edita; prius, certius, & clarius cognoſcitur corpus, per quod edita eſt actio, quam mens, a qua edita eſt. Quemadmodum si quis lapide ab aliquo sit ictus, prius, certius, & clarius cognoſcet lapidem, per quem ictus eſt, quam fundam, aut manum, a qua lapis miſsus eſt. Æquius certe pateremur, si dixiſset, prius nos, certius, ac clarius cognoſcere cogitationem noſtram, quam corpus: nam cum cogitatio ſit actio mentis, ut dixi, per corpus edita, prius percipitur actio hęc, quę editur in nobis, quam id, per quod editur; ut lapidis actio, ſeu ictus, prius percipitur, quam lapis; prius vero lapis, quam brachium, a quo miſſus eſt. Itaque quamvis prius, & clarius percipiatur a nobis cogitatio, quam corpus, non idcirco prius & clarius percipitur a nobis res cogitans, quam corpus: cum res cogitans non aliter percipiatur a nobis, quam per cogitationem, quæ per corpus in nobis editur; prius autem percipiatur id, per quod cogitatio in nobis

editur, quam id, a quo editur. Captiosum vero illud est, quod objicitur, prius nosci instrumentum, quo fit opus, quam opus ipsum; prius calamum, quam scripturam; prius scalprum, quam statuam; ac proinde animum, quo corpus noscitur, quam corpus. Ante habeat scalprum artifex necesse est, quam statuam faciat: statua vero quid sit, certius & clarius novit, quam quid sit scalprum; cum ad faciendam statuam, quam noverat, quamque habebat in animo, scalprum deinde comparaverit; cumque aliud fortasse instrumentum excogitare ad id potuerit. Prius est igitur scalprum, quam statua; at prius noscitur statua, etiamsi nondum facta sit, quam scalprum. Similiter ut homo mentem intendat ad corporis cognitionem, prius mentem habeat necesse est, quam cognitionem corporis; at necesse non est, ut prius habeat cognitionem mentis, quam corporis. Imo, plane ignorare potest, quid sit mens, quid sit cogitatio, cum non ignoret, quid sit còrpus: ut artifex ille, dum facit statuam, certam habet ac claram ejus notitiam, materiæ nempe, qua constat, dimensionum ejus omnium, omniumque ad eam pertinentium; cum ignorare penitus possit, quid sit mens, quæ operis impressam in se effigiem habet; quæ vis, brachia, quæ manus,

quæ digitos ad opus concinnandum regat. Nunc ſi argumentum hoc regeramus in Carteſium, tum quoque clariſſime ejus apparebit futilitas. Nam ſi ex eo, quod per animum noſcitur corpus, ſequitur prius & certius noſci animum, quam corpus, quæro ab adverſario, quo inſtrumento animum cognoſcit homo, reſpondebit haud dubie cognoſcere per animum; nec enim tam aperte ſibi contradicet, ut affirmet cognoſci animum per corpus. Quod ſi prius & certius cognoſcitur id, per quod cognoſcitur aliud quippiam, quam id ipſum, quod cognoſcitur, ſequitur prius & certius cognoſci animum, quam animum: quod abſurdum eſt. Inde ſane cuditur argumentum, unde non video quomodo expedire ſe queat Carteſius. Nam ſi Meditationibus ſuis certam inſtitit viam ad animi notitiam, animumque certo novit, novit utique per animum. Prius autem quam ſciat, ſe animum certo noſse, ſcire debet, ea ſe certo noſse, quæ novit per animum. At prius quam ſciat, ea ſe certo noſse, quæ novit per animum, ſcire debet animum aptum & utile eſſe inſtrumentum ad verum certo cognoſcendum. Rurſum priuſquam id ſciat, noſcere debet naturam animi. Ergo ad cognoſcendam animi naturam, natura animi noſcenda eſt; atque ita pe-

titur principium, & in idem recurritur. Liquet ergo, quam cassa sit & inanis hæc Cartesii opinio, quæ summis etiam Philosophi hujus admiratoribus quibusdam tantæ vanitatis plena visa est, ut abjecta penitus ab iis & deserta sit.

Falsum est totam hominis naturam in eo positam esse, quod cogitat.

VII. Nec leve doctrinæ ejusdem vitium est, quod totum hominem mente sola constare decernit; corpus vero ad ejusdem naturam minime pertinere: quod delirium a Pythagora ortum, in Platonicorum & Stoicorum manavit Scholas, & nonnullorum quoque e recentioribus animos infecit. At non alium, quam hæreseos titulum opinioni huic imponit Tertullianus, & nos eam olim in Origene non segniter castigavimus. Quæramus nunc, quibus eam instaurare & defendere argumentis ausus sit Cartesius. Fingo, inquit, me corpore carere; at fingere non possum, me non esse: quia, dum fingo, cogito; dum cogito, sum. Contra, si cogitare desinam, etiamsi corpus meum extet, nulla mihi caussa erit, cur credam me esse. Cum itaque fingere possim, me esse sine corpore, non possim vero fingere, me esse sine cogitatione; quotiescunque autem clare & distincte res animo disjungo, diversas eas esse necesse sit, sequitur, esse meum non pendere a corpore, sed a cogitatione, meque a corpore diver-

Origenian. lib. 2. cap. 2. qu. 6. §. 16.

ſum eſſe aliquid, rem nempe quamdam, cujus tota natura in eo poſita ſit, ut cogitet. Dialectici, veſtram fidem! Latentem illic ambiguitatem, cui tota nititur argumentatio, mecum agnoſcite. Demus Carteſio, quod poſtulat: fingat, ſe corpore carere: fingere vero non poſſit, ſe non eſse; quippe qui cogitet, dum fingit; & ſit, dum cogitat. Quid tum? erit quidem, etiamſi non habeat corpus, ſed non erit id, quod nunc eſt, homo videlicet, corpore concretus & animo: at cum corpore carebit, jam homo non erit. Ergo cum ait, ſe eſſe, dum cogitat & corpore caret, ineſt ambiguum in voce *eſſe*; eſt enim, ſed non homo. Habeat ergo Carteſius diſtinctas, quantum volet, & diverſas mentis ſuæ, ac corporis ideas, efficiatque mentem eſſe poſſe ſine corpore, corpus ſine mente; at mentem ſine corpore, hominem eſſe numquam efficiet.

Falſum eſt animum ſentire res externas, non corpus.

VIII. Doctrinam præterea ſuam de animorum noſtrorum natura hoc Paradoxo cumulat Carteſius, ſentire animum, non corpus: cujus hanc habet rationem, quod cum in ardua aliqua contemplatione defixus animus eſt, vel ἐκστάσει abreptus, torpet corpus ſine ſenſu, & ad res extrinſecus objectas vel admotas ſtupet. Animum autem ſentire ait, non quatenus per ſenſuum

exteriorum instrumenta diffusus est, sed quatenus cerebro conjunctus; eo quippe læso sensus tolli, cum corpus tamen animatum sit. At nobis ad hæc exploranda, licet ex parvis magna cognoscere. Cum animus noster in attenta rei alicujus cogitatione versatur, sæpissime fit, ut alio divisis mentibus, alio auribus & oculis, etiamsi audiamus, videamus, frigeamus, æstuemus, non animadvertamus tamen nos videre, frigere, æstuare; quæ statim percipimus omnia, postquam a cogitatione animum revocavimus. Certum tamen est, tum incogitantibus nobis pulsari aures nostras, res externas depingi in oculis, audire corpus, videre, frigere, æstuare, quippe quod ad hæc sentienda rite dispositum sit. Itaque si clarior aliqua lux de repente incurrat in oculos, aut gravior edatur sonus, aut glacies corpori, vel ignis admoveatur, affecto vehementius sensu convertetur ad eum illico animus. Nam cum ad res duas diversas eodem tempore attentus esse non possit, ad eam se adjungit, a qua validius afficitur. Idem ex eo quoque apparet, quod identidem experimur, si quando ad aures nostras verba aliquot proferat quispiam, vel cantiunculam sæpius occinat, dum animum alio attentum habemus; statimque sileat, cum mentem ad res auditas

revocamus. Sæpe enim fit, ut ad prolata verba accurate reſpondere, vel cantilenam memoriter recitare poſſimus: quod utique non fieret, niſi utrumque ſenſu ita percepiſſemus, ut ſenſui adhuc inſidere viderentur. Clariſſimum id quoque eſt in dormientibus, qui quamvis ſenſibus omnibus videantur orbati, levi tamen murmure vel pulicis morſiuncula, vel acus punctione, etiam dum gratiſſimis ſomniis deluſus eſt animus, excitantur. Unde intelligas tum ſentire corpus, etiamſi animus alio abſtractus ſit. Idem de ſublimiori contemplatione aut ἐκστάσει cenſendum eſt: quo longius enim cogitando abſceſſit animus, eo minus corpus, quæ per ſenſus patitur, poteſt advertere. Nam tum collectis ſpiritibus ita oppletur cerebrum, ex eorumque agitatione percellitur, iiſque conjungendis & disjungendis occupatur; ut reliquis exequendis muneribus, nervorumque motibus percipiendis par eſſe non poſſit. Ad ea tamen acriori ſenſuum impulſione ſępe retrahitur. Sin minus, velut morbo aliquo obſeratas eſse cerebri fores, & intercluſum ad id commeatum putare debemus. Quæ cum ita ſint, cognitu facile eſt, corpus ſentire, non animum: nam ſi abſtractus animus ſenſu corporis revocatur, ſentire corpus neceſſe eſt, priuſquam id animus in-

telligat. Imo vero, dum incogitantibus nobis res videmus, corpus ſentire manifeſtum eſt, animum vero non ſentire. Cum vero liber & vacuus animus, exceptam in ſenſus inſtrumento impreſſionem percipit, tunc ſentit quidem pars illa corporis, animus vero cognoſcit ſentire partem hanc, deque hac impreſſione & ſenſus affectione arbitrium facit. Nec aliud ſibi velle viſus eſt Auguſtinus, cum dixit non corpus ſentire, ſed animam per corpus, quo velut nuntio utitur ad formandum in ſeipſa, quod extrinſecus nuntiatur. Frigere digitum, pedem comprimi agnoſcit animus; ipſe non friget, neque comprimitur: ſentire, quippe corporis eſt; animi vero, corpori tribuere facultatem ſentiendi, & impreſſiones in eo factas, ſenſuumve affectiones cognoſcere. Contra vero, etiamſi multa videre videantur Phrenetici & dormientes, quæ non vident, non hinc concludas videre animum, corpus non videre: non enim in iis tum fit viſio, ſed opinio tantum viſionis. Quamobrem cum vera fiat viſio, dum abſtracto animo corpus videt; contra nulla fiat viſio, dum animus videt corpore non vidente, perſpicuum eſt corpus ſentire, non animum.

Aug. de Geneſ. ad liter. libr. 12. c. 24.

Falſum eſt eſſe aliquid

IX. Vexatiſſimam ſententiam de ideis innatis, etſi ex Platonica Philoſo-

phia furtim sublegit Cartesius, ita tamen interpolavit, ut alia videri possit. Diversa esto, ut voles, æque certe falsam esse ostendam. Statuit hic triplex esse in nobis idearum genus; ut supra jam dixi, quarum aliæ adventitiæ sint, cujusmodi est idea Solis, quam ex conspecto Sole in se habet unusquisque; aliæ factitiæ, cujusmodi est idea Solis, qualem rationibus suis inveniunt Astronomi; aliæ demum nobis ingenitæ, quas naturales appellat, cujusmodi sunt ideæ Dei, mentis, naturarum, quæ essentiæ vocantur, formarum Geometricarum, axiomatum, quibus utuntur Mathematici, aliarumque rerum consimilium. Has ideas naturales nonnunquam conceptis verbis ait, nihil aliud esse, quam facultatem ipsam cogitandi, qua mens nostra pollet, & quam in Scholis actum primum cogitandi appellare solent: continuo tamen subijcit, ideas illas esse formas cogitationum; cogitationes vero ipsas, sive, ut vulgo loquuntur, actum secundum cogitandi, a facultate cogitandi proficisci. Atque hæc sane pugnant: nam si cogitatio oritur a facultate cogitandi, differre necesse est cogitationem a facultate cogitandi, ut id, quod effectum est a causa: Deinde si idea est forma cogitationis, cum forma sit aliud, ac id, cujus est forma, ut anima hominis

in intellectu, quod non fuerit in sensu.
Cart. Medit. 3. & Epist. to. 2. Epist. 54.

Cartesius Epist. to. 1. Epist. 59.

aliud est, ac homo, idea profecto aliud est, ac cogitatio. Tria igitur in eo ipso agnoscit Cartesius, quod unum idemque esse dixerat; facultatem scilicet cogitandi, cogitationem, & ideam. At idem tamen, ubi differit de idea Dei, quam menti impressam gerimus, hanc a mente nostra nec effictam esse, nec effingi potuisse contendit; verum a Deo ipso esse in mente nostra consignatam & impressam, quemadmodum & ideas axiomatum illorum, quæ habentur immutabilia & ęterna. At multo etiam magis discrepant ista a superioribus: nam si ideæ sunt facultas ipsa cogitandi, idea Dei est facultas cogitandi de Deo; & ideæ rerum cæterarum omnium sunt facultas cogitandi de rebus iis cæteris: facultas autem illa cogitandi ad quascunque res cogitandas adhibeatur, una tamen & eadem facultas est: ut facultas pingendi, sive ad pingendam arborem adhibeatur, sive domum, eadem facultas est. Unde manifeste concluditur ideam Dei, ac reliquas ideas, quas naturales & innatas appellat, non differre ab ideis adventitiis, aut factitiis; ac idcirco cum hæ a nobis effictæ sint, & illas quoque. Deinde cum scribit alio loco Cartesius ideas illas æternas, puta axiomata illa Geometrica, in animis nostris consignari a Deo, uti leges a rege in

Cart. Princip____ Philos. part. 1. cap. 15. 16. 18.

Cart. Epist. to. 2. Epist. 104.

animis eorum, qui parent ipsius imperio, aliud quid esse fatetur ideas, ac facultatem cogitandi. Gratificemur tamen Cartesio, sicque sententiam ejus commode interpretemur, ideam innatam, puta Dei, esse facultatem menti nostræ ingeneratam certo quodam modo cogitandi; quo modo quotiescunque cogitabit mens, ideam Dei in mente extituram. Verum ne sic quidem se extricabit: nam quid discrepabit idea ingenita ab idea adventitia, aut factitia? idea enim Alexandri, quæ factitia est, poterit pari jure dici facultas menti ingenerata certo quodam modo cogitandi; quo modo quotiescunque cogitabit, extabit in ea idea Alexandri. Vacillat ergo tota hæc Cartesii doctrina. Is præterea, ut probet subsidio sensuum non egere animum ad ideas effingendas, hoc utitur argumento: nihil aliud a rebus externis ad animum sensuum ope & interpositu pervenire, quam motus quosdam corporeos, quos ne animus quidem tales percipit, quales sunt in sensibus; propterea que ideas motuum & figurarum, & multo magis etiam doloris, colorum, sonorum, aliarumque rerum similium, in nobis esse ingeneratas, & animum sibi eas exhibere, quotiescunque excitatur per motus illos corporeos, quorum simile nihil habent ideæ; unde colligit, cum

Cartesius Epist. to. 1. *Epist.* 99.

ideæ rerum extrinſecus objectarum nobis ſint innatæ, non a rebus externis ortæ, potiori jure idem de notionibus communibus, ſive axiomatis eſſe dicendum, quæ neque ſunt in rebus externis, nec per motus corporeos, ſenſuumve nuntium ad animum veniſſe poſſunt: res quippe externas, ac motus quoque illos, & ſenſus; res eſſe ſingulares; axiomata vero eſſe univerſalia nullam affinitatem cum motibus & ſenſibus habentia. Fatemur nos quidem ideas rerum externarum fingi ab animo, poſtquam de iis fingendis admonitus eſt motu quodam corporeo & nuntio ſenſuum a rebus externis impulſorum: at motus illos corporeos dicimus plagam ſive notam imprimere in cerebro; quam plagam in cerebro deprehendens animus proxime illi conjunctus, hoc velut admonitu, hanc, illamve ideam concipit, ac confingit, cum prius non eſſet; minime vero eam ſibi exhibet & recognoſcit, quaſi prius eſſet. Neque ullam porro concipere & confingere poteſt, niſi plagam hujuſmodi in cerebro perceperit. Univerſales porro ideæ exceptæ ſunt ex ſingularibus, cum animus in rebus multis idem quippiam animadvertens, excerpit illud è multis, in quibus fuerat diſperſum, & in unum colligit, atque inde ideam univerſalem conflat. Velut in Petro & Johanne, aliiſque

que

que hominibus singulis deprehendens eos esse animalia ratione prædita, jam neque Petrum, neque Johannem, neque ullum singularem hominem spectans, educit illud & componit in unum, quod multiplex fuerat, ac generalem illam & universalem conflat & confingit ideam, sibique commendat, omnem hominem esse animal rationale.

X. Ulterius etiam conijciendo progressus est Cartesius, & partem corporis, in qua præcipuam sibi sedem delegit humanus animus deprehendisse se jactavit. Hanc esse vult particulam illam de genere glandularum, quæ Conarium a figura appellatur, quæque subjecta est projecturis illis duabus cerebri, quas γλουτία Veteres dixere. Caussas, cur id opinetur, has affert; ad percipiendas res externas duplicia nos a natura habere instrumenta, duos oculos, duas aures, duas manus; cogitationes vero nostras, simplices esse atque unas; necessarium esse itaque, ut pars aliqua sit in nobis simplex atque una, quæ duplices rerum externarum impressiones a sensuum instrumentis exceptas recolligat & in unum conjungat, antequam ad animum perveniant; ne res externæ singulares & simplices ab eo tanquam geminatæ, & duplices percipiantur; in cerebro autem, ad

Falsum est in Conario præcipuam esse sedem animi.

quod sensuum pertinent instrumenta, & rerum externarum imagines appellunt, nullam aliam hujusmodi reperiri partem, quam Conarium istud; quod neque duplex est, ut reliquæ partes cerebri; nec tot mutationibus, morbisve obnoxium; & medium hujus obtinet; & inter ventriculos cerebri ita situm est, ut conceptorum in iis spirituum animalium cursus temperare, & ab iis ultro citroque commeantibus vicissim moveri possit, ut pote ex tenuissimis suspensum arteriis. Magna enimvero apud Cartesianos commenti hujus admirabilitas olim fuit, quasi abstrusum illud, ac reconditum corporis & spiritus vinculum unus industria sua patefecisset. At plerosque credulitatis suæ tandem puduit: nonnulli ne nunc quidem resipiscunt. Nos, quam nauci, nihilique sit hæc opinio, paucis ostendemus. Negamus primum necessarium esse, ut in nobis sit pars aliqua simplex & unica, quæ duplices rerum imagines conjungat, ne geminentur in animo earum perceptiones. Quemadmodum enim si tympana duo ejusdem soni, eodem tempore, æquali ictu pulsentur, etiamsi sint soni duo, sic tamen afficientur aures nostræ, quasi unicus sit sonus: ita etiamsi in sensuum instrumentis externæ rei impressio geminetur, quoniam tamen duæ res omnino

congruentes, eodem tempore, eodemque modo referuntur ad cerebrum, perinde fit, ac si simplex prorsus foret impressio. Jam quod ait partes cerebri reliquas esse duplices, solam hanc unam & singularem, ridiculum est: annon enim quartus cerebri ventriculus, quem Nobilem vocant, unus est? annon tertius, propterea que in eo collocatus ab Herophilo animi principatus? annon una est glans illa, cui Pituitariæ nomen fecerunt? annon unus Fornix basis? unum Infundibulum? unum Septum lucidum? unum μεσόφρυον, hoc est Medium superciliorum, in quo ἡγεμονικὸν mentis posuit Strato? una radix Medullæ spinalis, qua nempe in ramos abire incipit? una Cerebelli Epiphysis vermiformis? annon Cerebellum quoque unicum est? annon Cerebrum? annon Caput ipsum, quod totum esse animi sedem voluerunt Democritus & Plato? Respondet Cartesius, hæc nomine tantum una esse, reipsa duplicia vel multiplicia potius. Quasi tertius ventriculus, quasi quartus, duplex aut multiplex dici possit. Quasi Conarium duplex aut multiplex dici non possit. Annon enim bifariam, multifariamque scindi potest? annon utraque pars suis est instructa fibris? annon geminus ejus nervus est? annon multi sinus, quibus collectos humores in modum spon-

giæ continet? Jam quod ait Cartesius, perpaucis esse illud mutationibus, morbisve obnoxium, falsum hoc est: ita enim flaccescit in cadaveribus, teste ipso Cartesio, vix ut deprehendi possit; & simul atque aëri expositum est, concidit & detumescit; humore nimirum, quem sinubus suis continet, vel in annexa vasa profluente, vel per vicini aëris appulsum exarescente. Hinc efficitur, ut in vivis etiam corporibus, prout affecta sunt vel calore, vel frigore; vel morbo, vel sanitate; vel ebrietate & satietate, vel siti & fame; vel humorum abundantia, vel siccitate, sæpissime mutari id necesse sit. Itaque in eo repertas esse aliquando arenulas, atque etiam calculos testificantur Medicorum filii. Ineptum vero est & a recentiorum Anatomicorum inventis, ac doctrina prorsus alienum, & a Galeno ipso jam olim confutatum, quod subjungit Cartesius, temperari a Conario motus spirituum animalium in cerebri ventriculis curricula sua exercentium. Fuit hæc veterum opinio, conceptacula illa cerebri, spirituum animalium esse officinas: verum subtilioribus Anatomices experimentis cognitum est, destinata ea esse excipiendis cerebri excrementis, quæ illic collecta devoluuntur in Infundibulum, Pituitariamque glandulam, & in Processus mamillares, &

Galen. de usu part. lib. 8. c. 14.

os Ethmoides. Inde adeo humore ſæpe plena, ſemper certe obducta & madefacta reperiuntur. Conarii vero ipſius non alium eſſe volunt uſum, quam reliquarum corporis glandularum, excernendi videlicet humores ſuperfluos: excernit enim humores crurum ſuperiorum Spinalis medullæ, ut Warthono placet; vel ſerum ſanguinis proximis Plexus choroidis vaſis incluſi, ut Williſio; diligenti utrique inſpectori naturæ. Cum ergo Conarium, & ſero, quod in cavernis ſuis continet, & perpetuo pituitæ appulſu, quæ in cerebri ventriculos influit, ſemper humectum ſit & madens, extingui neceſſe foret illud animi rationiſque lumen, quod ex ſublimi hac arce in totum hominem emicare fingit Carteſius; & obruerentur animales illi ſpiritus, quos alioqui tam copioſos quænam illuc vaſa, qui canales inferre poſſint, minime apparet.

Caput Quartum.

Expenditur Cartesii sententia de *existentia* Dei.

I. *Exponitur Cartesii sententia de* existentia *Dei*. II. *Exploratur Cartesii opinio de idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est*. III. *Idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, finita est & imperfecta*. IV. *Falsum est finitum cognosci ex infinito, non hoc ex illo*. V. *Idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, neque clara est, neque distincta*. VI. *Idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est; aliunde proficisci potest, quam a re infinita & summe perfecta*. VII. Realitas objectiva, *quæ est in idea rei infinitæ & summe perfectæ, tota est a mente nostra*. VIII. *Ex idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est; non necessario sequitur rem illam infinitam & summe perfectam extra mentem nostram extare*. IX. *Ex idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in me & aliis est, colligi non potest* existentia *Dei; nec proinde ex illa, quæ in Cartesio est*. X. *Per vitiosum ratiocinationis circulum* existentiam *Dei probat Cartesius*. XI. *Expugnatis argumen-*

tis, quibus exiſtentiam *Dei demonſtrare conatus eſt Carteſius, ruit, ipſo fatente, omnis ejus Philoſophia, & feneſtra erroribus aperta eſt.*

Exponitur Carteſii ſententia de exiſtentia *Dei.*

I. SUo nunc ordine flagitat cenſuram noſtram Carteſii argumentatio, vel ludificatio potius, de *exiſtentia* Dei. Ea eſt hujuſmodi. Nemo, inquit, homo eſt, qui ſi mentem ſuam excutere, & mentis notiones explicare aut poſſit, aut velit, in ea non deprehendat ſplendidam & inſignem ideam ſibi ingenitam rei cujuſdam infinitæ, æternæ, immenſæ, omnipotentis, omnia ſcientis, & ſumme perfectæ, quam Deum appellamus. Idea porro hæc, cum omnem in ſe pręſtantiam, excellentiamque contineat, nec deſit illi quidquam ad ſummam perfectionem, non potuit a rebus externis per ſenſuum nuntium ad nos pervenire, ut pote rerum illarum, quæ fluxæ ſunt, mutabiles, & caducæ, diſſimillima. Nec eam item in nobis ipſi confinximus: qui enim homunculus imbecillus, infirmus, mortalis, ſenſibus obtuſis, ingenio hebeti præditus, opus edat longe ſe nobilius, & excellentius, cujuſmodi hæc idea eſt? Quærendus igitur alius eſt ideæ hujus effector, qui tantæ ſit potentiæ, ut tam eximiis dotibus, infinitate, æternitate,

immensitate, omnique excellentia instructum hoc opus edere potuerit. Cum autem consentiant omnes, quantumcunque præstantiæ insit in opere, tantumdem vel plus etiam inesse debere in opifice; alioqui præstantiam hanc & eximias dotes nullam caussam habituras, cur extent, quod Philosophus nemo dixerit, sequitur ideæ hujus opificem infinitum esse, omnipotentem & summe perfectum. Præterea cum res illa, cujus ideam in mente habeo, infinita sit & summe perfecta, nihil illi deesse potest, quod ad summam perfectionem & absolutionem desideretur. Nihil autem plus requiritur ad summam præstantiam & perfectionem, quam existere. Res igitur illa, Deus videlicet, existit: ac necessario quidem; quippe cum tam necessarium sit id existere, quod summe perfectum est, quam necessarium est, figuræ ejus, quæ tribus constet angulis, tres angulos æquales esse duobus rectis; nec facilius sit rem infinitam & summe perfectam, quæque non existat, cogitare, quam montis ideam habere in animo sine idea vallis. His argumentis ut vis addatur, in hanc formam compingit ea & contrahit Cartesiana Schola: Ideam rei infinitæ & summe perfectæ in mente habeo: idea autem illa non aliunde proficisci potest, quam a re infinita itidem

& ſumme perfecta: res igitur infinita & ſumme perfecta exiſtit. Hæc autem Deus eſt: Deus igitur exiſtit. Deinde: Quidquid pertinere ad rem, cujus ideam in mente habeo, clare & diſtincte percipio, id ad rem illam revera pertinet: *exiſtentiam* autem ad rem infinitam & ſumme perfectam, cujus ideam in mente habeo, clare & diſtincte pertinere percipio: ergo ad rem infinitam & ſumme perfectam, Deum ſcilicet, cujus ideam in mente habeo, pertinet *exiſtentia*.

II. Magna vero hic ineſt concertatio de ideæ hujus natura: hinc enim tota pendet argumentatio. Nam ſi alterius non eſt naturæ, ac reliquæ ideæ, quæ in nobis ſunt, fruſtra ad ſumme perfectam & infinitam cauſſam recurritur. Ambigua eſt autem in ideæ nomine ſignificatio: nam vel notatur actio mentis, qua cogitamus; vel id ipſum, quod menti noſtræ objectum eſt, & de quo cogitamus. Conſtat autem, ideam rei infinitæ & ſumme perfectę, quę in nobis eſt, priore modo ſumtam, finitum quid eſſe & imperfectum; cum perfectior eſſe non poſſit mente ipſa, unde orta eſt, quæ imperfecta ipſa eſt & finita: quatenus autem ſignificat imaginem rei infinitæ & ſumme perfectæ, quę menti noſtrę objecta eſt, & de qua cogitamus, tantam ejus eſſe dignitatem

Exploratur Carteſii opinio de idea rei infinitæ & ſumme perfectæ, quæ in nobis eſt.

& præstantiam vult Cartesius, ut non modo mentis nostræ perfectionem longe superet, sed a Deo solo oriri potuerit. Quamvis enim infinitum animo comprehendere non possimus, utpote qui finiti sumus, at id posse certe nos percipere docet: cumque in infinito duo spectanda sint, & res ipsa, quæ infinita est, & infinitio, quæ inest in re illa, infinitionem hanc percipere nos *negative* (liceat enim voces de Scholis depromtas usurpare) hoc est, nullos in ea terminos a nobis deprehendi; at rem ipsam percipere nos *positive*, licet non *adæquate* & perfecte. Quemadmodum autem trianguli ideam habere possumus, etiamsi quæcunque de eo sciri possunt, non sciamus: ita etiamsi totam infiniti immensitatem animo perfecte comprehensam non habeamus, habere nos tamen ideam claram & distinctam infiniti; totumque ipsum, licet non omnino, neque omni ex parte, percipere. Ut cum mare e litore prospicimus, etsi totius maris amplitudinem non videmus, at mare tamen ipsum vere videmus.

Idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, finita est &

III. Quæ cum ita disserit Cartesius, plane suo se gladio jugulat. Nam si infinitio rei infinitæ percipi non potest nisi *negative*; & infinitum ipsum etiamsi *positive* percipiatur, percipi tamen non potest *adæquate*, ac perfecte; certe rei

infinitæ & infinitionis idea finita eſt. *imperfecta.* Quid enim eſt aliud, rem percipere *negative*, quam percipere, quid non ſit, ſive, ut loquitur Dionyſius, aliique *Dionyſ. de* Theologi, *cognoſcere per exceſſum & re- divin. no-motionem*. Infinitionem igitur si non *min. lib. 1.* aliter percipi poſſe, quam *negative*, fa- *c. 1.* tetur Cartesius, fateatur quoque neceſſe eſt ſciri quidem poſſe, quid non sit infinitio, ſciri vero non poſſe, quid sit; ac proinde ideam infinitionis, quæ in nobis eſt, eſſe ideam, non ejus, quod eſt infinitio, ſed ejus, quod non eſt. Id autem, quod non eſt infinitio, eſt finitum: unde ſequitur, ideam infinitionis; quæ in nobis eſt, eſſe finitam. Jam ex eo, quod ait rem infinitam percipi *poſitive*, etsi non perfecte & *adæquate*; hoc eſt, ideam rei infinitæ, quæ in nobis eſt, *poſitive* exhibere nobis rem infinitam, etiamsi quidquid in re infinita eſt, *adæquate* nobis non exhibeat, ſequitur ideæ huic aliquid ad perfectionem & abſolutionem deeſſe. Cui autem deeſt aliquid, id finitum eſt: unde manifeſte colligitur, ideam rei infinitę, quæ in nobis eſt, eſſe finitam. Nec juvat Cartesium ſimilitudo trianguli. Triangulus enim finita res eſt, ut Sol, homo, arbor; atque idcirco ejus ideam habere poſſum: at cum proprietates trianguli sint infinitæ: quemadmodum & Solis, & hominis, & arboris, earum

ideam habere non possum; nam infiniti ad mentem meam, quæ finita est, nulla potest esse convenientia, nec proportio. Itaque neque rei infinitæ, ob id ipsum, quod infinita est, neque proprietatum rei infinitę ideam habere possum: nam finitæ tantum ideæ apud me esse possunt: quæ autem idea finita est, rei infinitæ & summe perfectæ idea esse non potest. Ideæ enim, juxta Cartesium, sunt imagines rerum; imago autem finita, imago rei infinitæ esse non potest. Rem præclare illustrat & confirmat exemplum ipsum maris a Cartesio propositum. Si quis enim tractum aliquem maris e litore prospiciat, is mare quidem videre vulgo dicitur, at improprie, parte pro toto usurpata: re autem ipsa non mare, sed tantum particulam maris videt, ex qua maris universi vastitatem cognoscere nequaquam possit. Ita visio particulæ maris, & quæ ex ea nascitur idea, ad ideam maris universi collata, talis esse videbitur, qualis est pars ad totum; manca scilicet, mutilata, & imperfecta. Quoniam autem aliqua est particulæ maris ad totum mare proportio, ideam particulæ maris ita animo amplificare possum, ut ideam aliquam universitati totius maris æqualem aliquando tandem in me possim effingere: at finiti ad infinitum cum nulla sit omnino proportio, quan-

tumcunque animo contendam ad amplificandam ideam, quę finita ſit, numquam per eam rei infinitæ notitiam in me exprimam: animo tantum removere potero fines a re finita, eamque magis ac magis extendere; ita ut ad quantamlibet amplitudinem amplitudo alia, & ad hanc porro alia adijciatur; quoad animus deficiens in conatu, conſiſtat tandem; non finem quidem ideæ illi imponens, ſed agnoſcens novis ſemper acceſſionibus locum in ea patere. Ergo non aliter percipit infinitum, quam cum rem percipit fine carere.

Falſum eſt finitum cognoſci ex infinito, non hoc ex illo.

IV. Quamobrem ſibi ipſi repugnat Carteſius, cum ait prius ſe percipere infinitum, quam finitum; perfectum, quam imperfectum; Deum, quam ſeipſum; nec aliter percipere ſe finitum & imperfectum, quam cum comparatur ad infinitum & perfectum. Nam notionum omnium primam hanc eſſe, *Ego cogito, ergo ſum*, magno dubitationum apparatu docuit. Finita eſt autem hæc notio. Deinde cum fateatur infinitionem rei infinitę, ſive id, per quod res infinita eſt, cognoſci tantum *negative*, neceſſe eſt ideam rei hujus, finitam quidem eſſe *poſitive*; at finibus ab ea per mentis actionem remotis, id quod eſt finitum *poſitive*, fieri infinitum *negative*; quod tantumdem eſt, ac ſi dicam, ideam rei hujus, quæ finita eſt,

spectari, ut non finitam, non vero percipi, ut infinitam. Quemadmodum si viam spectem, per quam Lutetia ad regiones exteras itur versus orientem, etsi infinitam non esse scio, nullum tamen ei animo finem constituo; quocirca illam specto, non ut infinitam, sed tantum ut non finitam, sive, ut loquitur Cartesius, *indefinitam*. Cum igitur *negativa* infinitio, quam ideę affingimus, oriatur ex detractione finium, quibus continebatur hæc idea, plane perspicuum est, non ex infinito percipi finitum; sed contra, remotis finibus ex eo, quod finitum est, percipi infinitum. Atque in idipsum, quod fugiebat, incidit Cartesius, cum subjunxit, ad percipiendam rem infinitam & summe perfectam, sufficere, ut intelligatur eam a nobis comprehendi non posse; & quæcunque perfectione aliqua & præstantia prædita esse scimus, aliaque hujusmodi innumera, quæ nescimus, in re illa inesse. In quo aperte fatetur se agnoscere rem illam, cujus ideam in mente habet, infinitam esse & summe perfectam, comparando eam cum rebus finitis aliqua perfectione præditis; quarum rerum perfectione in unum collecta, aliarumque rerum complurium, quas ignoramus, perfectione adjecta, exurgit in nobis idea quædam; infinita quidem *negative*, at positive finita. Fu-

tilis quoque eſt, & captioſa alia argumentatio, qua Paradoxi hujus novitatem defendit. Id, inquit, quo a finito differt infinitum, *reale* eſt aliquid & *poſitivum*: (voces ejus refero.) Id autem, quo finitum differt ab infinito, nempe limitatio, eſt aliquid *negativum*; defectus ſcilicet *entis*. Acquiri autem non poteſt notitia ejus, quod eſt, per id, quod non eſt; cum e contrario per id, quod eſt cognoſcatur id, quod non eſt. Unde efficitur cognoſci finitum per infinitum, non hoc per illud. Fateor id, quo infinitum differt a finito, *reale* quid eſſe & *poſitivum*, ſi ad ejus naturam attendatur: ſin id referatur ad noſtram cognitionem, cum infinitum mens humana percipere non poſſit, niſi *negative*, id, quo infinitum a finito differre percipimus, *negativum* tantum eſt, non *poſitivum*. Nego vero limitationem merum eſſe defectum, ſeu meram negationem; eſt enim mixtum quid ex *poſitivo*, re nempe ipſa finita; & *negativo*, iis nempe omnibus, quæ adijci poſſunt ad rem finitam, neque tamen adijciuntur; ſed ita tamen mixtum, ut in idea limitationis hujus, multo plus *poſitivi* inſit, quam *negativi*. Velut cum circulum ambitu ſuo finitum ſpecto, idea circumſcriptionis, ſeu limitationis circuli, quam mente informo, non tam conſtat ex negatione ul-

terioris *extensionis*, quam ex circuli intra ambitus sui fines conclusi notione. Finis enim rei est res ipsa, quatenus ulterius non extenditur. Similiter cum ternarii numeri circumscriptionem, seu limitationem specto, non tam attendo ad infinitas unitates, quæ adijci possunt, quam ad tres illas, quibus solis constat hic numerus. Huc accedit, quod finis, seu limitatio rei efficitur, non solum ex eo, quod res illa caret partibus aliis, quæ ad eam adijci poterant, nec adjectæ sunt, sed ex eo etiam, quod retinet partes suas, quæ detrahi poterant, nec detractæ sunt. Ternarius enim numerus tribus unitatibus constat, & definitus est; non solum quod aliæ unitates adjectæ non sunt, sed etiam quod retinet tres illas unitates, ex quibus constat. Unde perspicuum est limitationem non mere esse *negativam*, sed & *positivam*. His expositis facile solvitur argumenti Cartesiani compages. Ait ille, non cognosci id, quod est, per id, quod non est; nec proinde infinitionem per limitationem, sed hanc per illam; atque idcirco nec infinitum per finitum. Verum si res in se spectentur, tam est, quod finitum est, quam quod infinitum: sin ad cognitionis nostræ modum exigantur, uti exigendæ sunt, nam id nunc agitur, finitum cognoscimus *posi-*

tive, infinitum vero *negative* tantum, & in limitationis idea longe plus *positivi* inest, quam *negativi*. Quamobrem cum, fatente Cartesio, cognoscatur *negativum* ex *positivo*, non hoc ex illo, omnino dicendum est, ex infinito, uti a nobis percipitur, neutiquam cognosci finitum. Clarius quoque alibi Paradoxum hoc suum, seque adeo Cartesius prodidit; cum conceptis verbis fassus est, sufficere ad exprimendam in nobis ideam infiniti, rem percipere finibus carentem: quod cum ipsi deinde objectum esset, in manifesta repugnantia deprehensus, non satis candide eam excusare conatus est. Quamvis ergo satis demonstratum sit, finitam esse & imperfectam ideam rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, addendum tamen est hoc quoque; cum idea Dei aliud sit, ac Deus ipse, si idea Dei est infinita & summe perfecta, sequitur esse aliquid infinitum & summe perfectum præter Deum: quidquid autem infinitum est & summe perfectum, Deus est: igitur præter Deum alter Deus est. Quæ ne fateri cogantur Cartesiani, ideam rei infinitæ & summe perfectæ, quam habent, non quidem infinitam & summe perfectam esse ajunt, sed tantum claram & distinctam.

Cartesius Epist. 15. & 16. *to.* 2. *p.* 116. 131.

V. Sed si idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, imperfecta

Idea rei infinita, &

Summe perfecta, quæ in nobis est, neque clara est, neque distincta.

est & finita, certe neque clara esse potest, neque distincta. Nam cum ideæ sint imagines rerum, ut dixi; imago illa rei summe perfectę & infinitę, quę in nobis est, cum imperfecta sit, similis esse non potest sui exemplaris, quod summe perfectum est; item cum finita sit, similis esse non potest infiniti illius archetypi: nam quid perfecti dissimilius, quam imperfectum? quid infiniti, quam finitum? Jam si idea aliqua dissimilis est rei, cujus est idea, clara quidem & distincta, si solam in se spectes, esse potest; at si contendas cum exemplari, ad quod expressa est, neque clara esse potest neque distincta. Nam si imago Socratis, non valde quidem similis sit ipsius Socratis, sed scite tamen & eleganter depicta sit, claram utique, & distinctam sui notitiam, & specimen spectantibus dabit hæc pictura; at si eam ad Socratem referas, neque claram, neque distinctam Socratis notitiam dabit. Similiter si quis maris tractum aliquem e litore prospicit, vel ad montis alicujus latissime patentis radices jacens, manu eum contingat (juvat enim uti exemplis ipsis Cartesii) claram quidem & distinctam tractus hujus maris, quem videt, vel particulę montis, quam contingit, ideam mente hauriet; obscuram autem & confusam maris, montisve universi. Pari ergo ratione ex imagine in-

finiti, quæ infiniti ſit diſſimilis, & id perfecte & accurate non referat, claram quidem, & diſtinctam notitiam percipiam ejus rei, quæ in mente mea informabitur, finitæ videlicet: at nihil id ad infinitum. Deinde ut imaginem infiniti claram & diſtinctam in me eſſe ſciam, prius infinitum ipſum clare mihi & diſtincte noſcendum eſt. Nam quî de imagine Socratis arbitrium certo facere poſſim, qui Socratem nuſquam vidi? Cum autem infiniti notitiam nullam habeam, neque vero habere poſſim, de ejus imagine certi nihil poſſum ſtatuere. Quapropter valde abſtruſa, & ab hominum mentibus longe ſemota, non priſcis ſolum Philoſophis, ſed gentibus etiam omnibus ſemper viſa eſt cognitio Dei. Quod & ſacrorum Oraculorum teſtificatione ſæpius declaratum eſt. *Poſuit tenebras latibulum ſuum*, inquit Pſaltes de Deo. *Et iterum*, *Nubes & caligo in circuitu ejus*. Iſaias quoque, *Vere tu es Deus abſconditus*. Item Paulus, *Lucem habitat inacceſſibilem, quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt*.

Pſ. 17. 18. & 96. 2.

Iſa. 45. 15.

1. *Tim.* 6. 16.

VI. Explicata & ſoluta propoſitione Carteſiani argumenti, ruit ipſa ſponte ſua ejuſdem aſſumtio, qua ſtatuit ideam rei infinitæ & ſumme perfectæ, quæ in nobis eſt, non aliunde proficiſci poſſe, quam a re infinita & ſumme perfecta

Idea rei infinitæ & ſumme perfectæ, quæ in nobis eſt, aliunde pro-

ficisci potest, quam a re infinita & summe perfecta. Nam si idea hæc rei infinitæ & summe perfectæ, finita ipsa est & imperfecta, aliunde sane proficisci potest, quam a re infinita & summe perfecta; neque necesse est, ut majoris dignationis, majorisque præstantiæ ei assignetur caussa, quam rebus cæteris, quæ finitæ itidem sunt & imperfectæ. Et vero si id, quod tam sæpe a nobis flagitat & exigit Cartesius, præstitisset ipse, & attenta circumspectione animi sui notiones explorasset, tum facile deprehendisset, aliam esse posse originem, aliasque caussas ideæ hujus Dei, quæ in nobis est, quam quas ipse commentus est. Nam ex confusa nostri, aliarumque rerum cognitione, quæ inest in nobis, Dei ideam κατὰ μετάβασιν, hoc est, per transitionem, ut loquitur Tullius, & similitudinem informari & exprimi manifestum est. Puta, ex eo, quod sumus mortales, moriendi necessitatem mente a Deo removemus; ex eo, quod sumus corporei, molem corporis a Deo detrahimus; ex eo, quod erroribus, quod perturbationibus animi, quod vitiis sumus obnoxii, horum omnium expertem facimus Deum. Jam si quid boni in nobis, aliisve rebus esse intelligimus, pulchritudinem, robur, intelligentiam, scientiam, virtutem, felicitatem, hæc magis magisque animo amplificamus, & præter id, quod potui-

mus cogitando confingere, longe plura superesse putamus. Quam informationem, quoniam finitus est & angustus noster animus, longe citra infinitatem consistere necesse est, & valde obscuram esse, ac confusam. Ergone, inquies, nullam habemus Dei notitiam? habemus vero, & manifestam quidem; at non ex idea Dei haustam, sed ratiocinando collectam, & ex gentium omnium consensu, & ex præclaro mundi ornatu & ordine, & ex rerum, uti vocant, *existentia*, earumdemque motu, aliisque argumentis, quæ & a veteribus Philosophis, & a sanctis Ecclesiæ Patribus feliciter sunt usurpata. Nam de ea, quam per Fidem accepimus, Dei cognitione, nunc quidem non agimus. Porro qualiacunque sint hæc argumenta, quæ dixi, Deum quidem esse, nobis persuadere possunt; at quid sit, quæque ejus natura sit, propter angustiam & caliginem mentis nostræ, nos edocere non possunt.

Realitas objectiva, *quæ est in idea rei infinitæ & summe perfectæ, tota est a mente nostra.*

VII. Ex his intelligitur *realitatem* illam *objectivam* Cartesii, quæ est in idea rei infinitæ & summe perfectæ, totam esse a mente nostra, neque ulla sui parte ab ea re proxime pendere, quam menti nostræ exhibet. Hæc, ut clarissima fiant, & omnis commenti hujus fucus eluatur, pressius agamus cum Cartesio, & decantatæ hujus *realitatis obje-*

ctivæ, unde tam speciosa educuntur miracula, vim, naturamque explicemus. Animo informem mundum alterum ab hoc nostro plane diversum: *realitas objectiva* mundi illius nihil aliud est, quam *realitas* mundi illius, quatenus menti meæ objectus est; qui sive extet, sive non extet, cum in mente mea non sit, nec in mentem meam quicquam immittat, quidquid sit illud, quod menti meæ objectum est, nihil omnino ad alterum hunc mundum pertinere liquet, & solius mentis meæ fœtum esse, ad arbitrium meum ita se componentis, taliaque sibi fingentis. At certe, inquit Cartesius, *realitas objectiva* commentitii illius mundi menti obversantis, non est plane nihil. Fateor id sane; nam cum de altero hoc mundo cogito, aliud est in mente mea, quam cum de Chimæra cogito. Nihilum autem non differt a nihilo; & idcirco hæc cum differant, sunt aliquid. Quid ergo ea esse dicendum? idem nempe, ac figuras ceræ impressas; modos videlicet. At modi isti non sunt omnino nihil: nam quamvis cera in cubum ducta, eadem cera sit, ac ducta in globum, aliter tamen modificata est; & cum inter se discrepent modificationes istæ, utique sunt aliquid. Similiter mens de altero mundo cogitans, aliter modificata est, quam cum de Chimæra cogitat, neque

negari potest modificationes istas esse aliquid. Hinc sequitur *realitatem objectivam* ideæ alicujus, nihil esse aliud, quam *realitatem* modificationis, quæ in mente est, dum hanc ideam sibi objectam habet. Quo nomine *realitatis* si id significatur, modificationem istam esse rem aliquam distinctam a nihilo, eam admittimus; sin significatur esse substantiam, negamus in modificatione hac *realitatem* ullam inesse. Quamobrem modificationi huic tantum *realitatis* concedimus, quantum satis est, ut non sit omnino nihil: at *realitatem* hanc *realitate* substantiæ longe tenuiorem & exiliorem esse apparet; neque ad eam modificationi ulli mentis nostræ conciliandam necesse esse, ut infinita summeque perfecta caussa proxima requiratur.

Ex idea rei infinitæ, & summe perfectæ, quæ in nobis est, non necessario sequitur rem illam infinitam & summe perfectam extra mentem nostrã extare.

VIII. Expugnato priore hoc Cartesii argumento, expedita est posterioris confutatio, cui præfixa est ista propositio: Quidquid pertinere ad rem, cujus ideam in mente habeo, clare & distincte percipio, id ad rem illam revera pertinet. Hoc præcise negari potest, Cartesio præsertim, qui de rebus omnibus dubitare nos jubet: pendet enim ab eo decreto, quo in perspicuitate ponendum esse Criterium statuitur, quodque a nobis supra profligatum est. Et exemplo præterea falsitatem effati hu-

jus comprobabimus. Ad duas lineas in eadem area plana jacentes, & quo longius producuntur, eo propius ad se mutuo accedentes, quarum ideam in mente habeo, pertinere clare & distincte percipio, ut concurrant aliquando: nusquam tamen Hyperbole, ejusque Asymptotus, quantumlibet productæ, concurrent; etiamsi magis, magisque altera ad alteram producendo accedat. Quod ab Apollonio Pergæo demonstratum est. Verum nolim hic litem movere Cartesio; & pronuntiatum hoc liberaliter admitto. Subjungit ille, clare se, & distincte percipere *existentiam* pertinere ad rem infinitam & summe perfectam. In eo vertitur cardo alterius hujus argumenti, ac propterea diligenter expendendum est. Duplex est rerum genus; earum, quæ pendent a mente, neque extra mentem sunt ullibi, planeque sunt commentitiæ; & earum, quæ reipsa sunt, atque etiam nemine de iis cogitante vere sunt in rerum natura. In Scholis priores illæ barbare dicuntur *dari* tantum *a parte intellectus*; posteriores hæ *dari a parte rei*. Extant utræque, sed diverso modo, earumque *existentia* naturam earum sequitur: nam quæ sunt tantum *a parte intellectus*, existunt tantum *a parte intellectus*; quæ sunt *a parte rei*, existunt *a parte rei*. Itaque rei infinitæ & summe

Apollon. Conic. lib. 2. Prop. 1. & 14.

per-

perfectæ *exiſtentia* ſequitur naturam rei hujus: quæ ſi ſit tantum *a parte intellectus*, non aliam obtinebit *exiſtentiam* quam *a parte intellectus*. Sin vero ſit *a parte rei*, quæ in eam conveniet *exiſtentia*, erit *a parte rei*. Hæc argumentum Carteſii plane perimunt; quod & clarius fiet, ſi in ſimpliciorem iſtam formam illud redigas. Quod ſumme perfectum eſt, neceſſario exiſtit: res illa infinita & ſumme perfecta, cujus ideam in mente habeo, ſumme perfecta eſt: res igitur illa infinita & ſumme perfecta, cujus ideam in mente habeo, neceſſario exiſtit. Propoſitioni adhibetur diſtinctio: Quod ſumme perfectum eſt, neceſſario exiſtit, eo modo, quo eſt. Si reipſa eſt, reipſa neceſſario exiſtit. Si eſt tantum in intellectu, in intellectu tantum neceſſario exiſtit. Oppoſita quoque diſtinctione excipitur aſſumtio: Res illa infinita & ſumme perfecta, cujus ideam in mente habeo, ſumme perfecta eſt, videlicet *a parte intellectus*: nam totum hoc, de quo contenditur, idea ſolum eſt, ex cujus natura probare conatur Carteſius, Deum exiſtere *a parte rei*. Liquet itaque ſenſus concluſionis: Res illa infinita & ſumme perfecta, cujus ideam in mente habeo, neceſſario exiſtit *a parte intellectus*, ſed non *a parte rei*. His ambagibus extricatis, jam ip-

se se prodit nodus difficultatis, qui totus latet in complexione duarum partium Propositionis; quarum prior est, *Quod summe perfectum est*; altera, *necessario existit*. Atqui pars illa prior propositionis propositionem alteram occulte involuit, hanc nempe, *Aliquid est summe perfectum*: & connexio illa, *est*, furtim hic usurpat significationem hanc, *existit a parte rei*; adeo ut is insit sensus in latebris propositionis hujus, *Aliquid existit a parte rei, quod est summe perfectum*. Sumit id itaque Cartesius, quod controversum est; nam cum ait, *Quod summe perfectum est, necessario existit*; tantumdem hoc est, ac si diceret, *Aliquid existit a parte rei, quod est summe perfectum, atque id necessario existit a parte rei*. In quo ponit pro confesso, quod quæritur, ac manifeste petit principium. Hæc, ut eludant Cartesiani, ac probent in magistri sui argumentatione non sumi, ut concessam *existentiam* rei infinitæ & summe perfectæ, in exemplum proponere solent hunc syllogismum: Quidquid clare & distincte cognosco in idea rei alicujus contineri, id rei illi adscribendum est: atqui in idea trianguli clare & distincte cognosco tres angulos contineri: tres igitur anguli adscribendi sunt triangulo. Si quis, inquiunt, ad id respondeat tres angulos adscribendos esse

triangulo, modo adſcribendi ſint triangulo, inepte reſpondeat: nec enim ſumitur hic, ut conceſſum, quod vi ipſius argumenti obtinetur. Idem porro peccare ajunt, qui ſic ſolvunt argumentum iſtud, Quidquid clare & diſtincte cognoſco in idea rei alicujus contineri, id rei illi adſcribendum eſt: atqui in idea rei infinitæ & ſumme perfectæ, clare & diſtincte cognoſco *exiſtentiam* contineri: ergo *exiſtentia* adſcribenda eſt rei infinitę & ſumme perfectæ. Ajunt, inquam, fruſtra, reſponderi *exiſtentiam* adhibendam eſſe rei infinitæ & ſumme perfectæ, modo exiſtat; nec enim ſe ſumere, ut conceſſum, quod obtinent vi argumenti. Verum hic quoque nobis offucias prætendunt; nam inter Syllogiſmi utriuſque aſſumtiones magna intercedit differentia: in priore quippe aſſumtione, quæ talis eſt, *In idea trianguli clare & diſtincte cognoſco tres angulos contineri*, triangulo id tribuitur, ſine quo triangulus eſſe non poteſt, quodque naturam ejus conſtituit; omnino enim pertinet ad naturam trianguli, tres habere angulos. At in altera aſſumtione, quæ talis eſt, *In idea rei infinitæ & ſumme perfectæ clare & diſtincte cognoſco exiſtentiam contineri*, id tribuitur rei infinitæ & ſumme perfectæ, quod cujuſmodi ſit, & an ad ejus naturam perti-

neat, non certo constat; nunc enim id ipsum inter nos quæritur, an ad rei infinitæ & summe perfectæ, cujus ideam in mente habeo, naturam pertineat *existentia*, & cujusmodi *existentia*: atque id, cum in quæstione positum sit, sumitur omnino quæsitum pro concesso. Quamvis ergo dem, me non posse animo informare ideam rei infinitæ & summe perfectæ, nisi existentis; ut neque ideam montis sine idea vallis; non propterea concessero rem infinitam & summe perfectam existere, ut neque hunc montem, vallemve, quorum ideas in mente habeo. Nec ullum latet hic sophisma, ut frustra caussatur Cartesius, qui id ita conatur dissolvere; ex eo quidem, quod idea montis in me non possit esse sine idea vallis, non sequi montem illum, vallemve existere; at ex eo, quod animo informare non possim ideam rei infinitæ & summe perfectæ, nisi existentis, necessario sequi rem infinitam & summe perfectam existere. In quo adhibet ipse Sophisma ad responsionem hanc infringendam: nam ex eo, quod animo informare non possim rem infinitam & summe perfectam, nisi existentem, sequitur existere quidem illam, at in animo tantum meo, non reipsa; & *existentiam*, quam idea illa includit, cogitatione ab ea separari non posse. Quapropter quotiescunque

exoritur in animo meo idea rei infinitæ & ſumme perfectæ, exoriri quoque neceſſe eſt ideam *exiſtentiæ*, alterius ideæ comitem individuam, & cum de una cogitat, cogitare quoque de altera; at cum de re infinita & ſumme perfecta, ejuſque *exiſtentia* cogitat, nihil neceſſe eſt rem infinitam & ſumme perfectam, ejuſque *exiſtentiam* extra cogitationem extare. Sive id libet Scholæ locutionibus explicare: Rem infinitam & ſumme perfectam, cujus ideam in mente habeo, ſive quæ eſt *a parte intellectus*, neceſſario comitatur *exiſtentia a parte intellectus*; minime vero eam comitari neceſſe eſt *exiſtentiam a parte rei*. Urgent rurſum Cartheſiani, & ajunt, Rem infinitam & ſumme perfectam eſſe *ens* ipſum κατ' ἐξοχὴν, *ens* generale, *ens* infinitum; id cum ſit ſimpliciſſimum, ſimpliciſſimam quoque eſſe ejus ideam; quæ cum *exiſtentiam* neceſſario contineat, ſequi *ens* ex ſe, ſuaque natura exiſtere; repugnare quippe *ens* non exiſtere. Pergunt ambiguitatis latebras quærere; *ens* enim illud generale, notio mentis quædam generalis eſt, ex ſingularium *entium* notionibus collecta; ut animal, notio mentis eſt ex ſingulis animalium notionibus conflata; atque *ens* illud generatim ſumtum, ex æquo pertinet ad res, quæ non aliter exiſtunt, quam in mente, & ad

eas, quæ extra mentem reipsa existunt; & quatenus pertinet ad rem infinitam & summe perfectam, quæ in mente mea est, reipsa non existit. Ergo si ad vocem illam *entis* adhibeatur solennis nostra distinctio, ad eam impacta omnis hæc ratiocinatio dissiliet. Talis illa est: Res infinita & summe perfecta est *ens* ejusdem naturæ, ac res ipsa infinita & summe perfecta; *ens* nempe, quod extra mentem meam reipsa non existit; non vero est *ens* reipsa extra mentem meam existens.

Ex idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in me & aliis est, colligi non potest existentia *Dei, ac proinde nec ex illa, quæ in Cartesio est.*

IX. Sed, ut certius idea hæc Cartesiana rei infinitæ & summe perfectæ cognoscatur, suisque momentis æstimetur, ajo me æquo jure cum Cartesio acturum, si ex idea rei hujus, quæ non in me solum, qui exilis sum ingenii, sed & in maximis fere ætatum omnium Philosophis fuit, judicium faciam de idea Cartesii. Atqui neque ego, neque veteres illi Magistri, ideam ullam in nobis deprehendimus, in qua tantum præstantiæ, dignitatis, & perfectionis insit, ut non humanæ opis, sed solius potentiæ Dei opus esse dicenda sit. Si enim infinitatem & summam perfectionem in ea agnovissent Philosophi, qui Dei naturam diligenter, & anxie scrutati sunt; tantamque præstantiam, ut ab humana mente orta esse non posset, unum illum esse, corpore carentem,

nulla præditum figura, infinitum, æternum, summe perfectum esse magno consensu omnes haud dubie collegissent, uti factum a Cartesio est. At contra, vel multiplicem confinxerunt Deum, vel corporeum, vel globosum, vel animalem, vel certis circumscriptum finibus, vel morti obnoxium, nec proinde summe perfectum: vel Deum omnino esse penitus negaverunt. Ad me vero quod attinet, cum ideam Dei, quæ in me est, attente considero, speciem quamdam deprehendo rei maxima præstantia & excellentia præditæ; ac tanta, quantam in nulla alia specie unquam deprehendisse me memini: & quamvis rerum omnium mihi videatur longe perfectissima, agnosco tamen quidquid illud perfectionis est, quod in idea hac percipio, longe infra immensam & infinitam Dei præstantiam & perfectionem esse positum; & quantumcunque vires animi contendam, futurum numquam, ut cogitatione tantam assequi excellentiam & complecti possim: quippe ex contagione rerum corporearum, quas sensibus usurpare soleo, semper allitum iri imperfectum quippiam & finitum ad ideam Dei, quam in me conor exprimere: at quamvis veram Dei notitiam ab idea hac, quæ finita & imperfecta est, habere non possim, habere me tamen a ratio-

ne. Quamobrem longe verius, digniusque de Deo & cogitat & loquitur, qui nihil eorum esse dicit, quæ cogitari possunt, quam qui Deum id esse, quod cogitat, confidenter pronuntiare audet. Cum igitur idea Dei, quæ in me, & aliis est, sit hujusmodi, ejus consimilem esse Cartesii ideam arbitrari possum & debeo; ac propterea nihil omnino opus esse, cur Deus ad eam informandam auctor asciscatur. Quod si solum se sapere, reliquos homines stolidos esse dicat Cartesius, ridebimus: quis enim fanaticus, aut furiosus, pari responsione deliramenta sua non approbet? Certe cum ab eo esset aliquando per literas quæsitum, unde sibi ideam comparasset hujusmodi, quam viri ingenio pollentes, quantalibet cura & attentione adhibita in se non reperirent, respondere ausus est, ideam hanc, perinde ut in se, sic in aliis quoqne inesse; verum ab iis non agnosci. At rursum ab eo quæsitum oportuit, cur viri illi, & ingeniosi, & diligentes, & ab eo admoniti, ideæ hujus tam splendidæ & illustris, in animis suis versantis essent inscii, solus ipse conscius esset. Nam quid ad id respondisset consentaneum rationi, aut simile veri? Quanto credibilius est, vanis ipsum imaginibus delusum censuisse ea se videre, quæ non videret; quam reliquos

omnes ea non videre, quæ obtutibus eorum paterent?

Per vitiosum ratiocinationis circulum existentiam Dei probat Cartesius.

X. Insignem denique & plane jocularem in argumentationis hujus Cartesianæ commissura διαλληλισμόν, sive ut loqui solent in Scholis, petitionem principii, & circulum supra jam a me notatum nunc iterum Lector animadvertat. Decernit ille nullam habere nos posse rei cujuslibet certam scientiam, priusquam Deum noverimus. Hinc efficitur, notitiam omnem, quæ prævertitur in nobis notitiam Dei, esse incertam. Hoc si sit, ideæ omnes, notiones omnes; item propositiones, assumtiones, conclusiones, quibus ad comparandam Dei notitiam usus est Cartesius, incertæ sunt. Vel si totam hanc pompam demonstrationis, etiamsi constet ex omnibus ratiocinationis partibus, ratiocinationem tamen non esse, sed simplicem tantum, ut vocant, visionem & conscientiam, ridicule affirmantibus Cartesianis stolide credamus, conscientia tamen hæc, sive visio, incerta est. Quod si totum illud, quidquid tandem sit, incertum est; incertum quoque est, quodcunque inde colligitur. Colligitur autem *existentia* Dei. Attamen ex hac cognitione Dei, tanquam certissima, & certissimis a se argumentis demonstrata colligit superiora hæc omnia certa esse, & quascun-

que prius habuerat caussas dubitandi; posito hoc principio, penitus esse sublatas. Quamobrem manifesto in se recurrit. Deus existit, inquit, quia vera est idea Dei, quæ in me est: vera est idea Dei, quæ in me est, quia Deus existit. Quo quid fingi potest magis ἀπαλλόγιστον?

Expugnatis argumentis, quibus existentiam Dei demonstrare conatus est Cartesius, ruit, ipso fatente, omnis ejus Philosophia, & fenestra erroribus aperta est.

XI. Cæterum cum ex hac una Dei notitia omnem suam Philosophiam duxerit Cartesius, ideasque omnes suas, cogitationes, argumentationes, quantumvis claræ sint & distinctę, dubias fore & inexploratas fassus sit, nisi sua *existentiæ* Dei probatione nitantur; vitiosam autem eam esse, ac vanam a nobis liquido sit ostensum, solvitur splendidus ille omnis & operosus Cartesianę Philosophiæ contextus. Videat igitur magnum illud veritatis columen, quid ex idea rei infinitę & summe perfectæ in caussæ suæ utilitatem possit depromere; cum & finitam esse ideam hanc, & imperfectam, & obscuram, & confusam, & minimum *realitatis* gradum obtinere, & ad probandam *existentiam* Dei plane inutilem, luculenter sit comprobatum. Videat etiam, satisne prudenter, satisque verecunde a se actum sit, cum jactavit passim & magnifice gloriatus est, certioribus argumentis ostendisse se Deum existere, quam ullum Epicherema Geometricum a Ma-

thematicis ſit demonſtratum; atque una hac via quam aperuit, ad certam tantæ rei cognitionem perveniri; a qua via ſi qui deinceps diſcedere auſint, pro impiis jam inde eſſe habendos.

Caput Quintum.

Expenditur Cartesii sententia de corpore & vacuo.

I. *Exponitur Cartesii sententia de corpore & vacuo;* II. *& refellitur.* III. *In maximos errores Cartesium impegit ignoratio duplicis extensionis; quarum alia, quæ corporum est,* positiva *est; alia, quæ nihili est, est* negativa. IV. *Jocularis error Cartesii de corporum duritie.* V. *Parum candide agit Cartesius, cum mundum esse ait indefinitum.*

Exponitur Cartesii sententia de corpore & vacuo.

I. Aliam nunc attingamus quæstionem, quæ est de corpore & vacuo: & primum quemadmodum eam persequatur Cartesius videamus. Materiæ, sive corporis universe spectati naturam in eo vult esse positam, quod sit extensum in longum, latum, & profundum; quippe id primum in corpore cognosci & esse; in nulla enim alia re ad corpus pertinente naturam ejus sitam dici posse; non in duritie, non in pondere, non in colore, calore, frigore, aliisve hujusmodi: nam quod spectat ad duritiem, cognosci illam ex manuum nostrarum ta-

ctione; quod ſi ergo, cum manus noſtra movetur in aliquam partem, corpora omnia ex illa parte recedant, duritiem illorum perceptum non iri a manu noſtra; nec idcirco tamen corpora hæc corpoream naturam amiſſura, etiamſi nullum nobis exhibeant duritiei ſenſum: item corpora, quæ duritie pollent præ cæteris, licet comminuantur in pulverem, vel etiam liquefiant, haud minus tamen futura corpora: de pondere quoque idem eſſe judicandum; ignem enim, qui levis eſt, eſſe tamen corpus; uti & aërem, etiamſi colore careat; aquam, etiamſi calore; ignem, etiamſi frigore; ſolam eſſe extenſionem, qua detracta, detrahatur corpus; qua addita, corpus augeatur; quantitatem, ſeu extenſionem, a corpore, ſive re extenſa intellectu ſolum, non re diſtingui & differre: imo, ſi quis ea conetur mente disjungere, confuſam tantum rei corporeę, tanquam corpore carentis, ideam hunc habiturum; claram contra & diſtinctam extenſionis, tanquam corporis; quæ propterea perperam *accidens* appelletur: ſimiliter ſpatium ſive locum internum, qui repletur a corpore, corpus ipſum reipſa eſſe, ſed intellectu ſolum diſtingui; extenſionem enim illam in longum, latum & profundum, qua conſtat ſpatium, hanc ipſam eſſe, qua conſtat cor-

pus; id solum interesse, quod in corpore spectetur extensio, ut singularis & individua; in spatio, ut generalis, ita ut mutari possit extensio, quæ spatium implet, corpus nempe ipsum; nec mutetur tamen extensio illa, in qua erat corpus: cum igitur genus & species re non differant ab individuo, sed tantum intellectu, extensionem spatii, non re, sed intellectu differre ab extensione corporis: quæ cum ita sint, clarissime apparere nihil esse posse in rerum natura omni corpore plane vacuum; nam cum natura corporis in extensione posita sit, ubicumque inest extensio, necessario illic inesse corpus; alioqui, si extensio illa non sit corpus, eam fore nihil, atque ita nihil fore extensum; id autem fieri non posse, cum nihili nulla sit extensio, nullæ qualitates, proprietates nullæ: unam hanc esse ex anteceptis a pueritia falsis opinionibus, quod nullam rem impedire credimus, quominus vas aliquod ita vacefieri saltem a Deo possit, ut nullum in eo corpus maneat; nam si vacefiat, latera vasis illico coitura; quippe sublato ex vase omni corpore, sublatum iri extensionem, futurumque nihil inter vasis latera; quæ si non coëant, possitque vas manere cavum, uti erat, cum necessaria sit inter ejus capacitatem, & extensionem illam generalem conjunctio, mansuram quo-

que extenſionem; atque hac manente, manſurum quoque corpus; nihiloque magis percipi poſſe montem ſine valle; quam capacitatem vaſis, laterumque diſtantiam ſine extenſione, & extenſionem hanc ſine corpore; alioquin nihili fore extenſionem, & diſtantiam illam futuram nihil, quæ ſecum manifeſto pugnent; atque hunc errorem cum aliis temere nos a pueritia præſumſiſſe, id a Deo fieri poſſe; quod longe ſecus eſt: hinc ſequi porro, mundum nullos habere amplitudinis ſuæ fines; nam ſi qui eſſent, ultra eos futurum vacuum, quod eſſe omnino non poteſt; nec idcirco tamen cauſſam ſe habere, cur mundum dicat eſſe infinitum, quod de ſolo Deo dicendum ſit; ſed tantum *indefinitum*; ad id enim ſatis eſſe, quod probari vel percipi non poſſit ullis eum limitibus contineri; neque ſe negare tamen, habere eum poſſe limites aliquos, quos percipere nequeat; ſequi etiam, alios mundos eſse non poſse præter hunc, qui jam extat; nec enim ſpatium ullum eſſe vacuum, in quo ſiti eſſe poſſint: item ſequi, mundum hunc numquam eſſe desiturum, nisi eo desinente novum illico mundum condat Deus, ne minima quidem interposita mora, ne vacuum oriatur; nec ullum futurum fuiſſe ſpatium, si nihil unquam Deus creaſſet: ſequi denique, idem prorſus

significari vocabulis, spatii, extensionis, distantiæ, corporis, & materiæ.

& refellitur. II. Adversus ea multa fuse, & non infeliciter disputata sunt a Philosophis. Horum præcipua sunt isthæc; falso censere Cartesium, id primum in corpore & cognosci & esse, quod sit extensum; prius enim esse, habere partes a partibus secretas & divisas, quam esse extensum: confundi præterea ab eo extensionem cum re extensa; quæ si distinguantur, uti par est, & uti factum nonnunquam ab eo est, inventum iri in re extensa aliquid, in quo extensio recipiatur, eique suppositum sit: quinetiam cum corpus omne sit in aliquo loco, seu spatio, si spatium omne corpus est, necesse esse, corpus omne esse in corpore, quod absurdum est; nec inficiari posse Cartesium omne corpus necessario desiderare spatium sive locum, in quo sit, eoque carere haudquaquam posse; quippe qui decreverit mundum alium, præter eum, qui nunc extat, idcirco creari non posse, quod nullum supersit spatium, locus nullus, in quo locari possit: cum autem spatium, sive locus, in quem diversa corpora possint ordine succedere, sit immobile, nec mutetur cum corporibus, spatium sive locum differre a corpore, sive re locata; vel si locus, in quo corpus est, dicatur mutari cum corpore, corpus non

mutare locum, cum movetur, hoc eſt, e loco in locum transfertur; quo quid ineptius fingi poteſt? Ad hæc, quod ait, corpus duritie, mollitudine, calore, frigore, levitate, pondere, aliiſque hujuſmodi carere poſſe, extenſione carere non poſſe, idem valere hoc, ac ſi dicas, ceram figura quadrata, globoſa, tereti, levi, angulata carere poſſe; ut autem hac, illave figura carere poteſt cera, neque tamen omni figura carere poteſt, ita corpus hac, illave qualitate carere poſſe, nec tamen poſſe omni omnino qualitate carere; quemadmodum corpus carere poteſt hac, illave extenſione, pedali puta, vel dodrantali, vel quadrantali; omni omnino extenſione carere non poteſt. Iſtis graviora ſunt hæc, quod auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum doctrina iſta funditus labefactat; nam ſi corpus non eſt, quod caret triplici extenſione, illic corpus Chriſti non eſt, ubi extenſionem illam non obtinet. Id tam apertum, tamque liquidum eſt, ut quidquid contra commenti ſint Carteſiani, vel comminiſcentur poſthac, nauci non eſſe æquorum æſtimatorum judicio definitum ſit. Jam ſi nullus alius mundus præter hunc noſtrum eſſe poteſt, valde utique imminuitur & attondetur potentia Dei, cui non ſolum mundi alterius, ſed vel minimi corporis crean-

di facultas eripitur. Hoc si efficere non potest Deus, nec efficere potest, ut ullum corpus ab alio corpore penetretur; quod & aperte negavit Cartesius. Id autem plerisque sacræ Fidei decretis repugnat. Imo, dicendum quoque Cartesio est, ne orbem quidem hunc ex nihilo Deum creasse; nec eum destruere, & in nihilum solvere posse; hoc enim si fuisset, foretve, spatium in quo est, vacuum fuisse ante, & post futurum: quod repugnare Cartesius autumat. Quæ si admittuntur, admittendum quoque est, materiam esse æqualem Deo, nec ab eo pendere: quam impietatem ab Anaxagora, Pythagoreis, Platonicis, & Stoicis ortam hauserunt prisci Hæretici, Marcionistæ, Valentiniani, & Manichæi. Et mirabile sane est, adeo in angustum cogi potentiam Dei ab eo, qui efficere hunc posse decrevit, ut bis bina non sint quatuor, & res eadem simul sit & non sit.

In maximos errores Cartesium impegit ignoratio duplicis extensionis; quarum alia, quæ

III. Abnormia hæc vitia doctrinæ istius fere jam deprehensa sunt. Nunc id novi addam, tot monstra peperisse, non falsam modo & absurdam, sed plane puerilem Cartesii hallucinationem, quum colligit illic necessario inesse corpus, ubicunque est longitudo, latitudo, & altitudo, ex eo quod vacuum, sive nihilum, esse non possit

longum, latum, & profundum, nec ulla esse possit, nihili extensio; manifestam enim repugnantiam hoc continere; quippe nihili nullas esse proprietates, nullas qualitates. En vero insuperabilis ille obex, cui Deum ipsum cedere necesse sit. Advertisset vero Cartesius duplicis esse generis qualitates, sive proprietates, *positivas* alias, alias *negativas*; nihili proprietates *positivas* nullas esse, *negativas* multas. Annon enim nobis dicere licet, nihilum immutabile esse, immobile esse, infectum, incorruptum, æternum esse? nihilum nihilo simile esse? nihilum differre a rebus creatis? nihilum esse contrarium enti? ex nihilo orbem a Deo esse creatum? cæteraque, quæ elegantissimo Poëmatio tribuit Nihilo Passeratius, vir amœnissimi ingenii? Atqui hęc immutabilitas, hæc immobilitas, cæteraque, quæ nihilo per hujusmodi locutiones tribuuntur, meræ sunt negationes, nempe mutabilitatis, mobilitatis, generationis, corruptionis, finis, discrepantiæ a nihilo, similitudinis cum rebus creatis, convenientiæ cum *ente*, *existentia* rei ullius ante mundi creationem. Similiter cum fingimus in nihilum a Deo redigi vinum, quod continetur vase aliquo, nullo alio admisso corpore in vini locum, dicendum est vacuum manere spatium, quod a vino

corporum est, positiva *est*; *alia quæ nihili est*, *est* negativa.

occupabatur, ejusdemque id fore amplitudinis & extensionis, ac prius erat vinum, meritoque vacuo huic spatio extensionem tribuemus, at *negativam*; nam cum dicam spatium illud inane, quod intra vas est, esse pedis unius quadrati, perinde erit, ut si dicerem in spatio illo pedali nullum esse corpus; & pedalis hæc extensio vacui, sive nihili, erit negatio corporis in spatio pedali. Huc non impegit Plato, Philosophus Cartesii valde dissimilis; non enim inane dixit esse, sed quasi esse. Videtis quam exigui pulveris jactu, maximi motus animorum quiescant. Dignumne vero erat Philosopho, tantas res, quantas ex hoc capite fluere ostendimus, voculæ unius ambiguitate decidere?

Jocularis error Cartesii de corporum duritie.

IV. Quam frivola est autem argumentatio illa Cartesii, qua probare conatus est naturam corporis non esse in duritie positam? Cum manus nostræ, inquit, moventur in aliquam partem, si ab ea parte corpora omnia eadem celeritate recederent, qua manus nostræ moventur, duritiem nullam sentiremus; nec idcirco tamen corpora ita recedentia corporum naturam amitterent. Quo argumento probare quoque possim, mala Tantalo impendentia, suavia non fuisse, quod cum recederent, simul atque ea hic ore captaret, suavitatem eorum degustare non posset,

Brevius dixiſſet, ſi manus in ſinu contineamus, neutiquam ſenſuras duritiem corporum, ac propterea corporis naturam ex duritie non pendere. Bifariam ſpectatur durities, vel quatenus opponitur mollitudini, vel quatenus ſignificatur ea, quæ a veteribus dicta eſt ἀντιτυπία. Ea autem vis eſt a natura corporibus inſita, qua nullum aliud corpus admittunt intra ſe, ſuamque molem, ac ſpatium tuentur; adeo ut ubi corpus eſt aliquod, illic aliud corpus eſse naturaliter non poſſit. Id autem nihil aliud eſt, quam quod in ſcholis appellatur *Impenetrabilitas*. Audiverat Carteſius priſcos quoſdam Philoſophos naturam corporis poſuiſse in hac ἀντιτυπία, quam ſententiam obtriturum ſe confiſus eſt egregio illo, quod attulimus, argumento; in quo primum id peccat, quod geminam hanc, quam dixi, duritiem non diſtinguit; deinde, quod ex manuum noſtrarum contactu æſtimandam eam cenſet. Ad utramlibet autem duritiem referatur contactus ille, falſiſſimum id eſse liquet: nam tegmen ferreum equo & equiti fugienti impoſitum, durum eſſe non deſinit, etiamsi eum curſu attingere, & manu contingere fruſtra contendam. At ſive in mundo ſint hominum manus, ſive non sint, corpora omnia, etiamſi mollia, aqua, aër, ignis, ſuam duritiem sive ἀντιτυπίαν ſemper re-

tinent; & aurum, sive solidum, sive fusum, æque tamen impenetrabile est. Præclare itaque veteres illi, qui in ἀντιτυπίᾳ constituebant naturam corporis, corpus ita definiebant, ὄγκος ἀντίτυπος ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. *Moles renitens, quantum in se est*. Nempe duritiem, sive ἀντιτυπίαν internam, ac naturaliter corporibus insitam, ex natura suapte, non ex aliarum rerum comparatione æstimari volebant.

Plutarch. de Placit. Philos. lib. I. c. 12.

Quod nec diffitetur Cartesius, cum Henrico Moro corpus esse definienti rem sensilem, respondit hac finitione proprietatem aliquam corporis explicari; non naturam integram, quę extare potest, etiamsi nulli sint homines, nec ab humanis sensibus pendet.

Cartesius Epist. to. I. Epist. 67.

Parum candide agit Cartesius, cum mundum esse ait indefinitum.

V. Mundum autem cum indefinitum esse dixit, latebram sibi paravit in dictionis hujus obscuritate, ad quam confugeret, cum urgeretur a Theologis, quos in se concitatum iri præsentiebat. Id vero esse vult indefinitum, quod finitum, necne sit, ignoratur; unde efficitur vocabulo hoc significasse Cartesium, cujusmodi res sit, si ad nostram notitiam referatur; non cujusmodi suapte natura sit. Quod si indefinitum illud est, quod ignoratur, sitne finitum, an infinitum; ignoratur utique, an mundus finitus sit, an infinitus; ac propterea ignoratur quoque, pluribus mundis locus supersit, necne. Temere itaque

affirmavit Cartesius, quod ignorabat, cum plures mundos eſse non poſse dixit. Porro nihil indefinitum eſt ſuapte natura: quidquid enim eſt, vel finitum eſt, vel infinitum: si finitum, corruere omnem ſuam doctrinam de corpore & vacuo, cęteriſque rebus naturalibus fatetur Cartesius; si infinitum, fruſtra effugium quęrit in indefinito, & convictus tenetur errorum omnium, quos ex perversis illis principiis oriri oſtendimus. Quid quod & ex iis manifeſte ſequitur mundum eſse infinitum? nam quid aliud eſt infinitum, quam quod fine caret, nec ullis clauditur limitibus? Optime & vere Thomas Aquinas, *in rebus materialibus aliquid dicitur infinitum, per privationem formalis terminationis*. At mundum nullos amplitudinis ſuę fines habere palam aſseverat Cartesius; & si negaret, ſecum ipſe pugnaret; quippe si corporum & materię fines sint aliqui, ultra fines illos nulla materia eſt, nullum corpus; proptereaque ſpatium illic vacuum eſt & merum nihil, & plures in eo mundi locari poſsunt; quę fieri non poſse contendit.

Thom. Summ. par. 1. qu. 86. art. 2. ad 1.

CAPUT SEXTUM.

Expenditur Cartesii sententia de ortu mundi hujus aspectabilis.

I. *Exponitur Cartesii sententia de ortu trium elementorum, ex quibus mundum hunc aspectabilem conflatum esse docuit:* II. *& refellitur.*

Exponitur Cartesii sententia de ortu trium elementorum, ex quibus mundum hunc aspectabilem conflatum esse docuit:

I. PROSTRATIS his commentis, reliquarum Physices Cartesianæ partium, quæ his incumbunt, ruinam sequi necesse est; ac egregium præsertim hoc inventum, quo mundi hujus aspectabilis ortum descripsit, ex materia videlicet, ab initio partibus minutis & æqualibus conflata, quarum unaquæque circa centrum suum sigillatim, plures vero conjunctim circa communia quædam centra in morem vorticum volverentur. Ex harum particularum ita commotarum conflictu & attritu decisa fuisse vult ramenta quædam; atque has particulas castigatis angulis omnibus, omnique extantia decussa, tornata fuisse in globulos; abrasa vero præsegmina cum agitarentur celerrime, & ad explenda globulorum intervalla assidue comminuerentur, summam adepta

adepta eſſe tenuitatem, ac continuato ſubinde motu tenujora magis, magiſque eſſe facta, neque ullum eſſe molituræ hujus, ac trituræ modum; nec globulos quidem ipſos in perpetua hac agitatione adverſus mutuos incurſus molem ſuam, integritatemque tueri, ſed comminui in dies; cæterum cum non eadem eſſet ramentorum omnium ſive micarum (uti atomi Epicureæ appellantur a Seneca) ex globulis cadentium ſubtilitas, craſſiora ſimul connexa & implicata varias moles concinnaſſe; tribus porro his elementis omnem aſpectabilis hujus mundi ortum contineri; ex decuſſis enim particulis, quas materiam ſubtilem, ſive primum elementum appellat, Solem, ac ſtellas extitiſſe; cœlum ex globulis, quos ſecundum vocat elementum; ex craſſiorum primi elementi partium complexione, quo tertium conſtat elementum, terram, Planetas, & Cometas prodiiſſe. Hæc, inquam, miracula, non diſſerentis Philoſophi, ſed ſomniantis; non docentis, ſed optantis, unice incumbunt Carteſiano decreto de plenitudine rerum, quæ nullam admittat vacuitatem. Nam ſi ſpatium ullum poſset eſſe vacuum, nihil attineret confingere immenſam illam primi elementi tenuitatem ad explenda intervalla globulorum, perpetuamque illam trituram,

nullis unquam, neque tenuitatis, neque temporis finibus terminandam. Atque hanc se habuisse caussam istorum comminiscendi fatetur Cartesius, quod vacuum esse quidquam repugnet.

& refellitur. II. Verum cum vanum esse demonstraverim argumentum, quo impulsus asseveravit Cartesius nihil esse posse vacuum, frivolam quoque esse, consectarium est, & absonam, quam inde commentus est, rerum progenerationem. Sed & aliis insuper, ac gravissimis laborat incommodis imaginarius ille trium elementorum ortus. Taceo vulgatum illud, cui numquam satis solide occursum est a Cartesianis; quod ex perpetua corpusculorum concursione, & ramentorum decussu, augeri in dies necesse sit primum elementum, minui vero, tandemque deleri secundum. Quibus par quippiam in suprema rerum conflagratione eventurum docebant Stoici; futurum videlicet, ut Sol Lunam, cæteraque astra, sibi similia efficiat, in seque convertat. Nam quod respondet Cartesius, ex primo elemento gigni tertium, atque ita auctum primi elementi coërceri, minime id quidem secundi interitum sistit: nisi rursum ex primo & tertio renasci dicat secundum; quod nec dixisse tamen usquam Cartesium reperio; & si dicere audeat ullus Cartesianorum, risum tol-

lent coronæ Philoſophorum ; perinde enim id erit, ut ſi ex ſcobe dicat ſcobinam fieri. Deinde cum negaverit Carteſius coagmentationem ramentorum primi elementi, unde oritur tertium, vel ullum denique corpus, aſſequi poſſe ſoliditatem globulorum ſecundi elementi, manifeſtum eſt tertium elementum in ſecundi naturam non poſſe traduci. Quod longe minus dici poteſt primo elemento: cum ex continua tritura tam ſubtile, tamque fluidum evaſerit, & in dies evadere pergat, ut longe deſciſcat a ſoliditate ſecundi; etſi quid in eo firmum, ſolidumque ſit, ſtatim tranſeat in tertium. Taceo & mirificam illam ſubtilitatem primi elementi, quod ad ſingulos corporum motus friari neceſse eſt in partes infinitas, ut ad omnes corporum anfractus, anguſtias, & flexus celeriter fragmenta ſua accommodet: quod eſt hujuſmodi, ut a mente noſtra percipi non poſſe fateatur Carteſius, ſed pro certo tamen haberi jubeat, ut pote ex ſuis principiis aperte deductum: cum potius principia hæc retractare debuiſset & revocare in dubium, ut pote ex quibus id ſequeretur, quod animo comprehendi non poſſet: preſertim cum cavendum ſepe ſanxiſset, ne iis præberetur aſsenſus, quorum clara & diſtincta non haberetur perceptio. Taceo hæc, inquam: in

Cart. Princip. part. 3. §. 123. par. 4. §. 8.

hoc conquiescam argumento, quod solerter excogitavit acutissimus Anglus, Henricus Morus, quem malleum Cartesianorum merito appelles: ad id enim, velut ad fatalem quemdam scopulum, allisa hæc trium elementorum compages, totiusque aspectabilis orbis coagmentatio, disturbatur prorsus & concidit. Ponamus, inquit, particulas illas minutas & æquales, quibus primo constitisse universitatem rerum finxit Cartesius, fuisse quadrantalia sive cubos, qui & ad figuram globosam accedunt, & omnem vacuitatem possunt explere; si ex eorum agitatione, decisis undique extantibus angulis fiant globi, fragmentorum illorum omnium copia eam habebit ad globulos omnes rationem, quam decem ad undecim; cum cubus ad globum inscriptum eam habeat rationem quam unum, & viginti ad undecim. Jam si temporis progressu & motus continuatione major segminum copia in dies ex globulis delibetur, brevi ita augebitur, ut jam omnem globulorum molem æquet. His positis, si media pars ramentorum, sive materiæ subtilis explendis globulorum, sive secundi elementi intervallis delegetur, altera pars supererit, unde Solis globus confletur. Ergo cum globuli, sive secundum elementum, & ex iis decussa ramenta omnem vorticis hujus

Henr. Mor. Enchir. Metaphys. cap. 16.

Solaris, in quo ſumus, univerſitatem ex æquo expleant, Sol vero dimidium habeat ramentorum illorum; quartam partem vorticis hujus obtinebit Sol, eamque ad illum habebit rationem, quam unum ad quatuor; ac propterea Solis diametros major erit reliqua parte diametri vorticis. Hoc ſi sit, Terra, cæterique adeo Planetæ, Solis globo erunt immerſi. Hæc tam firmis nituntur rationibus, ut omnem exceptionis anſam præcidant, & commentitiam hanc trium elementorum, ac univerſi orbis conſtructionem, quam non immerito *Fabulam mundi ſui* appellat alicubi Carteſius, funditus peſſumdent. Scio equidem excogitari poſse corpora alterius figuræ, quæ propius accedat ad globoſam quam quadrantalem, & omnem vacuitatem poſſit explere, puta Priſma ſexangulum, cujus altitudo ſit æqualis diagonali lineæ baſis ſexangulæ; ac minus propterea ex iis detritum iri ramentorum, ut in globos rotundentur. Vel ita tamen ea prodibit inde materiæ ſubtilis copia, ut Solem ex ea naſci neceſse ſit, cujus dimidia Diametros, ſive radius ſuperet Solis & Terræ diſtantiam.

Cart.Epiſt. to.2. Epiſt. 103.

CAPUT SEPTIMUM.

Expenditur Cartesii sententia de caussa gravitatis corporum terrestrium.

I. *Exponitur Cartesii sententia de caussa gravitatis corporum terrestrium:* II. *&* *refellitur.*

Exponitur Cartesii sententia de caussa gravitatis corporum terrestrium:

I. NIHILO felicior fuit Cartesius in assignanda caussa gravitatis corporum terrestrium, quam confert in motum globulorum secundi elementi; qui cum a vortice, in quo sunt, circumagantur in orbem, motu hoc tendere illos necesse esse, ait, ad extimum vorticis ambitum secundum lineas rectas; atque idcirco si quæ terrestria corpora occurrant, cum tanta in iis non insit ad fugiendum centrum & extima petenda propensio, de loco suo decedunt, urgentibus globulis, & ab his ad alta contendentibus retruduntur ad inferiora; atque eo magis, quo plus habent materię terrestris, minusque cœlestis. Id ut commodius explicet, utitur exemplo ingentis alicujus vasis aqua pleni; quæ aqua, si in orbem vertatur, & minutæ aliquę inijciantur ligni particu-

læ, confluent illæ ſtatim ad centrum, & ſuſpenſæ in medio aquæ vortice natabunt, uti medium vorticis ſui innat terra.

& refellitur.

II. Hæc quantumvis belle & ad ſpeciem veritatis compoſita, fidem tamen non obtinebunt a cordatis Philoſophis, ſi obſervaverint aquam hanc in vaſe circumactam, ferri circa axem motus hujus, & injectas in eam particulas ad axem illum tendere, & quidem unamquamque particulam ad id axis punctum, in quo ſecatur axis ab area plana vertiginis particulæ hujus: non vero tendere ad centrum vaſis. Nam ſi aqua impleatur vas aliquod in cylindri formam excavatum, & aqua in orbem agatur, tum in eam inijciantur particulæ aliquæ ligneæ & lapideæ; conſpicientur illico particulę ligneæ ad ſupremam axis partim confluere, lapideæ ad infimam; neutræ vero ferri ad centrum cylindri. Nempe ſingulæ petent centrum areæ planæ, in qua moventur; ac proinde cum in ſuprema parte aquæ ligna, in inferiore lapides circumagantur, centra utriuſque vertiginis in variis erunt axis partibus, in iis nempe punctis, in quibus areæ vertiginis utriuſque axem ſecabunt. Hinc ſequitur, corpora terreſtria a globulis materiæ cæleſtis depreſſum iri, non verſus terræ centrum, ſed verſus centra vertiginum ſuarum; nem-

pe unumquodque versus centrum vertiginis globulorum, a quibus deprimitur; hoc est, versus punctum illud axis terræ, in quo secatur axis ab area vertiginis hujus: unde fiet, ut ea sola corpora terrestria, quæ sunt sub Æquinoctiali, cadant in terram ad perpendiculum, sive ad rectos angulos; reliqua vero ferantur quidem ad perpendiculum versus axem terræ, at oblique versus terræ superficiem; & obliquius, quo obliquior erit illis sphæra; & sub Polis denique corpora in terram omnino non cadant. Quæ cum falsa esse, experientia testis nos, quibus Sphera obliqua est, doceat, & corpora omnia terrestria, in quacunque Sphæræ positura sita sint, ferantur in terram ad perpendiculum, ac centrum propterea terræ manifesto petant, caussam gravitatis terræ, quam attulit Cartesius, plane falsam esse dicendum est. Inde adeo Anaximander, & Leucippus Eleates, qui ex hujusmodi vertigine concretam esse terram crediderunt, non globosam illam, sed τυμπανοειδῆ, sive cylindraceam esse dixerunt: terramque ipsam veteres Cylindri figura adumbrarunt, ut a Porphyrio traditum extat. Plura persequerer; sed facile intelligitur, quam promtus ei in minutis & consectariis fuerit lapsus, qui in præcipuis tam sæpe corruit.

Porphyr. apud Euseb. Præp. lib. 3. *c.* 7.

CAPUT OCTAVUM.

Expenditur generatim Cartesiana Philosophia.

I. *Laus Cartesianæ Philosophiæ.* II. *Cur tantum ætati huic placuit.* III. *Notantur Cartesianæ Philosophiæ labes.* 1. *Inconstans est.* 2. *Figmentis nititur.* 3. *Effectibus caussas non necessarias, caussis effectus non necessarios assignat.* 4. *Officit Fidei.* 5. *Vitiosa utitur ratione philosophandi.* IV. *Cartesii virtutes.* V. *Censorium judicium de Cartesii scriptionibus.* VI. *Cartesii vitia.* VII. *Insigne hoc Cartesii vitium, quod novitatis nimium fuit studiosus; ac propterea simulate affectavit inscitiam, quam ejus asseclæ vere retinuerunt:* VIII. *etsi nihil fere attulit novi.* IX. *Laus Aristotelis.* X. *Vulgares sunt Cartesianæ Moralis regulæ.* *Epilogus.*

I. NUNC ergo novitiæ hujus Philosophiæ naturam circumspiciamus, atque indolem. Fronte quidem ipsa eximiam de se spem facit: præclaros habet ad veritatem aditus; radices errorum, anteceptas videlicet opiniones evellit; & velut in purgato ad ædificandum solo, in confessis *Laus Cartesianæ Philosophiæ.*

& omnium assensu comprobatis principiis fundamenta locat. Principia hæc pauca, clara, simplicia. Depromtus dehinc ex iis speciosus ille doctrinæ contextus. Pressa & compacta rerum inter se aptarum & cohærentium commissura. Ad naturæ leges, ad experientiæ magistræ testificationem, ad normam machinalis scientiæ, si factionis hujus patronis credimus, exacta accurate omnia. Magna ubique similitudo veri. Nihil intricatum, nihil obscurum, nihil superfluum. Dilucida passim, & plane philosopha brevitas.

Cur tantum ætati huic placuit.

II. Quamobrem minime miror disciplinam hanc tantis plausibus, tanta approbatione vulgo fuisse exceptam; ab iis præsertim, qui olim in Scholis, dum pueri essent, Peripateticis velitationibus utcunque exercitati, at reliquæ omnis priscæ Philosophiæ, veterumque sectarum plane inscii, delectati sunt hac novitate doctrinæ; non senticosæ, non hispidæ, non perplexæ: & quam Aristotelica parum sibi perspecta probabiliorem & similiorem veri judicabant, cæteris quoque disciplinis, quas Aristotelica etiam putabant esse inferiores, anteponere non dubitarunt. Postquam enim Arabes, florentibus olim rebus suis, cum extincta per orbem prope jacerent bonarum literarum studia, aliquos Aristotelis codices nacti, in suam

converterunt linguam, & ut omnis Philosophiæ ignari adhuc erant, traditam his libris doctrinam avide arripuerunt, & per totum porro Occidentem disseminarunt; ita primum nostris hominibus placita est Peripatetica hæc doctrina, ut non alia deinceps imbui se passi sint ad hanc ætatem. Sed lapsu demum temporis, uti fit, sectæ hujus tricas pertæsi, ad eamque quasi nauseantes, quæ primæ in hoc fastidio objectæ sunt ipsis offæ Cartesii, tam jucunde ipsis sapere visæ sunt, ut iis sese ingurgitaverint largiter, omnemque aliam ingenii pastionem respuerint. Hos alii, nihil nisi alienis oculis spectare soliti, pecudum ritu secuti sunt. Quidam acutiores, at parum candidi, partium studio ducti, Cartesianos se professi sunt; non quod doctrinam hanc probarent, sed quod eam probare videri, conducibile sibi putarent. At sagacioribus viris, & longo Philosophiæ usu subactis, & animum ab assensionum temeritate cohibentibus, non minores sectæ hujus, quam cæterarum, ac fortasse majores etiam labes deprehensæ sunt, totaque vacillare, ac infirmis niti radicibus visa est.

III. 1. Agnovistis enim neutiquam obsecutum esse Cartesium positis a se philosophandi legibus, & a tradito in Philosophiæ exorsu dubitandi præcepto statim disces- *Notantur Cartesianæ Philosophiæ labes.* 1. *In-*

H vi

constans est. fisse, plurimaque admisisse, non dubitatione solum, sed repudiatione etiam digna. Quasi cunctatione hac præmuniret confidentiam suam; ac discipulos suos de cæterorum Philosophorum opinionibus dubitare, soli sibi sine dubitatione assentiri vellet. Ex hac porro principiorum inconstantia magnam doctrinę totius mutabilitatem consequi necesse fuit. Quædam enim probabilia juxta positam ab eo dubitandi legem rejecta videas: quædam valde incerta, quasi pro imperio dictata, & sancita. Plurima hujusmodi audistis ex me, & jam ab aliis notata sunt. Atque hoc sane primum doctrinæ hujus vitium est.

Figmentis nititur. 2. Alterum hoc, quod ex male perspecta mentis humanæ natura, figmentis ejus solidi aliquid subesse censuit, iisque tanquam certissimo instrumento usus est ad solvendas difficillimas Philosophiæ quæstiones; ut si quis ex motu nubium cursus cœli, astrorumque metari velit. Hinc factum, ut aberraret, cum in multis aliis, tum maxime in inquisitione Criterii (qua norma, qui caret, frustra is aspirat ad cognitionem veritatis) & in demonstranda *existentia* Dei, unde opinionibus suis plerisque fidem facere conatus est. Atque universam hanc Philosophiam labes hæc pervagatur; ut si fanaticam dicas, non valde alieno eam nomine signes.

3. Minime vero probare possum, quod caussas naturales investigans, in iis acquiescit, unde res oriri potuisse fingit; cum has solum admittere debuerit, unde res necessario ortæ sunt. Nam si vel aliam caussam habere potest hic effectus, vel alium effectum habere potest caussa isthæc, hunc ex illa arcessere, divinare est. Nihil quippe in natura fit fortuito: sed quotiescunque concurrunt causæ omnes ad efficiendum aliquid necessariæ, non potest id non effici. Quicunque igitur effectus ex caussis aliquibus oriri potest, ex iis necessario oritur; & ex quibus potest non oriri, ex iis necessarium est non oriri. Geminas vero rei ejusdem, aut incertas causas proponere, id omnino est micare in tenebris. Præclare Sextus Empiricus: si ex eo solum, inquit, quod verum est, oriretur verum, veritate effectuum cognita causarum quoque unde oriuntur constans eset veritas: at cum ex falso, perinde ut ex vero, oriatur verum, etiamsi veri sint effectus, necesse non est veras esse causas, unde arcessuntur. Hoc est, cum unius effectus plures proponuntur, vel proponi possunt caussæ, plures falsas esse necesse est, cum unica tantum vera sit. Hinc æstimare licet totum illud textum Physicæ Cartesianæ: etiamsi enim concederemus ex iis, quæ posuit, principiis res

Effectibus caussas non necessarias, caussis effectus non necessarios assignat.

Sext. Empir. adv. Mathem. lib. 7.

omnes corporeas, mundumque universum nasci potuisse, quod falsum tamen esse satis probavimus, non inde sequeretur mundum ex his principiis natum esse. Imo vero, ex caussis plane diversis nasci potuisse non diffitetur Cartesius: nam ex Chao ipso eumdem rerum ordinem per leges naturæ deduci posse ait, atque eum, qui nunc est; idque olim se suscepisse explicandum. Quam ineptus vero ille sit & ridiculus, qui sedens ad Lutetiæ portam, profiteatur se dicturum, unde viatores omnes illuc adventantes sint profecti, & hunc Lugduno, illum Divione dicat esse profectum; quia hic Lugduno, ille Divione proficisci potuit? Ut autem ex aliis caussis mundus hic noster nasci potuit, ita ex iisdem caussis, quas finxit Cartesius, nasci potuit mundus alter ab hoc nostro plane diversus. Quid veri autem, quid commodi, percipi potest ex hujusmodi commento, in quo incertæ sunt causæ, & incerti effectus? At, inquiunt, si minus id certum & utile, at laudabile profecto est, & ab Aristotele, & Epicuro, & aliis probatum, & factitatum: præsertim si ad pauca principia & valde simplicia tanta effectuum varietas reducatur, quod a Cartesio præstitum est. Magnum profecto id videtur, & vulgo placuisse minime miror: verum si attentius spectemus

principia Cartesii, quam specie simplicia, tam multiplicia effectu comperiemus. Nam continua illa tritura partium, quæ quantumvis comminutæ magis magisque tenuari, ac propterea novas semper figuras induere possunt, ingens illa primi elementi subtilitas & mobilitas, variæ illæ tertii elementi coagmentationes & moles, tum & corpusculorum terrestrium varietas, feracissima seges est ad quidvis comminiscendum: ut Cartesio tam facile fuerit imaginarium quemcunque mundum inde procudere, quam huncce nostrum. Id autem Aristoteli, aut Epicuro nequaquam possis obiicere: nam cum hic certas figuras & immutabiles, certumque figurarum numerum individuis suis corpusculis adscripserit; ille vero ad certas formas & definitas retulerit rerum omnium ortum, atque statum, certi inde effectus & definiti jure elici potuerunt. Quæsiveris a Cartesio, quî factum sit, ut Saturni orbem Annulus ingens orbiculato circumjecto, nusquam cohærente, amplectatur, caussas illico ex immenso suo caussarum penu tam inusitati effectus depromet. At caussæ illæ erunt hujusmodi, ut ex iis Annulos ita circa reliquos Planetas, ipsamque terram, pari modo, parique jure architectari possis. Scitum vero est Philosophorum, quæ nimia probant, nihil pro-

bare. Atqui si ea posuisset principia; ex quibus Saturnum Annulo circumdatum esse collegisset, antequam id pro singulari sua solertia deprehendisset Hugenius, ea demum magnam veri similitudinem præ se ferrent. Tantum autem abest, ut ex principiis suis hunc Annulum cognoverit, ut eum duos esse Planetas cum vulgo crediderit; caussasque attulisse se verissimas arbitratus sit, cur imaginarii hi Planetæ circa Saturnum tardissime moverentur. O egregium Philosophum, qui ex iisdem principiis veri, atque falsi caussas depromit; qui ad omnia abutitur figmentorum suorum licentia, & infinita materiæ mutabilitate, & concretione, ex eaque efficit quodcunque in solum venit; nec tam in configendis, & contexendis rerum caussis quid verum, quam quid caussæ suæ sit commodum spectat. Et quod miremur, postquam res Cartesio belle visæ sunt procedere, qui origines illas primo commentitias, sicuti erant, haberi jusserat, progressu rerum factus audacior, eas jam pro veris haberi, nec minus iis fidei, quam Geometrarum Epicherematis tribui vult, & nullum alium earum explicandi modum posse reperiri.

Officit Fidei. 4. At capitale hoc est, quod a plerisque Christianæ Religionis decretis aliena est hæc Philosophia, etsi magnum

præ se fert studium pietatis. Propositis enim a Deo ad credendum dogmatis mentem, uti debuit, decrevit esse submittendam. Verum vir ille modestus, atque pius sanctam hanc legem nefariis adstrinxit conditionibus, & opinionum suarum veritatem, cum veritate dogmatum Fidei ausus est componere, & utraque asseveravit necessario inter se convenire, tamque certa esse atque perspicua, quæ in Philosophia a se disputata sunt, ut Theologiæ contraria esse non possint, nisi Theologia rationis lumini repugnet; cumque veritas veritati non possit esse adversaria, impium fore, quisquis vereatur, ne Philosophiæ suæ dogmata a dogmatis Fidei dissentiant; immanem scilicet impietatem, puram & sanctam Cartesii Doctrinam vel levi suspicione violasse. Quasi par sit opinionum ipsius, & decretorum Fidei veritas; tamque hæc ad illa liceat exigere, quam illas ex his spectare: quasi & par sit pietas assentiri utrisque, par impietas dissentire. In quo tam perverse ratiocinatur, tam inepte se amat, tam arroganter de rationis suæ figmentis, tam demisse contra de Fidei decretis sentit, ut idcirco, quod opiniones suas certas esse putet, inde sine dubio colligat Fidei non repugnare; cum contra idcirco, quod Fidei repugnent, falsas esse colligere de-

buerit. Ergo cum pleraque rationi adversari docuisset, secumque pugnare, quæ tamen definiat Fides esse verissima; atque his commentis imminutam videret a se Dei potentiam, satis tamen divinæ majestatis integritati consuluisse se ratus est, si diceret Deum ea etiam facere posse, quæ fieri non posse, secumque ipsa pugnare ratio judicasset; quippe non ex natura sua, sed ex Dei voluntate pugnare. Quanto satius fuisset dicere, cum Fides doceat, mundum esse a Deo ex nihilo conditum, verum esse ex nihilo aliquid fieri posse, neque id secum pugnare? Ita rationem, uti decebat, exegisset ad regulam Fidei; non Fidem rationis suæ immoderatione læsisset: ita Dei potentiam, ad ea non pertinentem, quæ natura sua pugnant, falsæ suæ rationi nimium obsecutus æquo strictius non accidisset, & coarctasset; iis conclusis in numerum rerum natura sua repugnantium, quæ nullo modo repugnant: neque rursum, quasi rationis pravitatem alia pravitate emendaturus, eamdem Dei potentiam, præter legitimæ, rectæque rationis metas produxisset. Deum enim ea etiam putat posse efficere, quæ rationi adversantur: velut ut bis bina non sint quatuor, & ut tres anguli unius trianguli non sint æquales duobus rectis. Vere enim pieque dici

poteſt myſteria Fidei ſuperare captum humanæ mentis; non item, ratione repugnare. Etsi hoc ipſum dicere visi ſunt Patres nonnulli, Ambrosius puta, & Auguſtinus: qui si recte intelligantur, hoc tantum ſensiſse eos videas, Deum res aliquas facere poſse præter ordinem, vimque naturæ, quæ mens humana non capiat, & miretur. Quo ſenſu Scriptores ſacri dixerunt, *Non eſſe impoſſibile apud Deum omne verbum*; res nempe eas, quæ natura non patitur, neque fert humana potentia, juxta iſtud: *Quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia ſunt apud Deum.* Minime autem pertinet potentia iſta Dei ad eas res, quæ ſecum ipſæ, & cum ratione pugnant. *Nihil unquam*, inquit Cartesius, *a Deo fieri non poſſe judicavi, niſi propter hoc, quod illud a me diſtincte percipi repugnabat.* En certam & inconcuſſam normam veritatis & Fidei, mentem Cartesii. Nec jam quæro, quam belle iſta conſentiant cum ejuſdem ſententia de mutabilitate veritatis axiomatum & eſsentiarum, quam ex Dei arbitrio pendere vult. Nam si Deus efficere poteſt, ut totum non sit majus ſua parte, vel ut bis bina non sint quatuor, hæc utique diſtincte percipit Cartesius; vel si iſta diſtincte non percipit, a Deo neutiquam fieri poſſunt. At longe aliter Lateranensis Synodus: *Cum*

Luc. 1. 17.

Luc. 18. 27.

Cart. Medit. 6.

Synod. Lat. ſeſſ. 8.

verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritati illuminatæ Fidei contrariam, omnino falsam definimus. Ex hoc principio, Verum vero adversari non posse, merito colligit Synodus, falsum esse quidquid ratio Fidei contrarium proferat: contra vero Cartesius colligit ex eodem principio, Fidei contrarium esse non posse, quod ratio sua probavit, ut pote quod verum sit. At res ipsa Cartesium coarguit: nam rationi suæ morigeratus credidit tam verum esse ex nihilo nihil fieri posse, quam verum est totum esse majus sua parte: quod cum Fidei repugnet, falsum esse jure colligitur, juxta Synodi præscriptum: cum Cartesius contra, propterea quod verum id esse temere credidit, Fidei non repugnare falso quoque crediderit. Nec dictatore suo modestiores fuerunt Cartesiani; qui cum soli legitimum rationis usum ad veri perceptionem reperisse sibi visi sint, nihilo eam Fide inferiorem posuerunt. Nam præter Henricum Regium, quidam quorum libri versantur omnium manibus, eo processerunt audaciæ, ut conceptis verbis pronuntiare non dubitaverint, animum *æque submittendum esse Fidei & evidentiæ*; tam validis argumentis oppugnari posse Fidei Christianæ decreta, & Trinitatis præcipue mysterium, ut salva ratione solvi non pos-

sint; Libros sacros, non hujus temporis Theologis, sed Judæis fuisse scriptos: quo quid impium magis dici potest? id enim si admittimus, exolevit omnis sanctorum Voluminum auctoritas, nec jam iis continetur doctrinæ & morum regula, nec ea *scripta sunt ad correptionem nostram, in quos fines seculorum devenerunt*. Passim iidem res Fidei expendunt ad libram rationis, & in caussas decretorum Dei inquirunt. Alii ex eodem grege asseverant, quidquid de inferorum suppliciis, ignibus, tenebris Christus ad plebem disseruit, figuras fuisse sermonis, ad incutiendum horrorem compositas, & ex iis rebus petitas, quæ valde formidolosæ essent. Temerarios appellant, qui scire volunt, possitne Deus rem quampiam in nihilum redigere: simplices, qui ad Dei providentiam & gratiam res naturales referunt. Nonnulli etiam ex iisdem congerronibus Cartesii, nihil usi circuitione, aperte dixerunt Fidei decreta, per aliam viam, quam per verisimilitudinem ad nos non pervenire. Et fuit in his, qui scriberet, ideam materiæ a creatione non pendere, & nihil creari posse. En quò ratio Fidei legibus soluta, suæque cæcitatis immemor, infelices Philosophos perduxit; ac eos præcipue, qui confidenter & temere rebus assensum suum, & asseverationem præ-

1. Cor. 10. 11.

stant: longe minus enim ab iis periculum est, qui assensiones prudenter cohiberi volunt. Manavit ex eodem temeritatis fonte, quod alicubi excidit Cartesio, lædi dignitatem Fidei, si confirmandis ejus decretis, quæ *argumentis naturalibus demonstrari* non possint, *probabilia* tantum, & *humana* adhibeantur. In quo sibi palam blanditur homo nimium amator sui: nam quæ ab ipso allata sunt ad probandam *existentiam* Dei, & distinctionem corporis & animæ, pro *demonstrationibus naturalibus* haberi vult, cætera aspernatur. Quasi hæc ipsius argumenta, quę *naturalia* appellat, certiora sint *probabilibus & humanis argumentis*: quasi valde incerta non sint: quasi non sint manifesto falsa. Porro si *argumentis probabilibus & humanis* lęditur Fides, noxia quoque ei est omnis fere rationis suffragatio. Noxiæ ergo sunt similitudines, noxiæ comparationes, noxiæ rationes ad removenda impedimenta Fidei usurpari solitæ, noxia *motiva credibilitatis*, quibus referti sunt Patrum libri, quibus circumsonant Theologorum Scholæ, & suggesta concionatorum. At Fides, etsi cum iis orbata est, retinet naturam, integritatemque suam, magno tamen caret decore, & præsidio: ut si a Rege satellites comitatumque removeris, non detraxeris regium jus, atque nomen, magnum

tamen regiæ majestatis ornamentum, subsidiumque abstuleris. Nihilo magis ferri id potest, quod disseruit Cartesius super illo præcepto Christi, quo jubemur beneficia malefactis rependere; causam nempe præcepti illius hanc esse, ut natura hominum in vindictam prona, dum in contrariam trahitur partem, facilius ad æquanimitatem, & bonitatem flectatur; quemadmodum incurvum bacillum, si quis velit corrigere, in oppositam partem contorquet. Quasi bonitas illa & beneficentia in maleficos & inimicos, non per se & propter se expetenda sit, sed tantum ne in exigenda vindicta justitiæ modum transgrediamur: cum nobiliorem, sanctioremque præcepti causam proposuerit Christus: *Ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos*.

Cartes. Epist. to. 2. Epist. 105.

Mat. 5. 45. 48. Luc. 6. 35.

Præterea mentem sensim ad impietatem inclinat machinalis hæc Philosophia, quam propterea erudito opere acute nuper, & subtiliter oppugnavit Parkerus. Quamvis enim utilis sit ad explicandas rerum corporearum caussas, ac in multis quoque verisimilis, certis tamen finibus coërcenda est. Quod cum facere nescivérint Cartesii pedisequi, eo tandem progressi sunt, ut res etiam materiæ, & corporis expertes, velut pecca-

tum & gratiam Dei, ad machinales leges revocare auderent: quæ manifesta est & exitialis sinceræ Religionis corruptela. Merito sane Porphyrium castigavit Jamblichus ille, quem Proclus divinum, ducemque suum appellat, quod omnia Ægyptiorum placita ad naturæ leges exigeret; cum sublimiores sint caussæ, & plura principia rerum, quam naturalia. Nec id leve est, quod fines molitionis rerum Cartesius vetat inquiri: id enim nisi rite fiat, certis Philosophia niti non poterit vestigiis, nec tuta via ad veritatem grassari, sed incerta vagabitur. Ut enim si quis arborem humi afflictam videat, & ex materiario sciat cæsam fuisse ad construendam domum, certius conijciet, quas in partes deinceps secanda sit, quæ ipsi tribuenda figura, quę politio, quibus instrumentis; quam si ignoret penitus, quo casu sit dejecta, & an lintri vel currui compingendo, an igni destinata sit: ita qui sciet, mundum a Deo ante annos aliquot, ad gloriam ipsius, ex nihilo esse conditum; universum ab eo, & singulas illius partes regi; desiturum aliquando; hominem in eo positum hac fine, ut Deum agnoscat, amet, & tam eximii operis admiratione excitatus, totum se ad ejus cultum convertat; tum sane longe certiora de mundi origine, fabrica, regimine, interitu cognoverit;

Jamblich. de myst. Ægypt. sect. 1. cap. 5.

quam

quam si divinæ & humanæ conditionis neſcius, nec aliis ſubſidiis, quam ingenii ſui tenuitate ſubnixus, tantarum, tamque abſtruſarum rerum principia, uſus, & diuturnitatem proprio marte confingat. Hic enim, *cum cognoverit Deum, non ſicut Deum glorificat, aut gratias agit, ſed evaneſcit in cogitationibus ſuis, & obſcuratur inſipiens cor ejus*; juxta denuntiationem Apoſtoli. Veriſſime quippe dictum eſt a Proclo, *Qui ignorat cauſsam finalem, eum ignorare omnem cauſſam*. Meritoque Anaxagoram reprehendit Plato, quod nimis addictus rimandis naturalibus cauſſis, corporumque affectionibus conſectandis, præſtantiſſimas omnium cauſſas, *propter quid*, & *a quo*, hoc eſt, ut Dialectici loquuntur, *finalem*, & *efficientem*, quæ potiora principia ſunt, omiſerit. Hæc Plutarchus, a quo præclare admodum, atque vere notatum eſt, cum rerum omnium ortus duæ ſint cauſſæ, ſuprema videlicet, quæ Deus eſt; proxima, quæ natura; antiquos Theologiæ Græcanicæ doctores & Poëtas primam, eamque nobiliſſimam, agnoviſſe & celebraſſe; poſtremam ignoraſſe: Phyſicos contra, qui primi in eadem gente fuerunt repertores Philoſophiæ, diverſo a primis illis inſtituto in una natura hæſiſſe, & in corporum motibus, plagis, mutationibus, mixtionibus, & af-

Rom. 10. 21.

Procl. in Alcibiad. 1.

Plutarch. de oracul. defect.

fectionibus, rerum omnium caussam posuisse; atque ita imperfectam fuisse utrorumque rationem, cum Physici caussam *efficientem* & *finalem* prætermiserint, Theologi *materialem* & *formalem*; unum hunc egregie esse philosophatum, qui & has & illas caussas complexus sit. Ea nunc prætereo, quæ supra jam attigi, quod totam hominis naturam in eo posuerit Cartesius, quod cogitat; quod per doctrinam ejus de corpore & vacuo violatur sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum; quod tam in arctum cogatur Dei potentia, ut nullum omnino corpus possit, vel creatum redigere in nihilum, vel ex nihilo creare; vel efficere, ut corpus aliud ab alio penetretur; & quod materia denique æqualis Deo, suique juris, ac mundus infinitus esse fingatur.

Vitiosa utitur ratione philosophandi. 5. Ac tam absurdis commentis ut fidem quærant factionis hujus participes, adversarias sibi sententias, *Præjudiciorum*, hoc est, anteceptarum temere, ac sine ratione opinionum titulo infamare solent; tum præsertim cum rationibus carent ipsi & argumentis. *Præjudicium* est, inquiunt, credere in bestiis inesse facultatem cognoscendi, & aliud quidquam esse eas, quam automata. *Præjudicium* est ab infantia susceptum, credere vas a Deo vacefieri posse, nullo alio corpore succedente. *Præjudi-*

cium eſt, credere infantes matrum uteris incluſos nihil cogitare. Ita adverſus *Præjudicia* pugnant Paradoxis; quibus non exquiſitis rationibus, ſed Pythagorico ſupercilio vim addunt, ſæpe & adverſarios contumeliis, convitiiſque ſubmovent, ſolos ſe ſapere volunt, ſolos ſe mentem abducere a ſenſibus, & ſilentium imponere affectibus corporis, ſolos ſe attentos eſſe; qui ſibi contradicant, animo eſſe omiſſo, vago, alienato; vel carni immerſos obbrutuiſſe. Quæ cum dixerunt, quaſi egregie jam præmunita ad quidvis audendum via, graſſantur deinde ad Philoſophiam & Theologiam, intruduntque in eas viſa ſua & ſomnia. Et niſi provida magiſtratuum diligentia tam effræni & projectæ licentiæ iviſſet obviam, cœlum terræ miſcuiſſent. Vitioſum & illud eſt, ac jam inde a priſcis adoleſcentis Philoſophiæ temporibus reprehenſum, quod relictis ſcientiæ, quam tradunt, propriis principiis, aliena arceſſunt, καὶ εἰς ἄλλο γενός μεταβαίνουσι, *In aliud genus tranſeunt*. Sin autem Parmenidi datum eſt vitio a Platone & Ariſtotele, quod Phiſicis tractationibus Metaphyſicas adnecteret, & ex illis in has tranſiret, quanto æquius nuperos iſtos Sophiſtas culpabimus, qui Philoſophicis quæſtionibus ſolvendis adhibent decreta Theologiæ? qui cum rationis uſus

est, provocant ad Fidem? & non corporum solum proprietates & effectus repetunt ex rebus corpore carentibus; sed corporeas etiam rationes adjungunt rebus divinis, & ad animæ usque & spiritus divisionem invehunt?

Cartesii virtutes. IV. Ad Cartesium vero ipsum quod attinet, longe modestior fuit sequacibus suis, ab hisque vitiis haud paulo alienior; etsi non plane expers. Atque de eo quid sentiam, si quis ex me quærat, iterum dicam, magnum fuisse & excellentem virum: quod, qui negaverit, carebit is utique vel usu rerum, vel pudore. Fuit enim ad penetrandas res a natura reconditas ingenio acri & perarguto; adjuncta erat eximia vis, quæ nec obrueretur multitudine rerum, nec meditationis continuatione frangeretur; tum & ingens capacitas & amplitudo, quidquid libuisset facile complectens. Eximia ad hæc perspicuitas, cum percipiendis rebus, tum differendis. His instructum præsidiis animum ad Mathematicas primum artes magna cum laude, & ad Philosophiæ deinde studia contulit; cujus animadversis vitiis, cum instaurandam suscepisset, repudiatis primum præjudicatis opinionibus, a paucissimis, & simplicissimis, & clarissimis principiis exorsus, universam naturam explicare instituit: quod fuit summo Philosopho dignum. Ra-

tionis ordinem tenet, & connexionem rerum. In maxima copia brevis eſt; in ſumma brevitate & ſubtilitate dilucidus. Quibus poſtremis laudibus eum vel veterum, vel recentiorum Philoſophorum ęquiparat nemo. Quædam ab eo ſcite & eleganter excogitata, & inventa præclare. Imprimis hoc commendatione dignum, quod a mentis humanæ & Dei cognitione auſpicatus, cavit id ubique diligenter, ne Chriſtianæ doctrinæ dignitatem imminuere videretur: quanquam hoc ab eo tamen imprudente & inſcio, in multis factum eſt. Mathematica tractat felicius, in iiſque plane regnat: verum illa cum adhiberet ad Philoſophiam, uti Philoſophiæ pars reipſa ſunt, non Philoſophico, uti decuit, more explicavit; ſed Philoſophiam contra more Mathematico; omniaque propemodum revocavit ad Geometricas leges & Mechanicas.

V. Hinc ſcriptionum omnium quæ ab eo ſunt profectæ, pluris illæ, me judice, faciendę ſunt, quæ propius pertinent ad has diſciplinas. Ergo primas in his obtinet, quæ Geometria ab eo inſcripta eſt, ſecundas Dioptrice. Proximam his ponimus diſſertationem De affectionibus; quę nihil aliud eſt, quam diſtincta & machinalis explicatio motuum internorum corporis. Huic ſuccedunt Principia Philoſophiæ, quæ par-

Cenſorium judicium de Carteſiii ſcriptionib.

tim ex Mathematicis petita sunt, partim ex Physicis, partim ex Metaphysicis. In Meteorologicis etsi plurimum inest salis, atque acuminis, quoniam tamen non satis amplum collegerat Cartesius experimentorum instrumentum, peccat sæpenumero, multaque incaute, & leviter profert. In dissertatione De methodo, nihil est, quod quis valde contemnat; nihil, quod valde miretur. Obvia sunt omnia & petita de medio, si quædam seponas inventa feliciter, quæ Methodi hujus fructus fuisse ait. Meditationes, quæ merę sunt commentationes Metaphysicæ, postremo loco sunt habendę. Ex his licet existimare, ea præcipue animi facultate valuisse Cartesium, qua rerum effinguntur imagines: ingenii, vasti licet & sublimis, at inamœni & austeri, secundas fuisse partes: postremas judicii, quo aliarum facultatum inventa circumspicere & probare, eorumque consequentias videre non potuit.

Cartesii vitia. VI. Præcipue vero egregii viri conatus nimius sui amor, nimia fiducia frustrata est. Inde adeo opiniones suas Geometricorum Epicherematum loco haberi vult; atque ita veras esse censet, ut dogmatis Theologicis repugnare non possint; nisi inquit, rationi repugnet ipsa Theologia; eaque sola, quam iniit, via ad mentis humanæ naturam cogno-

ſcendam, & demonſtrandam Dei *exiſtentiam* iri poſſe; ſi qui a ſe diſſentiant, facere ex vecordia & imperitia. Ergo nonnunquam excandeſcit adverſus contradicentes, etiam amicos, & convitiis maledictiſque pugnat identidem. Audet is affirmare, ſententiis ſuis receptis, omnes deinceps Theologiæ, & Philoſophię ſopitum iri controverſias. At proditum eſt a Cicerone, itidem exiſtimaſſe veteres Philoſophos ſuis ingeniis perfectam eſſe Philoſophiam, atque idcirco ſtultitiæ, vel ſuperbiæ accuſatos eſſe ab Ariſtotele: qui, quod magna facta eſſet ad ſuperiorum doctrinam acceſſio, ſperabat ipſe quoque, brevi abſolutum iri Philoſophiam; & quod culpaverat in aliis, idipſum peccare ſe non ſentiebat. Mutato nomine narrari fabulam dicas de Carteſio. Majorem præterea deſideraſſes in eo Dialectices peritiam; qua leviſſime imbutum eum, ex modo ratiocinandi quem paſſim tenet, ſtatim intelligas. Et id in eo vitium ab aliis jam adnotandum eſt. Deſideraſſes & candorem in multis. Ita enim eſt: ſi opinionum ejus circumſpiciamus cauſsas, argumenta, & conſequentias, ſępiſſime eum, vel receptis Chriſtianę Fidei dogmatis, vel temporibus, locis, aut perſonis, vel propoſitis jam a ſe principiis ſerviiſse; nec quid veriſſimum, ſed quid ſibi tutum, aut doctrinę ſuę aptum,

Cicer. 3. Tuſcul.

consentaneumque esset, fuisse secutum apparebit. Exempla de multis pauca seligam: illud imprimis, quod proxime attigi. Cum corporis naturam posuisset in extensione, atque id officere sensisset Ecclesiæ decreto de sacrosancta Eucharistia; cumque multa præterea jam a me explicata nullo modo fieri posse, secumque pugnare asseverasset, Ex nihilo fieri aliquid, In nihilum aliquid redigi, Novum mundum creari, Vas vacefieri nullo corpore succedente, nec lateribus coëuntibus, Corpus ab alio corpore penetrari; cumque probe intelligeret, ita vulgo de iis, quæ secum ex natura sua pugnant existimari, a Deo fieri ea non posse; ut læsæ majestatis, & accisæ potentiæ Dei crimen effugeret, hujusmodi opinionum temeritati alterius hujus effati novitatem prætexuit, Deum mutare naturas rerum & ea etiam facere posse, quæ natura sua fieri non possint, secumque pugnent. Cum ex infinitate, & innumerabilitate mundorum multa sequi videret Christianæ pietati adversaria, egregio hoc commento nos ludificatum iri credidit, si mundum diceret non esse infinitum, sed indefinitum. Cum accepisset Galilæi sententiam de motu terræ Romæ fuisse damnatam; & Galilæo tamen, ac Copernico prorsus in eo assentiretur, totamque Physicam suam ad id accom-

modasset, veritus ne sibi parem procellam consciscceret, scriptionem suam de mundo jam affectam, & prælo paratam primo premere decrevit, deinde dolo agere cœpit, & terræ motum annuum, diurnumque retinens, nec quicquam delibans de natura motus, definitionem ipsam mutare, & meditatis, ac simulatis verbis Philosophos universos circumvenire aggressus est. Ergo motum dixit, non esse id, quod vulgo creditur, nempe *Actionem, qua corpus aliquod ex uno loco in alium migrat*; sed *Translationem corporis ex vicinia eorum corporum, quæ illud immediate contingunt, & tanquam quiescentia spectantur, in viciniam aliorum.* Quæ etsi infinitis laborare vitiis pro sua sagacitate intelligebat, maluit tamen Philosophorum, quam S. R. E. Cardinalium censuram & animadversionem experiri. Quorsum enim spectari vult motum, non ex mutatione veri & interni loci, uti postulat æqua ratio, sed ex mutatione circumjacentium corporum? nempe ut si crimini sibi datum foret aliquando, quod motum tribuerit terræ, cum eam circa Solem volui docuit, negare id liquido posset, cum a Solari hoc vortice rapta, viciniam non mutet circumjacentis materiæ vorticis illius, nec ab ea recedat. Quasi vero si aqua in vorticem circumacta in vase secum rapiat innatans ligni

Cart. Princip. p. 2. §. 24. 25. 29.

frustum, etiamsi id volvatur celerrime; immotum tamen dici possit, quod simul volvatur circumjecta aqua. Imo, etiamsi terra motu diurno circa centrum suum rotetur, ne sic quidem moveri Cartesius fatebitur. Nec ista putetis dubitanter ab eo, & modeste esse proposita; verum sine hæsitatione pronuntiat motum a Tychone terræ verius tribui, etiamsi immobilem eam esse decernat; quam a se, etiamsi utrumque ei motum, & diurnum, & annuum concedat: & quamvis terra, itidem ut reliqui Planetæ, motus suos habeat, tamen etiam juxta vulgarem motus definitionem, nullum terræ motum esse, etiamsi reliqui Planetæ vere moveri dicantur. Quid est vero Lectoribus fucum facere, si hoc non est? Quanto æquius erat, & convenientius Philosopho, candide agere, & motum motum, quietem quietem appellare, quam positos a patribus terminos movere, omniaque dolo malo pervertere? Porro quam dissimulandi artem rebus suis adhibuit Cartesius, ejusdem adhibendæ aliis auctor fuit: velut Henrico Regio, quem monet per epistolam, ne opiniones suas prodat in apertum, sed confictis verbis obtegat. Cum autem rescripsisset ad eum Regius, suspicari nonnullos, non satis simpliciter eum & candide animi sui sensa protulisse, stomachatur quidem, sed de eo

Cart. Princip. p.3. §. 33.

Cartes. Epist. to. 1. Epist. 89. & 98.

parum ſe purgat. At ſæpius diſſimulantiam hanc compoſitam videas ad oſtentationem: ut cum literas ſuas ex tempore ſcribere ſe fingit paſſim, non meditatas & per otium compoſitas deſcribere: cum tamen Clerſelerius, nobis dum viveret quam alienus Philoſophicis opinionibus, tam conjunctus voluntate, a quo editæ ſunt iſtæ literæ, palam teſtificetur in præfatione Tomi primi & tertii, ſe eas ex codice manu Carteſii ipſius deſcripto excepiſſe. Quem codicem ex epiſtolis jam compoſitis deſcriptum ab eo cum fingunt ejus aſſeclæ, doctoris ſui imitantur dolos, nobiſque os ſublinere conantur; cum frequentes in hoc codice appareant lituræ; cujuſmodi fere ſunt eorum, quæ meditando elucubramus, non quæ ex elucubratis deſcribimus. Quid quod & Græcæ licet imperitus eſſet linguæ, gloriolam tamen peritiæ hujus pueriliter, & inconſiderate ſibi arrogavit. Nam cum Geometriam ſuam Gallice ſcriptam ederet Lugduni Batavorum, & locum quemdam afferret ex Pappo, qui Latine tantum editus extat, *Interpretationem*, inquit, *Latinam proferre ſatius duxi, quam verba ipſa Græca; ne captum ullius fugiant.* Cujus flagitii ſectatores ejus demum cum puduiſſet, hæc ab iis in ſequentibus editionibus eraſa ſunt. Adeo nihil aſpernabatur, quod ad exiſtima-

Geometr. Carteſ. Gallic. Lugd. Bat. 1637. *P.* 304.

tionem suam pertineret. Ut autem alienam laudem captabat studiose, ita plurimi se ipse faciebat, minimeque erat contemtor sui, etsi magnam præ se ferebant modestiæ speciem. Ac tum precipue erumpebant innatæ superbiæ igniculi, si quando nobiles aliquos nactus erat adversarios; magnos enim tunc sumebat spiritus, eosque præ se valde despiciebat. Velut in iis contentionibus, quas cum excellentibus viris, Fermatio, Robervallio, Gassendo & Regio exercuit. Velut cum de Galilæi doctrina tulit judicium. Velut cum ad magistratus Ultrajectinos scribere non erubuit, meliorem esse se Philosophicarum rerum æstimatorem & judicem, quam totam Ultrajectinam Academiam; quod etiamsi verum fuisset, ita tamen jactare se, hominis fuit intemperanter ostentatoris & gloriosi.

Insigne hoc Cartesii vitium, quod novitatis nimium fuit studiosus; ac propterea simulate affectavit inscitiam, quam ejus

VII. Laudem vero captat præcipue ex doctrinæ suæ novitate, quidquid obganniat, etsi nihil fere attulit novi. Hinc Philosophorum aliorum scriptiones parum sibi versatas esse simulat: quamvis in dissertatione De methodo, oblitus sui fateatur diligenter tritum fuisse se ab adolescentia & versatum in libris veterum, aliisque, in quibus reconditum inesset aliquid, & a vulgi notitia semotum. Atque hoc, etiam ipso dissimulante, facile perspiciet, quisquis

usum aliquem habuerit veteris Philoso- *asseclæ veri*
phiæ. Futurum autem id cum præsen- *retinue-*
sisset, excusatione usus est in speciem *runt.*
modesta, revera jactantiæ & dissimulationis plenissima; nullarum sententiarum haberi se velle inventorem, id tantum præ se ferre, nullam se idcirco adoptasse, quod vel ab aliis jam ante probata fuisset, vel rejecta, sed quod admittendam esse ratio sibi persuasisset. Hanc porro inscitiam, non simulate, ut ipse, sed vere affectatores ejus plerique retinuerunt. Mirari profecto subit, exortos esse nuper ex hac factione aliquos, qui perversum illiteratorum Epicureorum exemplum secuti, non elegantioribus solum, sed reconditioribus quoque literis, præterquam si quas callere sibi visi sunt, bellum palam auderent indicere, nosque in agrestem illam & feram barbariem, quæ vix tot seculorum laboribus & studiis expugnata est, vellent retrudere. Nam quæ vox edi potest magis barbara & immanis, quam quæ in eorum libris expressa extat ad æternam ignominiam, exiguum fore damnum, si igni absumatur quidquid uspiam Poëtarum & Philosophorum Ethnicorum est? Inanis ergo est tot ætatum, tot gentium, tot excellentium hominum consensus, apud quos summa Homeri & Virgilii admiratio fuit. Qui tametsi vitiis non caruerunt suis, ut imperfecta

ſunt humana omnia, multo majoribus tamen ea virtutibus compenſant. Pro nihilo ergo jam inde putandum eſt in fingendo & in excogitando acumen, in narrando elegantia & ſubtilitas, amœnitas in exornando. Faceſſant ergo artes omnes, quæ pertinent ad humanitatem, ac humanitas quoque ipſa; & quia ad delicias animi, & ad lepores bardi iſti ſunt & ſtupidi, nos iis carebimus. Delirabant vero tot præſtantes ingenio & doctrina viri, ac ipſi quoque Eccleſiæ Patres, a quibus tantus habebatur Platoni honos: deſipiebant tot Scholæ, Scholarumque magiſtri, qui & Ariſtotelis tenuerunt ſententias, & aliis tenendas tradiderunt. Quoad e tenebris prodierunt homines novi, qui emendarent vitam, eriperent errores, & animis hominum lucem inferrent: qui nobiliſſimos auctores numquam ſibi lectos nobis excuterent de manibus, & ne a limine quidem ſibi ſalutatas diſciplinas peſſumdarent, ut uni poſthac eſſent magiſtri recte ſentiendi & vivendi; ut quæ ſomniarunt per otium, ſilentibus (ſic enim paſſim loqui amant) ſenſibus, & animi affectionibus, ea pro certa veri norma haberemus; & unica deinceps vigeret Carteſii Philoſophia. Linguas Orientis condiſci vetant, & Rabbinos lectitari, quæ ad ſacrorum Codicum intelligentiam magno eſſe ne-

ſciunt adjumento. Otioſi hominis eſſe volunt, ſcrutari naturas animalium; vani etiam, ac ſtolide arrogantis, de iis diſputare animalibus, quorum mentio habetur in Libris ſacris; quaſi partis illius oraculorum Dei ſupervacanea notitia ſit; quaſi hominum ſit, non jam dico ineruditorum, aut ſemidoctorum, ſed non omni doctrinæ genere excultorum, de Bocharti, quem non obſcure ſuggillant, ſcriptionibus judicium ferre, viri magni & de re literaria præclare meriti; cujus conſuetudine ita me olim cupide frui memini, quaſi id tum proſpicerem, quod re expertus ſum, eo amiſſo parem habiturum me unde diſcerem neminem. Cognitionem contemnunt Aſtronomiæ, ſine qua neque notitia conſtare poteſt temporum, neque navigandi ars, neque agricultura. Inventionem aſpernantur & uſum ſpeculariium vitreorum, quæ res vel propter longinquitatem, vel propter exiguitatem obtutum noſtrum fugientes retrahunt, & oculis ſubijciunt: cum Dioptricen tamen diligenter excoluerit dictator illorum Carteſius; cumque per eam & maximæ hominibus partæ ſint commoditates, & Phiſicæ fines, ut ita dicam, amplificati. Culpant Critices ſtudium, quæ nobiliſſima Grammaticæ pars eſt, & reliquarum diſciplinarum, quæ literarum monumentis conſignatæ ſunt a Vete-

ribus, velut sepes, & munimentum. Grammaticam ipsam respuunt, qua itur ad disciplinas. Interdici jubent antiquæ & externæ Historiæ notitia, unde opportuna petuntur ad vitam regendam, & administrandam Rempublicam præcepta; ac priscæ etiam Geographiæ, sine qua Historiæ cognitio nulla est. Nihil configo, nihil addo de meo. Libri sunt in vulgi manibus, quibus præclara hæc sinceræ doctrinæ capessendæ præcepta & effata continentur. Atque ea egregio hoc firmant argumento, frustra in externis, & antiquis cognoscendis eum abuti operam, qui recentia, ac domestica penitus perspecta non habeat. Igitur lapides omnes domus suæ ante numerare debuerat Villalpandus, quam de Salomonici Templi forma describenda cogitaret. Universa ergo terra percurrenda prius & dimetienda mihi est, quam ad videndum Solem oculos mentemque convertam. Ad terram vero ipsam obeundam, vel studio peragrandam priusquam me accingam, Lutetiæ fora omnia, angiportus, viæ, & insulæ mihi erunt perlustrandæ. Rursum ineptus ero, si Lutetiam cognoscere velim, me ipsum non noverim. Itaque a me auspicanda mihi erit rei cujusvis cognitio. Quæ quam absurda sint, æquorum hominum arbitrium esto. Quinetiam adeo inconsiderate imperitos se &

rudes produnt, ut vix alterius quam vulgaris linguæ uſum concedant in ſcribendo; nec aliam probent Latinitatem, quam ſimplicem, incomtam, & facilem; ne ſibi ſcilicet, cum legent, ſæpius recurrendum ſit ad interpretem. Jam ergo ludibrium debemus Carteſianis, quod eruditi ſumus. Ita converſæ ſunt rerum vices, poſtquam exorta eſt fax illa vitæ & veri; nunc laudi imperitia eſt, dedecori eruditio: nunc non ſcientia inflat, quod dictum eſt Apoſtoli, ſed inſcitia. At Geometriam commendant, at probant Analyticen, at Anatomicen laudant, quippe quarum notitia aliqua tincti ſunt. Ita aliena bona deſpiciunt, dum prædicant & oſtentant ſua. Ita quod neſciunt, damnare malunt, quam diſcere. Ita appoſite in eos convenit iſtud ſancti Judæ: *Quæcunque ignorant, blaſphemant; quæcunque autem norunt, in his corrumpuntur.* At quanto æquius erat, rectores illos mentis, emendatores rationis, diſciplinam quamque pro merito æſtimare, cum & Geometria, & Analytice vitiis ſuis laborent, earumque multo maxima pars uſum habeat nullum, ſed inanem tantum otioſi animi oblectationem; cæterarum vero diſciplinarum nulla ſit, in qua non & dignitas ſua inſit & utilitas. Porro ne fruſtra jactatum a me cauſſetur quiſpiam, nihil Carteſium fere attu-

1. *Cor*. 8. 1.

Jud. 10.

lisse novi, digitum hic intendam ad fontes, unde latifundia sua irrigavit.

etsi nihil fere attulit novi.

VIII. Hoc primum a dubitatione sumtum philosophandi initium, caussasque dubitandi, ab Academicis & Scepticis jam ante excogitata esse pervulgatum est. Aristoteles ipse vult veritatis investigationem a dubitationibus proficisci. Dubitationem hanc, an simus, proponit & solvit Augustinus. Arcessitum & ab utrisque, Academicis & Scepticis, alterum illud, quod a communi usu vitæ removenda est ista ratio dubitandi, & receptis consuetudinibus est obsequendum. Fundamentum istud doctrinæ suæ, Ego cogito, ergo sum, admonitus a Mersenno Cartesius agnovit esse Augustini, cujus hæc verba sunt: *Mihi, esse me, idque nosse & amare, certissimum est. Nulla in his veris Academicorum argumeuta formido, dicentium, Quid si falleris? Si enim fallor, sum: nam qui non est, utique nec falli potest; ac per hoc sum, si fallor.* Quo argumento usus quoque est aliis locis. Jam quod in clara & distincta rerum perceptione certam ponit normam veritatis, facit Platonicis auctoribus, & Cyrenaicis, & Epicureis, cæterisque Dogmaticis. Ex me jam supra audistis præcepta veri cognoscendi proposita ab eo in dissertatione De methodo, communia esse disciplinarum omnium; Arithmeticæ vero

Arist. Metaph. lib. 3. c. 1.

Aug. de lib. arbitr. lib. 2. c. 3.

Aug. de Civit. Dei, lib. 11. c. 26.

præcipue & Geometriæ; & certe nova non eſſe, ne ipſe quidem inficiatur Carteſius. Primum quidem illorum manifeſto petitum eſt ex Auguſtini libris contra Academicos. Ex Ethicis Charronii habuit plurima. Habuit a Franciſco Verulamio, quod a Phyſicis diſquiſitionibus omnem cauſſarum, quas finales vocant, inveſtigationem decrevit eſſe ſejungendam. Habuit a priſcis Academicis & Epicuro, quod diligenter inquiri & exprimi juſſit, quæ vocibus ſignificatio & vis ſubjecta ſit. Quæ ad demonſtrandam naturam humanæ mentis, & *exiſtentiam* Dei attulit, in aliis fundis nata reperimus, & vix quicquam ſuper his novi proferri poſſe palam ipſe declarat: ac merito ſane; extant ſiquidem in libro Auguſtini de Trinitate probationes illæ: quibus animum a corpore diſtinctum eſſe demonſtravit: & Carteſio quoque in hac diſquiſitione præluſiſſe Proclum Diadochum, jure ſuſpicabitur, quiſquis Elementa ejus Theologica diligenter evoluerit. Nec pauca tranſtulit ex Claudii Mamerti libro De anima. Celebris vero illa argumentatio, & a Carteſii ſuffragatoribus tam impenſe laudata, qua adſtruxit *exiſtentiam* Dei, tota eſt Anſelmi, & in Proſlogio, & in Apologetico contra Gaunilonem; eandemque & expoſuit Thomas Aquinas, & refellit; cujus opera

F. Bac. Verul. de augment. ſcient. lib. 3. *c.* 4.

Auguſt. de Trinit. lib. 10. *cap.* 10.

Proclus Elem. Theolog. Prop. 186.

Thom. Summ. p. 1. *quæſt.* 8. *art.* 1. *ad* 2.

ſtudioſe ab eo lectitata fuiſſe conſtat: Ut taceam probationem a Platonicis, Epicureis, & Stoicis ductam ex impreſſa hominum omnium animis Dei notione. Jam quod addit notionem Dei, quæ nobis inſita eſt, alterius eſſe generis, ac cæterarum rerum notiones, quas animo inſertas habemus, idem ab Jamblicho traditum eſt. In aliis etiam pleriſque, quæ pertinent ad animum, habuit quos ſectaretur: puta Protagoram, & Cyrenaicos, cum dixit nihil certi nos habere de rebus extra nos poſitis, ſed tantum de intimis earum perceptionibus, quæ in nobis ſunt; quam ſententiam ſecutus Arnobius his expoſuit verbis: *Ut quiſque eſt factus ad extrinſecus rei venientis attactum, ita afficitur; qualitatem non accipit ex rerum impulſionibus natam, ſed ex ſui ſenſus contagiique natura.* Sectabatur & Platonem, cum dixit mentem noſtram res corporis, & materiæ expertes primas omnium percipere; item eſſe in intellectu aliquid quod non fuerit in ſenſu, innatas videlicet ideas: Socratem, atque Auguſtinum, cum dixit mentem eandem noſtram per ſe ipſam res illas corpore carentes, ſeque adeo cognoſcere: Stoicos, cum dixit ſolas noſtras cogitationes eſſe in noſtra poteſtate: Socratem etiam, cum dixit ſcire neminem, idemne quod ſenſu percipit, alii quoque per-

Jamblich. De myſt. Ægypt. ſect. 1. c. 3.

Arnob. lib. 7.

cipiant: Platonem item, cum dixit ſe, cum Geometricorum principiorum, ac Theorematum veritatem cognoſcit, non tam ſibi videri ea primum diſcere, quam jampridem cognitorum recordari: Auguſtinum, ac Thomam, cum præter eam memoriam, quæ per inſtrumenta corporis exercetur, aliam in nobis ponit, quę tota ad animum pertineat: item Auguſtinum, ſed male, ut videtur, intellectum, cum dixit animum ſentire, non corpus. Quod ſpirituum animalium velut promum condum eſſe dixit Conarium, id totum tranſtulit ex Galeno, a quo & accurate confutatum eſt. Sed & propoſita ab eo commenti hujus ratio, quod nempe neceſſe ſit, ut quæ per varios ſenſus undique appellunt ad animum, in unum aliquid confluant & cogantur, eadem uſurpata eſt a Platonicis & Stoicis. Cum auctorem ſe fert axiomatis hujus, Quidquid poteſt cogitari, poteſt eſſe, facit arroganter & imperite; fuit enim id unum ex dogmatis Philoſoporum illorum Arabum, qui Medabberim, id eſt Loquentes, vel potius Dialectici, vocabantur, & quorum doctrinam fuſe expoſuit Maimonides in More nevochim. Atque hoc ipſum effatum eruditiſſimus ille Magiſter ſuffragio ſuo comprobavit. Jam notiones rerum externarum, quas nuntio ſenſuum ſuſcipimus, cum modificationes animi

Auguſt. de Gen. ad liter. lib. 12. *cap.* 24.

Galen. De uſu part. lib. 8. *c.* 14.

More nevoch. par. 1. *c.* 69. & 73.

esse dicunt Cartesiii gregales, eo vocabulo id repræsentant, quod ἑτεροίωσις Veteres appellabant. Eosdem secutus est Cartesius, cum voluntates, sive actus voluntatis retulit in censum cogitationum; omnem enim animi sensum nomine voluntatis afficiebant, ut ex Quintiliano cognoscimus: & cum hominem a bestiis sermone præcipue discerni docuit; jam ante enim id docuerant Pythagoras, Plato, Cicero, Quintilianus, Galenus, & alii. Perturbationum caussas & effectiones cum motibus membrorum, humorum & spirituum corporis adscripsit, quibus tanquam verticillis & nervis sigillaria quędam & machinę agitentur, fecit auctore Platone, qui perturbationibus illis, tanquam funibus & nervis trahi nos & cieri tradidit. Quam Platonis comparationem usurparunt deinde Horatius & Persius, imprimis vero & crebro Marcus Aurelius. Quid hoc est vero, quod apud Ciceronem legimus, bestias simile quiddam facere perturbationum animi, in perturbationes non incidere, quod hæ eveniant solum ex aspernatione rationis, qua carent bestiæ? quid aliud, inquam, suadet hoc nobis, quam bestias mera esse automata? nam si perturbationibus carent, neque herum diligit canis, neque lupum ovis reformidat: imo, nec cibum appetunt, nec dolorem fugiunt,

Plat. lib. 1. Leg.

Horat. Ser. lib. 2. Sat. 7. Persius Sat. 5. M. Aur. lib. 2. §. 2. & lib 3. §. 16. & lib. 12. §. 19.

Cicer. Tuscul. lib. 4.

nec mortem timent; sed ex coacto cæcæ materiæ motu id facere videntur, quod non faciunt. Scribit conceptis verbis Plutarchus credidisse Diogenem brutas animantes, neque intelligere, neque sentire, quod & confutavit Porphyrius. Sciscit Proclus animalia tantum rationalia anima esse prædita; additque decretum esse a Platone, animam vere esse eam, quæ ratione polleat, cæteras simulacra animarum. At nemo doctrinam hanc vel tradidit apertius, vel fusius propugnavit, quam Gometius Pereira, qui in Antoniana sua Margarita, perfractis Lycei, in quo eductus fuerat, repagulis, & ingenii sui libertati obsecutus, novum hoc Hispaniæ paradoxum, aliaque multa proposuit. Venit ex Lyceo pervulgata hæc argumentatio; quam in Meditationibus suis usurpavit Cartesius, esse se dicens, vel a se, vel ab alio; non a se, quippe fore se Deum; ergo ab alio: rursum alium hunc, vel esse a se, vel ab alio; si a se, esse Deum; si ab alio, iterum idem quæri de alio isto, donec ad primum sui auctorem pervenerit, atque hunc esse Deum. In explicanda corporis natura, fraudi ipsi fuit trita Geometrarum definitio. Paradoxum illud, quo doctrinam suam de corporis natura, recepto inter Catholicos dogmati de sancto Eucharistiæ Sacramento adversariam defen-

Plutarch. De Placit. Philos. lib. 5. cap. 20.

Porphyr. De abst. ab anim. lib. 3.

Procl. in Platon. Philos. lib. 2. c. 1.

dere tentavit ; Efficere nempe Deum posse, ut res sine natura sua constent, ut sint simul & non sint, ut fiant quamvis fieri non possint ; hoc, inquam, Paradoxum sumsit ex quibusdam Augustini, & fortasse etiam Ambrosii, locis male lectis & intellectis ; quibus traditur Deum mutare posse naturas rerum, & ea etiam facere, quæ fieri non possunt, & rei cujusque naturam esse voluntatem Dei. Nec enim illic, cum de naturis rerum ageret Augustinus, significavit rerum *essentias*, quæ immutabiles sunt ; nec ea simul esse posse docuit, quæ pugnant inter se, &, ut vulgo loquuntur, *implicant contradictionem* : sed ad naturæ tantum vires attendit, quas voluntati Dei subjectas esse merito censuit : cum cæteroquin diserte pronuntiet, multa non posse Deum ; etsi omnipotens est ; & ideo omnipotentem esse, quia ista non potest. In vacuo a rerum natura excludendo, Jonicæ scholæ adhæsit, quæ a Thalete ad Platonem usque in ea fuit hæresi. Aristoteles quoque & Stoici e mundi finibus exterminaverunt vacuum, at extra mundum esse passi sunt. Sed & ex Italica secta extiterunt, qui impugnarent vacuum, Empedocles, Melissus, & Zeno Eleates. Quo argumento usus est Cartesius, ut probaret nihil omni corpore vacuum esse posse, futurum nempe, ut Nihil esset extensum, Nihili

Aug. Serm. 147. de temp. de Civit. Dei, lib. 21. c. 8.

August. de Symb. Fid. ad Catechumen. & l. 29. contr. Faust. c. 5.

Nihili autem nullas eſſe poſſe affectiones, eodem probavit Pyrrho, id, quod non eſt, ſive Nihilum, doceri non poſſe: quippe ſi Nihilum doceri poſſet, Nihilo aliquid eventurum, Nihilo autem nihil poſſe contingere. Carteſiani argumenti prorſus ſimile eſt argumentum, quo ad reijciendum vacuum uſus eſt Gulielmus Epiſcopus Pariſienſis, *Vacuum nempe diſtantiam facere non poſſe*: Idem aſſeveravit ante Carteſium, ſi vas a Deo ita vaceſiat, ut nullum omnino in eo corpus ſuperſit, futurum, ut vaſis latera coëant. Dixit Plotinus nihil Deum creare poſſe, præter id, quod creatum eſt; quod idem placuit & Carteſio, licet ob diverſas cauſſas. In loco externo explicando præivit Carteſio Ariſtoteles. Quidquid de mundi origine traditum ab illo eſt, totum id propemodum manavit e veteri Philoſophià. Nam primum Anaxagoræ eſt materia illa infinita, in minutas diſtributa particulas, inter ſe ſimiles, & mente divina in ordinem adductas. Quam doctrinam perſecutus eſt Anaxagoræ diſcipulus Euripides. Sciſcebant eadem fere Empedocles & Heraclitus. Sciſcebant imprimis Democritus & Epicurus, omniaque ex corpuſculis anguloſis, levibus, uncinatis, & hamatis concreta eſſe volebant. Poſse hæc ſemper dividi; & ad quantamlibet tenuitatem redigantur,

Gulielm. Pariſ. part. 1. de univerſ. part. 1. c. 14. & 31.

Plotin. Enn. 5. l. 5. c. 12.

novæ rursum partitioni superesse locum, cum Thalete, Pythagora, & Academicis Aristoteles censuit. Imprimis vero Leucippus Eleates, Democritus, & Epicurus Cartesio præluserunt in mundi hujus aspectabilis explicandis caussis: nam præterquam quod individua corpuscula & inane admiserunt, quæ repudiavit Cartesius, cætera prope omnia consentiunt. Primum enim ponunt universitatis rerum, mundorumque infinitatem; quod & Anaximandro, & Anaximeni, & Anaxagoræ, & Metrodoro, & Seleuco, & Archelao, & Xenophani placuit; & Diogeni quoque Apolloniatæ, qui & mundos generari credidit; atque etiam Melisso, qui & ab hac infinitate vacuum removit, perinde ut Cartesius. Particulas rotari & circumagi dicunt, & is, quem dixi, Leucippus, & ejus asseclæ: atque ex ea vertigine corpuscula variis modis implicata orbem hunc aspectabilem edidisse; terram in ima subsedisse, ac propterea factam cylindraceam; mundos longis intervallis occidere & oriri: quod & Anaximandro visum est. Astra singula mundos esse, aëre suo & æthere, ac sua etiam terra instructos opinati sunt Heraclitus & Pythagorei. Idem in Orphicis traditum est. Strato quoque Lampsacenus repudiatis illis Democriti corpusculis & inani, mundum naturæ opus esse docuit; & quidquid fit,

naturalibus ponderibus & motibus fieri. Varias mundis figuras, ſed globoſam præcipue adſcripſit Epicurus. Unam & eandem eſſe mundi totius materiam dixit Anaximander, aliique ſubinde. Pervulgata eſt apud Sinenſes opinio, mundum ex aqua conflatum eſſe, quæ magna vi agitata in leviores partes, gravioreſque diſcreta abierit: ex illis prodiiſſe terram, ex his cœlum; medias partes naturam ſuam retinuiſſe. In varios vortices, ſive mundos primam rerum materiam diſtribuerunt Leucippus, Democritus & Epicurus: unde exiſtimemus, meritone in vorticum horum inventione tantum ſe jactet Carteſiana Schola. Ac de his quidem manifeſta res eſt apud Diogenem Laërtium, & Heſychium Illuſtrium. Ajebant enim corpuſcula ex infinitate ſimul collecta, δῖνον ἀπεργάζεσθαι; *vorticem efficere*; & κατὰ τὴν τοῦ μέσου ἀντέρεισιν περιδινεῖσθαι, εἰλεῖσθαι, συστρέφεσθαι, *renitente medio circumvolui*: ex hac vertigine particularum receſſiones & conjunctiones oriri; ex conjunctionibus enaſci *globoſum acervum*, σύστημα σφαιροειδές. Infinitum quoque univerſum poſuiſſe Diogenem Apolloniaten, atque infinitum vacuum, auctores ſunt Plutarchus & idem Laërtius; ac cum moveretur univerſum, effeciſſe vorticem, συστροφὴν ποιῆσαι, denſiuſque illic evaſiſſe, iſtic rarius, & ex leviori-

Laërt. & Heſych. in Leucippo, & Democr. & Epicur.

Plutarch. apud Euſeb. Præp. Evang. lib. 1. cap. 8. Diog. Laërt. in Diogene Apollon.

bus partibus Solem extitisse: quæ ab Anaximenis doctrina non valde discrepant, & mera sunt Cartesianæ fabulæ semina. Sparsa quoque plurima reperies hujusmodi in Plutarchi libello De facie in orbe Lunæ: velut universum esse infinitum, cumque fine careat, carere & medio, plures esse Tellures, quęcumque gravia sunt non ferri in medium mundi, nec mundi medium Terram hanc nostram obtinere. Extitit vero inter novitios Philosophos Jordanus quidam Brunus Nolanus, quem Cartesianæ doctrinæ antesignanum jure dicas: adeo accurate omnem propemodum ejus compositionem præsignavit in eo libro, quem De immenso & innumerabilibus inscripsit. Nam & universi infinitatem & mundorum innumerabilitatem tuetur; & duo esse vult Astrorum genera, Soles, & Tellures, hoc est, Srellas Fixas, & Planetas; circa singulos Soles ingens esse spatium æthereum, in quo Tellures voluantur, ut circa hunc nostrum Solem Terra, Saturnus, Jupiter, cæterique Planetæ; atque ideo, quot Soles sunt sive Fixæ, totidem esse mundos, diversis intervallis a terra semotos; Cometas esse de genere Planetarum; Terram nativo igne fœtam esse; mundi hujus igneum elementum esse Solem ipsum; ignem alio modo esse in Sole, atque in Astris. Sed

ne nimius ſim, librum legi velim, qui fecerit, feret operæ pretium, & quam pulchre ei cum Carteſio conveniat cognoſcet. Provenerunt poſt Brunum acuti Philoſophi, Gilbertus & Galilæus, qui mundum eſſe infinitum, ac proinde figura, centroque carere ſentirent, etſi non aperte ſententiam ſuam ſcriptis explicarunt. Nonnulla quoque Carteſianis haud abſimilia prodidit Keplerus, inſignis ætatis hujus Mathematicus, a quo multa ſe didiciſſe Carteſius profitetur. Is licet Fixis ſingulis ſuos non attribuit vortices, in eoque & in mundi infinitate diſſentire ſe a Bruno & Gilberto ſæpius affirmet, ſuum tamen dat Soli verticem, Carteſianis & Brunianis vorticibus parem, in quo Terra & Planetæ voluantur. Sic enim in Epitome Aſtronomiæ Copernicanæ, *Pro manibus eſt Soli*, inquit, *virtus ſui corporis lineis rectis in omnem mundi amplitudinem emiſſa, quæ eo ipſo, quod eſt ſpecies corporis, una cum corpore Solis rotatur inſtar rapidiſſimi Vorticis.* Deinde, *Corpore Solis converſo, virtus etiam iſta convertitur. Cumque Sol illa virtute corporis arripuerit Planetam, ſecum etiam circumducit illum, & cum illo forte etiam omnem auram ætheream circumfuſam.* Et in eximio opere De motu ſtellæ Martis, lemmati capitis triceſimi quarti verba hæc inſeruit: *Species illa virtutis, quæ vehit*

Kepler. Epitome Aſtronom. Copern. lib. 4. part. 2. c. 3.

Planetas per mundi amplitudinem, circumit instar fluminis, seu Vorticis. Tum in ipso capite refellit Fracastorium, quod vetustissimos Ægyptios secutus, futurum censuerit, ut aliqui Planetæ orbitis suis deflexi, novas ineant vias, pristinis relictis; quæ ipsa est origo Cartesiana Cometarum. Id ab Ægyptiis sumserunt Pythagorici & interpolarunt, si Theoni horum opinionem referenti credimus. Ad idem redit eorum opinio, qui stellam anno MDLXXII. exortam in signo Cassiopeæ, ex profundis & immensis ætheris spatiis recta versus terræ centrum processisse, & hominibus apparuisse rati sunt, quique a Tychone & Keplero sunt confutati. Quanquam nec multum ab his discrepat Keplerus ipse, advenas esse Cometas statuens, ex vastis cœli regionibus motu recto profectos, qui tum in oculos hominum incurrant, cum rectæ lineæ, quam describunt eam tenent partem, quæ terris propior est; tum videri posse desinant, cum institutum iter peragentes recedunt a terris. Cecinisse fertur Empedocles Astra ignem esse, quem in primo rerum diremtu ex se expresserit æther, atque eliserit; magnam quoque ignis vim circa centrum terræ esse collectam: atque ab hoc igne terram moveri Parmenides credidit: quæ omnia arripuit Cartesius, atque ad usos suos accommodavit. Ex

Theon. in Arat. Progn.

Tych. Progymn. tom. 1. *pag.* 641. *Kepler. De stell. nov. Serpentar. c.* 21. 22. *&* *de Comet. lib.* 2.

Luna & Planetis, qui Tellures sunt & habentur a Bruno & Cartesio, Soles effici volebat Cleanthes; Cartesius ex Solibus Tellures. Unde Magneti insita sit ferri attrahendi vis, cum quærerent Platonici, multa attulerunt Cartesianis consentanea: ferrum enim dixerunt, non tam raro esse corpore, ac lignum; nec tam solido, atque aurum; huic meatus quosdam inesse asperos, atque scabros, qui admittant aërem, atque eum in has angustias receptum obstructo deinde exitu retroagi, & versus lapidem reverti, ferrumque secum una rapere. Causam æstus maris ad compressionem venti terram inter, & contravenientem Lunam intercepti retulisse Seleucum Mathematicum auctor est Plutarchus in libro De placitis Philosophorum: quem librum Cartesio accurate lectum & sublectum fuisse multa indicant. Non aliam fulguribus, tonitribus, & fulminibus caussam assignavit Cartesius, atque Anaxagoras. Is nubes calore correptas colli-di, atque inde fragorem existere docuit. Fusæ hæc exponentem Socratem Anaxagoræ auditorem inducit Aristophanes in Nubibus: quæ qui legerit, Cartesianum fuisse Socratem putet. Tonitru, inquit, edunt nubes provolutæ; nam cum nimio aquæ pondere gravatæ sunt, in subjectas sibi nubes concidunt, rumpuntur, & fragorem cient: interce-

Plutarch. De placit. Philos. lib. 3. cap. 7.

ptus enim aër, iisque inclusus, eas distendit haud secus quam vesicas, ac demum eas discindens & perrumpens, exit magno impetu, ignemque concipit. Hæc placuerunt deinde Stoicis. Addit Aristoteles, exhalationem siccam in humida nube coactam vi magna viam sibi facere, & erumpendo sonum edere. Colores nihil aliud esse, quam lucem modificatam, & diversis modis reflexam, neque inesse in corporibus, opinio fuit Aristarchi Samii, Democriti, & Epicuri. Quam, ad explicandam visionis naturam, baculi similitudinem adhibuit Cartesius, eadem Stoici utebantur. Quippe ne ab alienis quidem abstinuit manum, cum tractaret Mathematica: in quibus etsi magnus fuit, longe tamen minor fuit, quam prædicat ejus factio. Pauca addidit ad Analysin Vietæ. Quæ primus in hac arte deprehendisse ferebatur, furtim ex Harrioto Anglo exceperat. Exceperat Dioptrica ex Rogerio Bacono, & Antonio de Dominis; Optica ex Snellio. Nec dubitare licet, quin ex pervulgato usu speculi Parabolici concavi, ad excitandos ignes per radiorum repercussum adhiberi soliti, adductus sit, ut Hyperbolica vitra, quorum ad res oculis objectas, per radiorum refractionem amplificandas mirifica vis est, ad Telescopia transferret. Quanquam Robervallius, celeber ætatis hu-

jus Geometres, Hyperbolen ad uſum Teleſcopiorum ineptam eſſe cenſebat. Cauſſa palpitationis cordis, quam refert Carteſius ad fervorem ſanguinis affluentis, & ingenito illic calore ebullientis, & pulſantis repagula venarum, dum influit; eadem claudentis, & arteriarum contra oſtia reſerantis, eaſque ſubeuntis dum effluit, & quæ confutata eſt a Johanne Mayovvio Anglo, tota Ariſtotelis eſt. Ait enim conceptis verbis in libro De reſpiratione, pulſum cordis inde oriri, quod humor ex cibo illuc appulſus per calorem intumeſcat, & extimam cordis tunicam attollat; humorem quippe hunc in cor prolabi continenter, ex eoque ſanguinem gigni, cujus prima origo eſt in corde. Hæc quantumvis ſuis paria, plurimum tamen diſcrepare contendebat Carteſius, cum hunc ei Ariſtotelis locum indicaret Lovanienſis quidam Medicus, ne gloriam ſcilicet inventionis & novitatis amitteret. Sed fruſtra erat: quamvis enim neque ventriculorum, neque valvularum nominatim meminerit Ariſtoteles, mirabile tamen eſt in tanta Anatomices imperitia, qualis fuit illis temporibus, & recentiorum experimentis carentem eum, velut acu tamen rem tetigiſſe. Et ſane quid hac extima cordis tunica ſignificatum voluerit, ſatis obſcurum eſt; nec litem ei movere hoc nomine Carteſius debuit.

Cart. Epiſt. to. 1. Epiſt. 77. 78.

Laus Aristotelis. IX. Verum solenne hoc est sectæ hujus & præsuli, & sequacibus, Aristoteli, non omnis solum eruditionis & ingenii laudem, sed Philosopbi quoque titulum, ac pene hominis nomen invidere. Quem tametsi a vero sæpe aberrasse nemo, qui frontem habeat, negaverit, plura tamen & illustriora certum est contulisse ad Philosophiam, & ampliori omnis doctrinæ & elegantiæ supellectile locupletasse humaniores disciplinas, clarioríque felicissimi ingenii face mortalibus præluxisse, non dico quam Cartesium, hominem ingenii boni, doctrinæ permediocris, sed quam ullum Philosophorum omnium, quorum constet apud nos memoria. Quæ qui inficiari audent, viros esse videmus, vel literarum plane rudes & impolitos, vel anteceptis opinionibus, quas ab aliis tamen repudiari jubent, excæcatos, vel abreptos partium studiis, vel novitati faventes. Quamvis enim parum habeat novitatis disciplina isthæc; hominibus tamen omnis antiquitatis insciis visa nova est. Atque hæc novitatis opinio quantum valuerit in vulgus vel inde scias: si priscis temporibus extitisset Philosophus aliquis Cartesii similis, talemque condidisset disciplinam, qualis Cartesiana est, jampridem illa exolevisset, uti exoleverunt nobiliores plurimæ. At nunc viget, floretque, quia novitatis

ſpeciem præ ſe fert, & nova creditur ab imperitis. Atqui Philoſophicarum rerum dijudicatio animos deſiderat adverſus novitatis lenocinia munitos; nec attentos ſolum & acutos, ſed æquos etiam & literis non leviter tinctos: & jam ſatis liquet verius dictum eſſe a Carteſio, quam credidit, ac voluit, Philoſophiam ſuam non eſſe novam, ſed antiquam & vulgarem.

Vulgares ſunt Carteſianæ Moralis regulæ.

X. Atque hæc hactenus: nec enim laborandum mihi in eo eſt, ut regulas ducendæ vitæ, morumque fingendorum, quas ex inſtituta a ſe & reperta ſtudiorum ratione depromſiſſe ſe ſcribit Carteſius, e priſca Philoſophia manaſſe, & prudentiæ ipſius præcepta eſſe oſtendam. Nam quis neſcit patriæ legibus eſſe obtemperandum, & ex communi uſu agendum, & juxta vetus effatum, vivendum eſſe ut plures, ſentiendum ut paucos, quod Scepticos præcipue tenuiſſe, & ſanxiſſe ſupra dixi? Quis nondum audiverat, extrema omnia eſse fugienda, & virtutem eſſe *medium vitiorum, & utrimque reductum*? Conſtantia in propoſito, & perſeverantia in eodem tenore vitæ, qua altera conflata eſt regula, quam multis ſuadetur rationibus a Cicerone in libris De officiis? Quam ſalſe & eleganter deridetur ab Horatio Tigellius ille Sardus, levis adeo, ſibi impar, & mutabilis? Quam decantata

Horat. Epiſt. lib. 1. Epiſt. 18.

a Cyrenaicis & Stoicis tertia regula, quæ seipsum vincendum potius constituit, quam fortunam; cupiditates domandas potius, quam rerum ordinem mutandum? Tralatitia hæc sunt & obvia: nec jam, nisi me meus fallit animus, obscurum est, meritone Philosophiæ reparator a suis dictus, a se etiam creditus sit Cartesius, qui nihil fere, nisi veterum dictata recoxit. Nos vero non ægre tribuamus ipsi, quod ad calcem Principiorum jure postulat, ut eorum quæ attulit nihil admittamus, nisi quod clara ratio persuadebit. Hoc si facimus, magnam utique dogmatum ejus partem explodemus.

Cart. Princip. part. 4. §. 207.

Epilogus.

Sed nunc desino, nec enim expectas, opinor, a me, Generosissime Dux, ut cæteras disciplinæ hujus propagines persequar & elidam: erutis enim radicibus, accisoque trunco, corruere cum cacumine ramos necesse est.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE